

მსოფლიო ბანკის დაფინანსებული
რეგიონული და მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის განვითარების მეორე პროექტი
და დამატებითი დაფინანსება

განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტი

2014 წლის მარტი
განახლებულია 2020 წელს

შესავალი

განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტი (RPF), რომელიც მოიცავს იძულებით განსახლების და მიწის შეძენის საკითხებს, მოამზადა საქართველოს მუნიციპალური განვითარების ფონდმა. იგი წარმოადგენს რეგიონული და მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის განვითარების მეორე პროექტის, რომელსაც აფინანსებს მსოფლიო ბანკი, ერთ-ერთ წამყვან უსაფრთხოების დოკუმენტს. უსაფრთხოების სხვა მექანიზმები ასახულია სამოქმედო სახელმძღვანელოში (OM). წინამდებარე განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტი წარმოადგენს OM-ის დამატებას და მიჩნეულია მის მნიშვნელოვან ნაწილად. მოცემულ დოკუმენტში მოხსენიებული სკრინინგის საშუალებები მოცემულია OM-ში.

წინამდებარე დოკუმენტში გათვალისწინებულია საქართველოს მთავრობისა და `მსოფლიო ბანკის` მიდგომები მიწის შეძენის და განსახლების საკითხების მიმართ, ასევე მოწინავე საერთაშორისო პრაქტიკა. მუნიციპალური განვითარების ფონდის (MDF) მიერ მომზადებული დოკუმენტი წარმოადგენს სტრუქტურულ საფუძვლებს, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს ყველა მონაწილე მხარის მიერ წამოჭრილი პრობლემატური საკითხების გათვალისწინება ისე, რომ ნებისმიერი მხარის ყველაზე მკაცრი მოთხოვნა მხედველობაში იყოს მიღებული. კონკრეტული ობიექტების განსახლების გეგმები მომზადდება იმ ქვე-პროექტებისათვის, რომლებიც იწვევენ OP/BP 4.12 უსაფრთხოების პოლიტიკის ამოქმედებას განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტის საფუძველზე.

განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტი შემუშავებულია `მსოფლიო ბანკის` მიერ დაფინანსებული რეგიონული და მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის განვითარების II პროექტისათვის. და მსოფლიო ბანკის მიერ უზრუნველყოფილი დამატებითი დაფინანსების შესახებ. რეგიონული და მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის განვითარების II პროექტი არის ორკომპონენტიანი პროექტი, რომელიც ფოკუსირებულია ადგილობრივი მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაციასა და ახალი მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის განვითარებაზე – როგორცაა გზები, წყალმომარაგება და კანალიზაცია, ჩამდინარი წყლების გაწმენდა, მყარი ნარჩენების განკარგვა, გარე განათება, მუნიციპალური ბაზრები, კომუნალური მეურნეობა, ხიდები, გვირაბები, სპორტის საშუალებები, ჯანდაცვისა და საგანმანათლებლო საშუალებები, კომუნიკაციები, გაზმომარაგება, ნაპირგამაგრება.

რეგიონული და მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის განვითარების II პროექტის განმახორციელებელ ორგანიზაციას წარმოადგენს საქართველოს მუნიციპალური განვითარების ფონდი .

საქართველოს მუნიციპალური განვითარების ფონდი არის საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, რომლის მიზანია ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების ინსტიტუციონალური და ფინანსური გამლიერება, ინვესტიციების დაბანდების ხელშეწყობა ადგილობრივ ინფრასტრუქტურასა და მომსახურებებში, მდგრადი განვითარების მიღწევა ადგილობრივი მოსახლეობისათვის (თემებისათვის) ძირითადი ეკონომიკური და სოციალური მომსახურებების გაწევის თვალსაზრისით, ასევე საირიგაციო და სადრენაჟო სისტემების რეაბილიტაციის ხელშეწყობა.

ფონდი პასუხისმგებელია მართოს ცენტრალური და ადგილობრივი ბიუჯეტებიდან, საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციებიდან და სხვა დონორებისაგან მიღებული სახსრები, ასევე ადგილობრივი და რეგიონული ინფრასტრუქტურის, საინვესტიციო პროექტების და მომსახურების სფეროში შესაბამისი ტექნიკური დახმარების დასაფინანსებლად ფონდის მიერ გაცემული სესხების ძირითადი თანხა და საპროცენტო სარგებელი.

საქართველოს მუნიციპალური განვითარების ფონდი მის მიერ განხორციელებული პროგრამების ფარგლებში პასუხისმგებელია შეისყიდოს პროექტები და გარემოზე ზემოქმედების შეფასების კვლევა, ასევე მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის ობიექტების სამშენებლო და სარეაბილიტაციო სამუშაოები. ამის განხორციელებისას, ფონდი ვალდებულია დაიცვას საქართველოს კანონმდებლობა და დონორი ორგანიზაციების გარემოსდაცვითი და სოციალური მოთხოვნები. შესრულებულ პროექტებთან დაკავშირებით ფონდი პასუხისმგებელია სათანადოდ გაითვალისწინოს დონორი ორგანიზაციების გარემოსდაცვითი და სოციალური უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მექანიზმები.

წინამდებარე დოკუმენტი ეფუძნება მსოფლიო ბანკის დაფინანსებული SRMIDP-ისათვის სპეციალურად მომზადებულ ჩარჩო დოკუმენტს. იგი ასევე გამოიყენება SRMIDP-ის დამატებითი დაფინანსების სესხის ფარგლებში განსახორციელებელი ყველა საქმიანობისათვის.

სარჩევი

შესავალი

აბრევიატურები

1. პროექტის აღწერა და პროექტის პოტენციური ზემოქმედება განსახლების კუთხით
2. ადმინისტრაციული სამართლებრივი სტრუქტურა

2.1 ინსტიტუციური პასუხისმგებლობები

2.2 განსახლებასთან დაკავშირებული კანონმდებლობა საქართველოში

3. მსოფლიო ბანკის პოლიტიკა, უსაფრთხოების მექანიზმები და საქართველოს კანონმდებლობა

3.1 მსოფლიო ბანკის უსაფრთხოების მექანიზმები და არანებაყოფლობითი განსახლების პოლიტიკა

3.2 მიწის შეძენის შესახებ საქართველოს კანონის და მსოფლიო ბანკის განსახლების პოლიტიკის შედარება

4. განსახლებისა და მიწის შეძენის პრინციპები SRMIDP-ისათვის

5. დახმარების მიღების კრიტერიუმები და უფლებები,

5.1 კრიტერიუმები .....

5.2 უფლებები .....

5.3 საკომპენსაციო ერთეულის ღირებულების შეფასება

6. განხორციელება

7. შეთანხმებები

8. საჩივრების მოგვარების მექანიზმი

დანართი 1 მიწის შეძენისა და განსახლების შესახებ კანონებისა და მარეგულირებელი წესების შეჯამება

დანართი 2 OP 4.12–ით გათვალისწინებული არანებაყოფლობითი განსახლება და არანებაყოფლობითი განსახლების ინსტრუმენტები

დანართი 3 განსახლების სამოქმედო გეგმის მონახაზი

დანართი 4 დემარკაციის აქტის ნიმუში

დანართი 5 საზოგადოებასთან კონსულტაციების ოქმები

აბრევიატურები

ADB	აზიის განვითარების ბანკი
AF	პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული ოჯახი
AH	პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული საოჯახო მეურნეობა
AP	პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირი
BP	ბანკის პროცედურა
БDD	საზოგადოებაზე ფოკუსირებული განვითარება
DP	იძულებით გადაადგილებული პირი
EA	განმახორციელებელი სააგენტო
EBღD	ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკი
EIA	გარემოზე ზემოქმედების შეფასება
EშU	გარემოს დაცვითი და სოციალური უსაფრთხოების ჯგუფი
GEБ	დავების განმხილველი კომისია
GId	გერმანიის ტექნიკური თანამშრომლობა
IFI	საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტები
IMA	მონიტორინგის დამოუკიდებელი სააგენტო
IPშA	სიღარიბისა და სოციალური მდგომარეობის საწყისი შეფასება
LAღ	მიწის შეძენა და განსახლება
LშG	ადგილობრივი თვითმმართველობა
MББ	ათასწლეულის გამოწვევის კორპორაცია
MБG	ათასწლეულის გამოწვევა – საქართველო
MDF	მუნიციპალური განვითარების ფონდი
MLAღO	მუნიციპალური მიწის შეძენისა და განსახლების სამსახური
NAPღ	საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტო
NGO	არასამთავრობო ორგანიზაცია
OD	სამოქმედო დირექტივა
OP	სამოქმედო პოლიტიკა
PAP	პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირი
PIБ	საჯარო საინფორმაციო ცენტრი
ღAP	განსახლების სამოქმედო გეგმა
ღOჭ	ტრასა
ღP	განსახლების გეგმა
ღPF	
ჭB	განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტი
მსოფლიო ბანკი	

1. პროექტის აღწერა და პროექტის პოტენციური ზემოქმედება განსახლების კუთხით

მსოფლიო ბანკი საქართველოს მთავრობას დახმარებას უწევს დეცენტრალიზაციის და რეგიონული განვითარების პრობლემების გადაჭრაში, რასაც იგი 2014 წლიდან მიმდინარე რეგიონული და მუნიციპალური განვითარების მეორე პროექტის (SRMIDP) მეშვეობით ახორციელებს. 2020 წელს, საქართველოს მთავრობამ მსოფლიო ბანკს სთხოვა, ხოლო მსოფლიო ბანკმა თანხმობა განაცხადა, რომ SRMIDP-ისათვის გამოეყო დამატებითი დაფინანსება (AF). საქართველოს რეგიონული განვითარების და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო (MRDI), საქართველოს მუნიციპალური განვითარების ფონდი (MDF) და მსოფლიო ბანკი შეთანხმდნენ, რომ SRMIDP-ის დამატებითი დაფინანსება მოჰყვება SRMIDP-ის დამტკიცებულ კონცეფციას და პროექტს.

პროექტის შემუშავების მიზანს წარმოადგენს სამიზნე მუნიციპალური სამსახურების და ინფრასტრუქტურის ეფექტურობისა და სანდოობის გაუმჯობესება.

პროექტი სამი კომპონენტისაგან შედგება.

კომპონენტი 1: ინფრასტრუქტურული ინვესტიციები, პროექტის მართვა და მონიტორინგი (i) ურბანულ და სასოფლო თემებში საბაზისო მუნიციპალური მომსახურების და ინფრასტრუქტურის უზრუნველყოფის მეშვეობით, მხარს უჭერს შერჩეულ მუნიციპალუტეტებს; (ii) ჩამორჩენილ რეგიონებში არსებულ თემებს, რომლებსაც ნაკლები საშუალება გააჩნიათ ჩაერთონ ეკონომიკურ საქმიანობაში, შესაძლებლობას აძლევს მიიღონ საბაზისო მომსახურება და ხელსაყრელი პირობები; (iii) სახელმწიფო კერძო ინიციატივის (PPI) ფარგლებში დამატებითი რესურსების დაშვების საშუალებით, მხარს უჭერს კერძო კაპიტალის მობილიზებას შერჩეულ ქალაქებსა და სოფლებში.

კომპონენტი 2: ინსტიტუციური განვითარება ქვეყნის მასშტაბით, მუნიციპალიტეტების ინსტიტუციური შესაძლებლობის და შესრულების გაუმჯობესების ხელშეწყობა, რაც მოიცავს: (i) აქტივების უკეთ დაგეგმვასა და მართვას, ინვესტიციების ეფექტურობისა და მდგრადობის უზრუნველსაყოფად; (ii) ინფრასტრუქტურული პროექტების ციკლის გაუმჯობესებულ მართვას (განსაზღვრის, მომზადების, განხორციელების, ზედამხედველობის, და ზემოქმედების მონიტორინგის ჩათვლით); და (iii) ფისკალური დისციპლინის და აღრიცხვიანობის გაძლიერებას.

კომპონენტი 3: შესაძლო საგანგებო სიტუაციაზე რეაგირების კომპონენტი ახალ კომპონენტს წარმოადგენს, რომელიც პროექტში დამატებითი დაფინანსების უზრუნველყოფის შემდეგ იქნება გათვალისწინებული. ამჟამად, ამ კომპონენტის ფარგლებში თანხა გამოყოფილი არ არის, მაგრამ იგი სხვა კომპონენტებიდან საპროექტო სახსრების სწრაფი გადანაწილების საშუალებას იძლევა, იმისათვის, რომ საქართველოში არსებული კრიზისის ან საგანგებო მდგომარეობის პირობებში მთავრობისათვის უზრუნველყოფილი იქნას მყისიერი რეაგირების შესაძლებლობა.

წინამდებარე ჩარჩო დოკუმენტი მომზადებულია იმის გათვალისწინებით, რომ შეფასების მომენტისათვის უცნობია კონკრეტული საინვესტიციო ობიექტების ადგილმდებარეობა. დეტალური პროექტირების სტადიაზე განხორციელდება თითოეული ქვე-პროექტის სკრინინგი განსახლების კუთხით. განსახლებასთან დაკავშირებული ზემოქმედება - რაც მოიცავს მუდმივ ან დროებით უარყოფით ზემოქმედებას კერძო მიწის ნაკვეთებზე, აქტივებზე, შენობებზე, ბიზნესებზე, შემოსავლებსა თუ შემოსავლის წყაროზე - თავიდან იქნება აცილებული, ან შესაძლებლობის ფარგლებში, მინიმუმამდე იქნება დაყვანილი. ამგვარი ზემოქმედების პოტენციალი, და ასევე საკომპენსაციო და სარეაბილიტაციო პროცედურები განხილული იქნება პოტენციური ზემოქმედების ქვეშ მყოფ პირებთან ერთად, ხოლო წინამდებარე RPF -ში აღწერილი პროცესები დაცული იქნება, რათა უზრუნველყოფილი იქნას დროული და სამართლიანი კომპენსაცია და დახმარება.

განსახლების თვალსაზრისით, შესაძლო ზემოქმედებების ტიპები შესაძლოა მოიცავდეს: დროებით წვდომას კერძო მიწის ნაკვეთებზე, მაგ. აღჭურვილობის მანევრირებისათვის, წყლის მილების გამოსაცვლელად ან შესაკეთებლად, ზემოქმედებას ღობეებზე ან სხვა დამხმარე კონსტრუქციებზე, ზემოქმედებას კოსკებზე ან მცირე ბიზნესებზე, და ა.შ. პროექტის ფარგლებში დაფინანსებული სამშენებლო სამუშაოების უმეტესობა მცირე ან საშუალომასშტაბიანია და გულისხმობს არსებული საჯარო ნაგებობების ან ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაციას მცირე ქალაქებში. შესაბამისად, კერძო აქტივებზე რაიმე სახის ზემოქმედების რისკის ალბათობა დაბალია.

2. ადმინისტრაციული სამართლებრივი სტრუქტურა

2.1. ინსტიტუციური პასუხისმგებლობები

საქართველოს მუნიციპალური განვითარების ფონდი პროექტის განმახორციელებელ ორგანიზაციას წარმოადგენს. იგი პასუხისმგებელია სამშენებლო საქმიანობების მართვაზე SRMDP პროექტის ფარგლებში და ასევე მიწის შესყიდვასა და პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირების განსახლებაზე. პროექტის დიზაინის მომზადებაში, მშენებლობასა და ექსპლუატაციაში MDF-ს დახმარებას უწევს რამდენიმე სხვა სამთავრობო დეპარტამენტი და კერძო სააგენტო. მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად, იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებაში არსებული საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტო პასუხისმგებელია მფლობელთა საკუთრების უფლების აღიარებაზე, მიწის საკუთრების რეგისტრაციაზე, სასოფლო თემების, ნოტარიუსების, უფლებების აღიარების კომისიების და ადგილობრივი ადმინისტრაციების/მუნიციპალიტეტების მიერ დადასტურების და დამოწმების საფუძველზე,

ცხრილი 1. სახელმწიფო დაწესებულებები, რომელთაც შესაძლოა მონაწილეობა მიიღონ მიწის შესყიდვის პროცესში

საქართველოს მთავრობა

სამინისტროები და დეპარტამენტები	პასუხისმგებლობები
1. ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების სამინისტრო	საპროექტო ტერიტორიის დამტკიცებასთან დაკავშირებული საკითხები, განსაკუთრებული მნიშვნელობის პროექტებთან მიმართებაში (დამტკიცება სამშენებლო ნებართვის ფარგლებში)
2. იუსტიციის სამინისტრო – საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტო	განსაზღვრავს მიწის ნაკვეთებს, მფლობელობის უფლებებს და მათ რეგისტრაციას საჯარო რეესტრში
3. გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	ავგარებს მიწის დანიშნულების ცვლილებებთან დაკავშირებულ საკითხებს. საპროექტო ტერიტორიის დამტკიცებას სამშენებლო ნებართვის ფარგლებში. ინფორმაციას მოცემული სასოფლო-სამეურნეო მიწის ნაკვეთის მოსავლიანობასთან დაკავშირებით.
4. ტურიზმის დეპარტამენტი	ტერიტორიის დამტკიცება სამშენებლო ნებართვის ფარგლებში. კონკრეტული შეზღუდვები მშენებლობაზე, კურორტების სანიტარული დაცვის ზონებში
5. კულტურისა და სპორტის სამინისტრო	ტერიტორიის დამტკიცება სამშენებლო ნებართვის ფარგლებში. კონკრეტული შეზღუდვები მშენებლობაზე, არქეოლოგიური მნიშვნელობის ტერიტორიებზე.

რეგიონული/ადგილობრივი ხელისუფლება

რეგიონული/ადგილობრივი ხელისუფლება	პასუხისმგებლობები
6. ადგილობრივი რაიონის გამგეობა	წამყვანი როლი აკისრია მიწის ლეგალიზაციის და რეგისტრაციის პროცესში
7. ადგილობრივი რაიონის საკრებულო	დახმარებას უწევს PRRC -ის არაკანონიერი მფლობელების განაცხადების ავტორიზაციის პროცესში
8. ადგილობრივი მმართველობების ერთეულები და მათი არქიტექტურული და სამშენებლო სამსახურები	ახორციელებენ მიწის ნაკვეთების გამოყოფასთან დაკავშირებულ გადაწყვეტილებებს

ცხრილი 2. ექსპროპრიაციის პროცესში მონაწილე ორგანიზაციების ვალდებულებები, საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით

ღონისძიებები/საქმიანობა	პასუხისმგებელი ორგანო
საქართველოს ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების მინისტრი განმახორციელებელი ორგანიზაციის მიერ მიწოდებული ინფორმაციის საფუძველზე გასცემს ექსპროპრიაციის შესრულების უფლებას თითოეულ აქტივზე, რომელთან დაკავშირებითაც ვერ იქნა მიღწეული ვერანაირი შეთანხმება.	საქართველოს ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების სამინისტრო
ექსპროპრიაციის განხორციელების უფლება	სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე
მიწის და კერძო საკუთრების შეფასების განხორციელება	ექსპროპრიატორის მიერ მოწვეული დამოუკიდებელი ექსპერტი

2.2. განსახლებასთან დაკავშირებული საქართველოს კანონმდებლობა

ქვემოთ მოცემულ ცხრილში წარმოდგენილია საკანონმდებლო აქტების ნუსხა, რომელნიც პირდაპირი გზით არეგულირებენ, ან დაკავშირებულები არიან მიწის შესყიდვის საკითხებთან.

	ჩარჩო კანონმდებლობა	საკითხები, რომელსაც ეს კანონები არეგულირებს
1	საქართველოს კონსტიტუცია, 1995 წლის 24 აგვისტო;	ჩარჩო კანონმდებლობა, რომელიც მოიცავს კერძო მფლობელობის, პრივატიზაციის, კომპენსაციის, ექსპროპრიაციის და ინფორმაციის საჯაროობის საკითხებს
2	საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 1997 წლის 26 ივნისი;	ჩარჩო კანონმდებლობა, რომელიც მოიცავს მფლობელობის უფლებებს, მშენებლობის უფლებას, სერვიტუდის უფლებას და საჭირო გასხვისების ზოლის საკითხებს
3	საქართველოს კანონი სასოფლო-სამეურნეო მიწის მფლობელობის შესახებ, 2019 წლის 02 ივლისი,;	კანონის მარეგულირებელი სფერო უემეტესად ვრცელდება სასოფლო-სამეურნეო მიწის ნაკვეთებზე
5	საქართველოს კანონი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის საკუთრების ექსპროპრიაციის წესების შესახებ, 1999 წლის 23 ივლისი	უზენაესი მოქმედი კანონი: არეგულირებს მიწის, ან საკუთრების ექსპროპრიაციას აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის
6	საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, 1997 წლის 14 ნოემბერი	საქართველოს სასამართლოები განიხილავენ საქმეებს (მიწის მფლობელობის ექსპროპრიაციის საქმეების ჩათვლით), საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით განსაზღვრული წესების შესაბამისად

7	საქართველოს კანონი კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ, 2007 წ.	გასხვისების ზოლის დამტკიცებისთვის საჭირო ნებართვები და პროცედურები, არქეოლოგიური მოწმობის საშუალებით (მშენებლობის ნებართვის ფარგლებში)
8	.პრეზიდენტის 2007 წ. 1 ოქტომბრის ბრძანებულება #588, აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის ექსპროპრიაციის უფლების მინიჭების შესახებ	საზოგადოებრივი მნიშვნელობის პროექტისათვის საჭირო კერძო მიწის ნაკვეთის ექსპროპრიაციასთან დაკავშირებით – “თბილისი-სენაკი-ლესელიძის გზატკეცილის ნატახტარი-აღიანის მონაკვეთის მოდერნიზაცია”

საქართველოს კანონმდებლობის უფრო ფართო მიმოხილვა განსახლების საკითხებთან დაკავშირებით წარმოდგენილია მოცემული დოკუმენტის დანართში 1. ქვემოთ წარმოგიდგენთ მოკლე შეჯამებას:

ზემოხსენებული კანონების/რეგულაციების თანახმად, ჩანაცვლების ღირებულების კომპენსაციის პრინციპი საბაზრო ფასში, საფუძვლიანი და კანონიერია. აღნიშნული კანონები ასევე ახდენენ იმ ზარალის ტიპების იდენტიფიცირებას, რომელიც ექვემდებარება კომპენსაციას და მიუთითებენ, რომ კომპენსაცია გაიცემა როგორც ფიზიკური აქტივების დაკარგვის, ისე შემოსავლების დაკარგვისათვის. ამგვარად, აღნიშნული კანონები განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებენ კონსულტაციასა და შეტყობინებას იმის უზრუნველსაყოფად, რომ პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირები მონაწილეობდნენ პროცესში. ექსპროპრიაციის მიმართ საზოგადოებრივი წინააღმდეგობის გათვალისწინებით, საჯარო დაწესებულებები ძალიან იშვიათად იყენებენ სახელმწიფოს უფლებას კერძო საკუთრების იძულებით გასხვისების შესახებ, და აღნიშნულ უფლებას მიმართავენ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც მიწის შემდეგ დაწესებულებასა და მფლობელებს შორის ვერ ხერხდება მოლაპარაკებების წარმოება. ზემოთ ხსენებული ექსპროპრიაციის შემთხვევაშიც, მიწის შემდეგმა დაწესებულებამ ექსპროპრიაციას მიმართა მიწის მფლობელების მხოლოდ შეზღუდულ რაოდენობასთან, კერძოდ კი მათთან, ვისთანაც ვერ მოხერხდა მოლაპარაკებების წარმოება.

3. მსოფლიო ბანკის პოლიტიკა, უსაფრთხოების ზომები და საქართველოს კანონმდებლობა

3.1. მსოფლიო ბანკის უსაფრთხოების ზომები და იძულებითი განსახლების პოლიტიკა

საჭიროა, რომ მსოფლიო ბანკის მიერ დაფინანსებული ყველა პროექტი შეესაბამებოდეს მსოფლიო ბანკის სოციალური და გარემოსდაცვითი უსაფრთხოების ზომებს. მსოფლიო ბანკის მიერ დაფინანსებული პროექტები თავის მხრივ აუცილებლად შესაბამისობაში უნდა იყოს მსოფლიო ბანკის უსაფრთხოების ზომებთან და სამოქმედო პრინციპებთან. მსოფლიო ბანკის BP/OP 4.12. - იძულებით განსახლება წარმოადგენს უსაფრთხოების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ღონისძიებას, რაც წამყვან როლს ასრულებს მიწის შემენისა და აღნიშნულთან დაკავშირებულ განსახლების/კომპენსაციის საკითხებში, პროექტის განხორციელების პროცესში. მასპინძელი ქვეყნის ვალდებულების პრინციპების შესაბამისად, საქართველო ვალდებულია განახორციელოს მსოფლიო ბანკის მიერ დაფინანსებული პროექტები, მსოფლიო ბანკის BP/OP 4.12 -ის მოთხოვნების შესაბამისად.

ზოგადად, საქართველოს კანონმდებლობა შესაბამისობაშია მსოფლიო ბანკის იძულებითი განსახლების პოლიტიკის ძირითად დებულებებთან, თუმცა აღსანიშნავია რამდენიმე მნიშვნელოვანი განსხვავება. მსოფლიო ბანკის განსახლების პოლიტიკა ადამიანებისთვის ექსპროპრირებული აქტივებისთვის კომპენსაციების გაცემაზე მეტად, მიმართულია

შემოსავლების და საცხოვრებელი პირობების გაუმჯობესებაზე (ან მინიმუმ აღდგენაზე). შემოსავლების და საცხოვრებელი პირობების აღნიშნული გაუმჯობესება აფართოებს პოლიტიკის მიზანს, რაც ითვალისწინებს შემოსავლის წყაროების აღდგენას და იმ ადამიანების გადამზადებას, რომლებიც გადაადგილების შემდეგ, ვერ აგრძელებენ ძველი შემოსავლების მისაღებად განხორციელებულ საქმიანობას. ყურადღების გამახვილება შემოსავლებსა და ცხოვრების დონეზე, ექსპროპრირებულ საკუთრებაზე არსებითი მნიშვნელობის მინიჭებისაგან განსხვავებით, აფართოებს პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირების რაოდენობასა და სფეროს. უარყოფითი ზემოქმედებების ამ გაფართოებული სპექტრის აღიარებას შედეგად მოჰყვება განსახლების პროცესში გასათვალისწინებელი პრობლემების უფრო ღრმად შეფასება, რაც თავის მხრივ მოითხოვს პასუხისმგებლობების ფრთხილად განსაზღვრას, რისკის მართვის შემუშავებას და განსახლების უფრო მკაფიოდ და განსაზღვრულად მართვას.

მსოფლიო ბანკის პოლიტიკა საქართველოს კანონმდებლობას/რეგულაციებს ავსებს კონკრეტული დამატებითი მოთხოვნებით, რაც სავალდებულოა მსოფლიო ბანკის მიერ დაფინანსებულ პროექტებთან მიმართებაში; კერძოდ, შესაბამისი დაგეგმვის/მართვის საშუალებები, როგორცაა მაგალითად **განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტი** და **განსახლების სამოქმედო გეგმა** საჭიროებისამებრ, აუცილებელია შემუშავდეს პროექტის შეფასების განხორციელებამდე.

განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტი (RPF). განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტი უნდა მომზადდეს იმ შემთხვევაში, თუ შეფასების ეტაპზე განსახლების მოცულობა და ლოკაცია ცნობილია არ არის, იმის გამო, რომ პროექტი შედგება სხვადასხვა კომპონენტებისაგან, რაც ტიპიურია ფინანსური შუამავლების, ან სხვადასხვაგვარი ქვე-პროექტების არსებობის შემთხვევაში. პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტი განსაზღვრავს განსახლების მიზნებსა და პრინციპებს, საორგანიზაციო ღონისძიებებს და დაფინანსების მექანიზმებს, განსახლების ნებისმიერ ოპერაციასთან მიმართებაში, რომლის განხორციელებაც საჭირო გახდება პროექტის განხორციელების პროცესში. ჩარჩო დოკუმენტი ასევე შეაფასებს პროექტირების, განხორციელების და განსახლების ზედამხედველობის ინსტიტუციური შესაძლებლობის შეფასებას.

განსახლების სამოქმედო გეგმა (RAP). ყველა პროექტი, რომელიც იწვევს იძულებით განსახლებას, საჭიროებს განსახლების სამოქმედო გეგმას. “განსახლების გეგმის დეტალურობის მასშტაბი და დონე იცვლება განსახლების მნიშვნელობის და სირთულის შესაბამისად” (OP 4.12, დანართი “ა”, პარაგრაფი 2). განსახლების სამოქმედო გეგმა წარმოადგენს კონკრეტული ლოკაციისათვის შემუშავებულ ყოვლისმომცველ სამოქმედო გეგმას, რომელიც მოიცავს წინასწარ კვლევებს (სოციო-ეკონომიკური შეფასება, სოციოლოგიური კვლევა, მოსახლეობის აღწერა, ზემოქმედების შეფასება და კონსულტაცია პროექტის არეალში მოქცეულ პირებთან), საკომპენსაციო/შემამსუბუქებელი

ღონისძიებების კომპლექტს პროექტის არეალში მოქცეულ თითოეულ პირისთვის/ოჯახისათვის და განხორციელების დეტალურ გეგმას, პასუხისმგებელი მხარეების და გრაფიკის მითითებით.

მსოფლიო ბანკის იძულებითი განსახლების პოლიტიკა, OP/BP 4.12-ის თანახმად, შემდეგ პრინციპებს ეფუძნება:

- იძულებითი განსახლება საჭიროა თავიდან იქნას აცილებული, ან მინიმუმამდე დაყვანილი;
- საკომპენსაციო/სარეაბილიტაციო დებულებები პროექტის არეალში მოქცეულ პირებს აძლევს წინა-საპროექტო შემოსავლების და საცხოვრებელი სტანდარტების გაუმჯობესების, ან სულ მცირე, აღდგენის შესაძლებლობას;
- პროექტის არეალში მოქცეულ პირებს უნდა მიეწოდოთ სრული ინფორმაცია და გაეწიოთ კონსულტაცია მიწის შესყიდვის და განსახლების საკომპენსაციო შესაძლებლობების შესახებ;
- პროექტის არეალში მოქცეული პირების სოციალ-კულტურული ინსტიტუციები ხელშეწყობილი/მაქსიმალურად გამოყენებული უნდა იქნას;
- პროექტის არეალში მოქცეულ პირებზე კომპენსაცია გაიცემა ჩანაცვლების ღირებულებით, ცვეთის, ან რაიმე სხვა მიზნისთვის განსაზღვრული ღირებულების გამოქვითვის გარეშე;
- სამართლებრივი სტატუსის არ არსებობამ არ უნდა შეუშალოს ხელი კომპენსაციას, ან დახმარების ალტერნატიულ ფორმებს, რაც საჭირო იქნება პოლიტიკის მიზნების მისაღწევად;
- განსაკუთრებული ყურადღება მიექცევა შინამეურნეობებს, რომელთაც ქალები და სხვა დაუცველი ჯგუფები უძღვებიან;
- მიწის შესყიდვა და განსახლება ჩაფიქრებული და განხორციელებული უნდა იქნას პროექტის ფარგლებში და კომპენსაციის მთლიანი ხარჯები შევა საპროექტო ხარჯებსა და სარგებელში;
- საკომპენსაციო და განსახლების სუბსუდიები მთლიანად იქნება უზრუნველყოფილი გასხვისების ზოლის მოსუფთავებამდე/მიწის მოსწორებამდე და დანგრევამდე.

3.2 მიწის შესყიდვასთან და განსახლებასთან დაკავშირებული საქართველოს კანონმდებლობის შედარება მსოფლიო ბანკის განსახლების პოლიტიკასთან

ზოგადად, საქართველოს კანონმდებლობა ადეკვატურად ასახავს მსოფლიო ბანკის განსახლების პოლიტიკის ძირითად დებულებებს, თუმცა აღსანიშნავია რამდენიმე განსხვავებაც. აღნიშნული განსხვავებებიდან ყველაზე მნიშვნელოვანია, რომ საქართველოს კანონმდებლობით/რეგულაციით, ყურადღება გამახვილებულია კანონიერი საკუთრების უფლების განსაზღვრასა და იმ ფაქტზე, თუ როგორ უნდა მოხდეს საკუთრების შეძენა საზოგადოებრივი მიზნებისათვის და კომპენსაციის გაცემა, მაშინ როდესაც მსოფლიო ბანკის პოლიტიკა (WB OP 4.12) ფოკუსირებულია როგორც სამართლებრივად საკუთრებაში არსებული აქტივების კომპენსაციაზე, ასევე ზოგადად, პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირების და ოჯახების საარსებო წყაროს ზოგად რეაბილიტაციაზე. გარდა ამისა, საქართველოს კანონმდებლობა არ მოითხოვს რაიმე სახის სპეციფიურ დაგეგმარების/განხორციელების ინსტრუმენტს, როგორცაა განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტი და განსახლების სამოქმედო გეგმა, რაც დაფუძნებულია ფართო საზოგადოებრივ კონსულტაციებზე. საქართველოს კანონმდებლობასა და მსოფლიო ბანკის პოლიტიკას შორის არსებული განსხვავებები მოცემულია ქვემოთ წარმოდგენილ ცხრილში:

ცხრილი 2: მიწის შესყიდვასთან და განსახლებასთან დაკავშირებული საქართველოს კანონების/რეგულაციების შედარება მსოფლიო ბანკის განსახლების პოლიტიკასთან

საქართველოს კანონები და რეგულაციები	მსოფლიო ბანკის OP 4.12
მიწის კომპენსაციის გაცემა მხოლოდ კანონიერი მიწის მფლობელებისთვის	საკუთრების უფლების არ არსებობამ არ უნდა შეუშალოს ხელი კომპენსაციის გაცემას, ან დახმარების ალტერნატიულ ფორმებს. მიწის მფლობელებს, რომელთაც არ აქვთ საკუთრების უფლება, დაკარგული აქტივების და შემოსავლების სანაცვლოდ შეუძლიათ მიიღონ სარეაბილიტაციო დახმარება და კომპენსაცია.
პროექტით გამოწვეული ზარალის/ნგრევისთვის კომპენსაცია გაიცემა მხოლოდ რეგისტრირებული სახლების/ნაგებობების შემთხვევაში	პროექტით გამოწვეული ზარალის/ნგრევისთვის, კომპენსაცია გაიცემა ყველა დაზარალებული სახლის/ნაგებობის შემთხვევაში
მოსავლის და ხეების დანაკარგის კომპენსაცია გაიცემა მხოლოდ რეგისტრირებულ მიწის მფლობელებზე	მოსავლის და ხეების დანაკარგის კომპენსაცია გაიცემა მიწის მესაკუთრებზე და მოსავლის ამღებ პირებზე/მოიჯარეებზე განუზრვლად საკუთრების უფლების რეგისტრაციის სტატუსისა

<p>მიწის შეფასება ჩანაცვლების ღირებულების საფუძველზე: (i) არსებული საბაზრო ფასი, სადაც არსებობს მოქმედი მიწის ბაზრები; (ii) იდენტური მიწის ნაკვეთის მოსავლიანობის მიხედვით, სადაც არ არსებობს მოქმედი მიწის ბაზრები.</p>	<p>მიწის შეფასება ჩანაცვლების ღირებულების საფუძველზე.</p>
<p>პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეულმა პირმა საჩივრით სასამართლოს უნდა მიმართოს</p>	<p>საჩივრების მოგვარების ადეკვატური მექანიზმი, რომელიც განიხილავს, როგორც ფორმალურად, ისე არაფორმალურად წარდგენილ საჩივრებს, უნდა შემუშავდეს და ხელმისაწვდომი იყოს პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული ყველა პირისთვის.</p>
<p>ფორმალური მოთხოვნების არარსებობა საჯარო კონსულტაციების ორგანიზებასთან დაკავშირებით, რათა პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირები ინფორმირებულნი იყვნენ პროექტის ხასიათთან და მოსალოდნელ ზემოქმედებასთან დაკავშირებით</p>	<p>პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირები შეფასების დაწყებამდე ინფორმირებულნი იქნებიან პროექტის ზემოქმედების მასშტაბის (რაოდენობრივი მაჩვენებლები), ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული აქტივების ღირებულების, კომპენსაციის პირობების, ფულადი კომპენსაციის ოდენობის, ფინანსური დახმარების და დამატებითი სარეაბილიტაციო ღონისძიებების შესახებ.</p>

4. რეგიონული და მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის განვითარების II პროექტისათვის მიღებული განსახლებისა და მიწის შესყიდვის პრინციპები

მიწისა და აქტივების შესყიდვასთან დაკავშირებით, პროექტის ყოვლისმომცველ მიზანს წარმოადგენს პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული მოსახლეობის დახმარება მათი საარსებო წყაროს მინიმუმ წინასაპროექტო დონემდე აღდგენის მიმართულებით. შესაბამისად, რეგიონული განვითარების მეორე პროექტის განხორციელებისას მუნიციპალური განვითარების ფონდი ვალდებულია უზრუნველყოს შემდეგი:

1. თითოეული ქვეპროექტისათვის, რომელიც მოიცავს კერძო მფლობელობაში არსებული მიწის შეძენას, შემოსავლის მუდმივად ან დროებით დაკარგვას, შინამეურნეობებისა ან ბიზნესების ადგილმონაცვლეობას ან სხვა ზემოქმედებას, რომელიც გამოიწვევს OP 4.12-ის ამოქმედებას, შემუშავებულ იქნება განსახლების სამოქმედო გეგმა (RAP) განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტით (RPF)

განსაზღვრული პოლიტიკისა და პროცედურების, მსოფლიო ბანკის OP 4.12 -ის და საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად.

2. მუნიციპალიტეტები, რომლებიც მუნიციპალური განვითარების ფონდს შესთავაზებენ ქვეპროექტებს, პასუხისმგებელი იქნებიან შესაბამისი განსახლების სამოქმედო გეგმის შემუშავებაზე, ხოლო ფონდი მათ ტექნიკურ დახმარებას გაუწევს, RAP-ის მომზადების ჩათვლით.
3. დაუშვებელია იმ მონაკვეთზე სამშენებლო სამუშაოების დაწყება, რომლის შედეგად გამოწვეული ზემოქმედება განაპირობებს OP 4.12 –ის ამოქმედებას იმ დრომდე, სანამ შემუშავებულ იქნება განსახლების სამოქმედო გეგმა, და გადახდილი იქნება კომპენსაცია.
4. პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული ყველა პირი მიიღებს კომპენსაციას, ან სხვადასხვა სახის მხარდაჭერას მიწის რეგისტრაციის და მფლობელობის სტატუსის მიუხედავად, წინამდებარე RPF-ში მოცემული უფლებამოსილების მატრიცის, საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობის და მსოფლიო ბანკის უსაფრთხოების პოლიტიკის შესაბამისად
5. პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირი მიიღებს ინფორმაციას თავისი უფლებებისა და არსებული ალტერნატიული ვარიანტების შესახებ.
6. პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეულ პირთან გაიმართება კონსულტაცია, მას შესთავაზებენ არჩევანს და ტექნიკურად და ეკონომიკურად შესაძლებელ განსახლების ვარიანტებს.
7. პირს, რომელზეც ზემოქმედებას ახდენს პროექტი, შესთავაზებენ ეფექტურ კომპენსაციას აქტივების დაკარგვის სრული ჩანაცვლებითი ღირებულებით.
8. იმ პირს, რომელზეც პროექტი მნიშვნელოვან ზემოქმედებას ახდენს, შესთავაზებენ დამატებით დახმარებას, რათა დაეხმარონ მას გარდამავალ პერიოდში საარსებო საშუალებების აღდგენაში წინასწარშეფასებული გონივრული დროის პერიოდში, რომელიც სავარაუდოდ საჭირო იქნება მისი საარსებო საშუალებებისა და ცხოვრების დონის აღსადგენად.
9. პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეულ პირს შესთავაზებენ განვითარებაში დახმარებას აღწერილი საკომპენსაციო ღონისძიებების გარდა, როგორცაა მიწის მომზადება, კრედიტები, ტრენინგები, ან დასაქმების შესაძლებლობები.
10. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს მოსახლეობის ყველაზე მოწყვლადი ჯგუფების - ბავშვების, ქალების, მოხუცების, სიღარიბის დონის ქვემოთ მცხოვრებთა, უნარშეზღუდული პირების, იგპ-თა და სხვათა - საჭიროებებს.
11. შემუშავებულ იქნება საჩივრების მოგვარების სამართლიანი და ხელმისაწვდომი მექანიზმი.
12. საკომპენსაციო ღონისძიებები დასრულდება იმ კონკრეტული სამშენებლო საქმიანობების დაწყებამდე, რომლებიც განაპირობებენ OP 4.12–ის ამოქმედებას.

5. დახმარების მიღების კრიტერიუმები და უფლებები

5.1 დახმარების მიღების კრიტერიუმები

პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირები, რომელთაც აქვთ კომპენსაციის, ან სულ მცირე, პროექტის ფარგლებში სარეაბილიტაციო დახმარების მიღების უფლება, არიან:

- 1) პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირები, რომელთაც დაკარგეს მიწა ან მასზე წვდომა, დროებით ან მუდმივად, რომელზეც ვრცელდება სამართლებრივი უფლებამოსილება/ტრადიციული მიწის ფლობის უფლებები, ან რომელთაც არ გააჩნიათ სამართლებრივი სტატუსი;
- 2) მოიჯარეები და მიწით მოსარგებლენი მიუხედავად იმისა რეგისტრირებულნი არიან თუ არა ისინი;
- 3) შენობების, ნარგავების, ქარხნების, ან მიწაზე დამაგრებული სხვა ობიექტების მფლობელები; და
- 4) პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირები, რომელთაც დაკარგეს ბიზნესი, შემოსავალი და ხელფასები.

კომპენსაციის მიღების უფლება შეიზღუდება დადგენილი ვადით, რომელიც თითოეული ქვეპროექტისათვის მოსახლეობის აღწერის დაწყების თარიღით განისაზღვრება. პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირები, რომლებიც დაზარალებულ ტერიტორიებზე განსაზღვრული ვადის შემდეგ დასახლდებიან, არ მიიღებენ კომპენსაციას, კომპენსაციას ასევე ვერ მიიღებენ ის პირები, რომლებიც მიწის ნაკვეთის ან ნაგებობების კეთილმოწყობას ზემოხსენებული ვადის შემდგომ პერიოდში წამოიწყებენ. ისინი საკმარისი დროით, მინიმუმ 60 დღით ადრე მიიღებენ შეტყობინებას, რომლითაც მათ სთხოვენ დაცალონ დაკავებული ფართები, და განახორციელონ პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეულ შენობა-ნაგებობების დემონტაჟი. დემონტაჟის შემდეგ მასალების კონფისკაცია არ მოხდება და მათ არ დაეკისრებათ ჯარიმის გადახდა, ან რაიმე სანქცია.

5.2 უფლებები

მოსალოდნელია, რომ პროექტი ადამიანთა შემდეგ კატეგორიებზე მოახდენს ზემოქმედებას (იხილეთ ქვემოთ დახმარების მიღების უფლებების მატრიცული ცხრილი)

- მიწის კერძო მფლობელები (რომელთაც გააჩნიათ ან არ გააჩნიათ მიწის ფლობის იურიდიული უფლება), რომელთა მიწა შექმნილ ან ექსპროპრირებულ იქნება ქვეპროექტების განსახორციელებლად.
- კერძო მფლობელები, (რომელთაც გააჩნიათ ან არ გააჩნიათ საკუთრების იურიდიული უფლება) რომელთა არასაცხოვრებელი აქტივები, როგორცაა კიოსკები, რესტორნები, მაღაზიები, თავლები, სახელოსნოები, მესერი, ბელლები, საწყობები, ხეები, ნათესები, და სხვა აქტივები, დაექვემდებარება ზიანს, შესყიდვას ან ექსპროპრიაციას.

- პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მყოფი პირები (ოფიციალური და არაოფიციალური ბიზნესების ჩათვლით), რომლებიც დროებით დაკარგავენ შემოსავლებს ან აქტივებს მიწის ან აქტივების ხელმისაწვდომობის შეზღუდვის გამო სამშენებლო სამუშაოების მსვლელობაში.
- პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მყოფი პირები (ოფიციალური და არაოფიციალური ბიზნესების ჩათვლით), რომლებიც დაკარგავენ შემოსავლებს ან აქტივებს მიწის შესყიდვის ან ექსპროპრიაციის გამო ქვე-პროექტების განხორციელებისათვის.
- მოიჯარეები (ფიზიკური პირი ან საწარმო), რომელთაც გაფორმებული აქვთ საიჯარო ხელშეკრულებები მუნიციპალიტეტებთან, ან სხვა მფლობელებთან არსებულ გასხვისების ზოლში და ალტერნატიული ტრასის ფარგლებში და ობიექტებზე.
- არაოფიციალური/უკანონო მობინადრეები და მიწით მოსარგებლენი არსებულ გასხვისების ზოლში და ალტერნატიული ტრასის ფარგლებში და ობიექტებზე.

პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირები კომპენსაციას მიიღებენ იმ მიწისათვის, რომლებსაც ისინი ფლობენ ოფიციალურად ან არაოფიციალურად მუდმივი შენობა-ნაგებობების, სერვიტუტების შესახებ შეთანხმებების (მაგ. დროებითი სარგებლობა) საფუძველზე იმ მიწასთან დაკავშირებით, რომელსაც ისინი ფლობენ ოფიციალურად ან არაოფიციალურად არსებული და ახალი ტრასის ფარგლებში. პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირები (მაგ. მფლობელები, არაოფიციალური მომხმარებლები და მოიჯარეები) ასევე მიიღებენ კომპენსაციას მიყენებული ზიანისათვის, და იმ შენობა-ნაგებობების, ნათესების, ხეების და სხვა ეკონომიკური აქტივებისათვის, რომელზეც ზემოქმედებას მოახდენს პროექტი. მუდმივი ადგილმონაცვლეობის შემთხვევაში, როდესაც ეს შესაძლებელია, და მისაღებია მუნიციპალური განვითარების ფონდისათვის, მუნიციპალიტეტებისა და დაზარალებული პირებისათვის, ეს პირები განთავსებულნი იქნებიან პროექტის ფარგლებში განსაზღვრულ იმავე ხარისხის ახალ აქტივებში. საჭიროების შემთხვევაში მათ აუნაზღაურდებათ ტრანსპორტირების ხარჯები.

პირები, რომელზეც დროებით ახდენს ზემოქმედებას სამშენებლო სამუშაოები, მიიღებენ კომპენსაციას დაკარგული შემოსავლისათვის, აქტივებისა და მიყენებული ზიანისათვის.

5.3 საკომპენსაციო ერთეულების ღირებულების შეფასება

სხვადასხვა აქტივების საკომპენსაციო ერთეულების ღირებულების შეფასების მეთოდოლოგია შემდეგია:

სასოფლო სამეურნეო მიწა შეფასებულ იქნება ჩანაცვლებითი ღირებულებით ორი სხვადასხვა მეთოდოლოგიის მიხედვით, რაც დამოკიდებულია იმაზე, არსებობს თუ არა მოქმედი მიწის ბაზრები პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეულ ტერიტორიაზე.

იქ, სადაც არსებობს მიწის ბაზრები, დაკარგული მიწა კომპენსირებული იქნება ჩანაცვლებითი ღირებულებით, რომელიც დაეფუძნება მიწის იმ ფასებს, რომელიც დაფიქსირდა ზემოქმედების კვლევის წინა წელს. იმ შემთხვევაში, თუ არ არსებობს მოქმედი მიწის ბაზრები, მიწის დანაკარგის კომპენსირება მოხდება ანალოგიური მახასიათებლების მქონე მიწის ნაკვეთის მოსავლიანობის ღირებულებით, დაკარგული მიწის ნაკვეთის ხელმისაწვდომობისა და პროდუქტიულობის მიხედვით. ამ შემთხვევების შეფასების ცალსახა მეთოდოლოგია დეტალურად იქნება გაწერილი განსახლების სამოქმედო გეგმებში.

თუ ადგილი ექნება საცხოვრებელი ან კომერციული ნაგებობების შემთხვევით დაზიანებას, ამ შემთხვევაში, სახლები/შენობები შეფასებულ იქნება ჩანაცვლების ღირებულებით მასალების ღირებულების, მშენებლობის ტიპის, შრომის, ტრანსპორტისა და მშენებლობის სხვა ხარჯების მიხედვით. არ გამოიქვეითება ცვეთის, გადარჩენილი მასალების და ტრანზაქციის ხარჯები.

მცენარეთა კულტურების წლიური მოსავალი შეფასებულ იქნება წმინდა საბაზრო ღირებულებით, მოსავლის შესყიდვაზე მეურნეობის ადგილიდან პირველი წლის მოსავლის შემთხვევაში. იმ შემთხვევაში, თუ პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეულმა პირებმა კომპენსაცია უნდა მიიღონ ერთ წელზე მეტი ხნის განმავლობაში, პირველი წლის შემდეგ მოსავალი კომპენსირებულ იქნება მთლიანი საბაზრო ღირებულებით (მთლიანი საბითუმო გაყიდვის ღირებულებას მინუს წარმოების დანახარჯები) .

ხეების შეფასება მოხდება სხვადასხვა მეთოდოლოგიის გამოყენებით, რაც დამოკიდებულია იმაზე, დაკარგული ხე შეშა მასალაა, თუ პროდუქტიული ხეა.

- საშუალო ხეები შეფასდება ასაკობრივი კატეგორიისა (ა. ნერგი; ბ. საშუალო ზრდის, და გ. ზრდასრული) და შეშის ღირებულების და მოცულობის მიხედვით.
- ხეხილი/პროდუქტიული ხეები შეფასდება ასაკის მიხედვით (ა. ნერგი; ბ. ზრდასრული, მაგრამ არამსხმოიარე; გ. მსხმოიარე). ა და ბ სტადიაზე მყოფი ხეების კომპენსირება მოხდება განხორციელებული ინვესტიციის სტანდარტული ღირებულების მიხედვით; გ სტადიაზე მყოფი ხეების კომპენსაცია მოხდება წმინდა საბაზრო ღირებულებით: 1 წლის შემოსავალი გამრავლებული მგფ–ს იმ ციფრზე, რომელიც საჭიროა ახალი, სრულიად პროდუქტიული ხის გასაზრდელად.

ერთეულის საკომპენსაციო განაკვეთს შეაფასებენ პროექტის კონსულტანტები მსოფლიო ბანკისათვის მისაღები ცხადი და გამჭვირვალე მეთოდოლოგიების საფუძველზე. კომპენსაციის შეფასებული განაკვეთები შემდგომ დამტკიცდება და დამოწმებულ იქნება მუნიციპალური განვითარების ფონდის მიერ.

უფლებამოსილების მატრიცა

დანაკარგის ტიპი	გამოყენება	ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირების განსაზღვრა	კომპენსაციაზე უფლებამოსილება
მიწა			
სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის სამუდამოდ დაკარგვა.	დაზარალებული შინამეურნეობა რომელიც კარგავს სასოფლო-სამეურნეო მიწას ზემოქმედების სიმლიერის მიუხედავად.	მესაკუთრეს რეგისტრაციით.	კომპენსაცია ნაღდი ანგარიშსწორების სახით, ჩანაცვლების ღირებულებით.
		დაკანონებას დაქვემდებარებული მესაკუთრე	დაზარალებულ პირები მიიღებენ დახმარებას მიწის დაკანონებაში და ნაღდი ანგარიშსწორებით მიიღებენ კომპენსაციას ჩანაცვლების სრული ღირებულებით.
		არაკანონიერი მოსახლეები (ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული შინამეურნეობები, რომელთაც არ აქვთ რეგისტრაცია/მოქმედი საბუთები და არ ექვემდებარებიან დაკანონებას).	თვითგანსახლების ერთჯერადი დახმარება ნაღდი ანგარიშსწორებით. თვითგანსახლების დახმარება არ არის დამოკიდებული დაზარალებული შინამეურნეობის წევრების რაოდენობაზე ან მიწის მახასიათებლებზე და უტოლდება 1 წლის საარსებო მინიმუმის თვის აუცილებელ შემოსავალს თითოეული ოჯახისათვის..
არა სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწა	ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული შინამეურნეობები, რომლებიც კარგავენ კომერციული/საცხოვრებელი დანიშნულების მიწას.	მესაკუთრეს რეგისტრაციით.	კომპენსაცია ნაღდი ანგარიშსწორების სახით, ჩანაცვლების ღირებულებით.
		დაკანონებას დაქვემდებარებული მესაკუთრე	დაზარალებულ პირები მიიღებენ დახმარებას მიწის დაკანონებაში და ნაღდი ანგარიშსწორებით მიიღებენ კომპენსაციას ჩანაცვლების სრული ღირებულებით.
		გამქირავებელი/დამქირავებელი	სამი თვის ოდენობის იჯარის/ქირის ღირებულების შესაბამისი დახმარება ნაღდი ანგარიშსწორებით. ქირის თანხის ოდენობა განსაზღვრულია მუნიციპალიტეტის მიერ

		არაკანონიერი მოსახლეები (ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული შინამეურნეობები რომელთაც არ აქვთ რეგისტრაცია/მოქმედი საბუთები და არ არიან დაკანონებას დაქვემდებარებულნი).	თვითგანსახლების ერთჯერადი დახმარება ნაღდი ანგარიშსწორებით. თვითგანსახლების დახმარება არ არის დამოკიდებული დაზარალებული შინამეურნეობის წევრების რაოდენობაზე ან მიწის მახასიათებლებზე და უტოლდება 1 წლის საარსებო მინიმუმს თითოეული შინამეურნეობისათვის.
გამოუსადეგარი ("მოუსაველიანი" მიწა)	ნაწილობრივი ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული მიწა, რომლის დარჩენილი მცირე ნაწილი ფაქტიურად გამოუსადეგარია.	მესაკუთრე სრული რეგისტრაციით ან დაკანონებას დაქვემდებარებული მესაკუთრე	მიწის სრულად კომპენსირება შესაძლებელი იქნება თუ მოხდება შესაბამისი განაცხადის შეტანა მეპატრონის მიერ და დამტკიცდება, რომ დარჩენილი მიწის გამოყენება შეუძლებელია ეკონომიკური თვალსაზრისით.

შენობა-ნაგებობები

დანაკარგის ტიპი	გამოყენება	ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირების განსაზღვრა	კომპენსაციაზე უფლებამოსილება
საცხოვრებელი და არა საცხოვრებელი შენობა-ნაგებობები/აქტივები		ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული ყველა შინამეურნეობა მიუხედავად კანონიერი მფლობელობისა/რეგისტრაციის სტატუსისა (დაკანონებას დაქვემდებარებულ და არაკანონიერ მოზინადრეთა ჩათვლით)	სრული ზემოქმედება: ნაღდი ანგარიშსწორება შენობის/ნაგებობის დაკარგვის საფასურად სრული ჩანაცვლების ღირებულებით, რომელშიც არ შევა ამორტიზაციისა და ტრანზაქციებზე გაწეული ხარჯები. ნაწილობრივი ზემოქმედება: კომპენსაცია სარემონტო სამუშაოებისათვის.

საზოგადოებრივი ინფრასტრუქტურის/საერთო საკუთრების რესურსების დანაკარგი

საზოგადოებრივი საკუთრების რესურსების დაკარგვა.	საზოგადოებრივი/სახელმწიფო აქტივები.	თემი/მთავრობა.	დაკარგული შენობა-ნაგებობებისა და მათი ფუნქციების აღდგენა ადგილობრივ თემთან შეთანხმებით.
შემოსავლისა და საარსებო წყაროს დაკარგვა			
მარცვლული კულტურები/მოსავალი.	ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული რეგულარული ნათესები.	ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული ყველს შინამეურნეობა მიუხედავად კანონიერი სტატუსისა (დაკანონებას დაქვემდებარებულ და არაკანონიერ მოზინადრეთა ჩათვლით).	მოსალოდნელი მთლიანი მოსავლის კომპენსაცია ნაღდი ანგარიშსწორებით სრული საბაზრო ღირებულების შესაბამისად.
ხეები	ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული ხეები.	ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული ყველს შინამეურნეობა მიუხედავად კანონიერი სტატუსისა (დაკანონებას დაქვემდებარებულ და არაკანონიერ მოზინადრეთა ჩათვლით).	კომპენსაცია ნაღდი ანგარიშსწორებით საბაზრო ღირებულების შესაბამისად ხის სახეობის, წლოვანების და პროდუქტიულობის ხარისხის გათვალისწინებით. გარდა ამისა, ხეების მოჭრა ევალება მშენებელ კონტრაქტორს და ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ პირებს შეეძლება მათი ხე-ტყის მასალად გამოყენება.

დანაკარგის ტიპი	გამოყენება	ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირების განსაზღვრა	კომპენსაციაზე უფლებამოსილება
ბიზნესი/დასაქმება	ბიზნესის/დასაქმების დაკარგვა	ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული ყველა შინამეურნეობა მიუხედავად კანონიერი სტატუსისა (დაკანონებას დაქვემდებარებულ და არაკანონიერ მოზინადრეთა ჩათვლით).	<p>მესაკუთრე:</p> <p>(i). (მუდმივი ზემოქმედება) ნაღდი ანგარიშსწორებით ანაზღაურება 1 წლის ხელზე ასაღები შემოსავლის ოდენობით და მგფ-ს მიერ ტექნიკური და ადმინისტრაციული დახმარება ბიზნესის შესაფერის ადგილზე გადასატანად;</p> <p>(ii) (დროებითი ზემოქმედება) ნაღდი ანგარიშსწორებით ანაზღაურება ხელზე ასაღები შემოსავლის ოდენობით ბიზნესის/საქმიანობის შეჩერების განმავლობაში. ასანაზღაურებელი თანხა განისაზღვრება საგადასახადო დეკლარაციაზე დაყრდნობით, ან მისი არ ქონის შემთხვევაში, მინიმალური საარსებო შემოსავლის ოდენობით.</p> <p>მუდმივი მუშა/დასაქმებული პირი:</p> <p>(i) დაკარგული ხელფასების ანაზღაურება 3 თვის მინიმალური საარსებო შემოსავლის ოდენობით და</p> <p>(ii) დახმარება ბიზნესის მფლობელს ბიზნესის შეძლებისდაგვარად სწრაფად გადატანაში (იხ. ზემოთ) და</p> <p>(iii) დახმარება მგფ-ს განსაარსებო წყაროს აღსადგენ არსებულ პროგრამებში, როგორცაა ბიზნეს ტრეინინგი და მიკრო-სესხები, ჩასართავად.</p>

<p>ძლიერი ზემოქმედება</p>	<p>>10% ზემოქმედება მიწაზე. ფიზიკურად ადგილმონაცვლე ოჯახები, ბიზნესების მფლობელები, რომლებიც იძულებულნი არიან შეწყვიტონ საქმიანობა სამუდამოდ ან დროებით.</p>	<p>მძიმე ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული ყველა ოჯახი არაკანონიერ მობინადრეთა ჩათვლით.</p>	<p>შემოსავალი სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობიდან: დამატებითი კომპენსაცია ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული მიწიდან მიღებული 1 წლის მოსავლის ოდენობით. შემოსავალი სხვა საქმიანობიდან: დამატებითი კომპენსაცია სამი თვის განმავლობაში მინიმალური საარსებო შემოსავლის ოდენობით.</p>
<p>ადგილმონაცვლეობა/გადაადგილება</p>	<p>ტრანსპორტირების/გარდასამავალი პერიოდის ხარჯები</p>	<p>ადგილმონაცვლეობას დაქვემდებარებული ყველა შინამეურნეობა</p>	<p>ტრანსპორტირების ხარჯების დასაფარი დახმარების უზრუნველყოფა. იმ შემთხვევაში, თუ ზემოქმედების ქვეშ მყოფმა პირმა დატოვა თავის საცხოვრებელი, მაგრამ ობიექტური მიზეზების გამო გარკვეული პერიოდის განმავლობაში ვერ გადავიდა ახალში, იგი მიიღებს შესაბამის დახმარებას ქირის გადასახდელად.</p>
<p>მოწყლვად პირთა დახმარება (იგპ-თა ჩათვლით)</p>		<p>ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული სიღარიბის ზღვარს მიღმა მყოფი შინამეურნეობები, სადაც ოჯახის უფროსები არიან ქალები, უნარშეზღუდულები ან მოხუცები.</p>	<p>დახმარება 3 თვის მინიმალური საარსებო შემოსავლის ოდენობით და დასაქმების უპირატესობით პროექტთან დაკავშირებულ სამუშაო ადგილებზე.</p>
<p>ქვეყნის შიგნით იძულებით გადაადგილებული პირები, რომლებიც ცხოვრობენ მუნიციპალურ ან სხვა სახის შენობებში.</p>	<p>დახმარება ადგილმონაცვლეობაში</p>	<p>რეგისტრირებული იგპ-ები</p>	<p>დახმარება შესაფერისი მუნიციპალური საცხოვრებელის შერჩევაში, იგპ-თა დახმარებაზე პასუხისმგებელ უფლებამოსილ პირებთან ერთად.</p>

<p>სხვა დანაკარგები დროებითი ზემოქმედება სამშენებლო სამუშაოების პერიოდში</p>		<p>ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული ყველა შინამეურნეობა</p>	<p>ქირის თანხის შეფასება და უზრუნველყოფა მშენებლობის პერიოდში.</p>
<p>მშენებლობის პერიოდში მიყენებული ზიანი.</p>		<p>ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული ყველა შინამეურნეობა</p>	<p>თითოეულ კონკრეტულ შემთხვევაში: საკომპენსაციო თანხის შეფასება და გადახდამობდება წინამდებარე RPF –ში წარმოდგენილი ტარიფების მიხედვით, იმ შემთხვევაში, თუ მშენებლობის პერიოდში ადგილი ექნა რაიმე სახის დაზიანებას.</p>

6. განხორციელება

პოლიტიკის წინამდებარე ჩარჩო დოკუმენტი განხორციელდება ოთხ ეტაპად. თითოეული მათგანი დეტალურად არის აღწერილი ქვემოთ.

ა) **განსახლების სკრინინგი და სამუშაოთა მოცულობის დადგენა.** მუნიციპალური განვითარების ფონდის გარემოსდაცვით და სოციალურ საკითხთა სპეციალისტი უზრუნველყოფს, რომ თითოეული ქვეპროექტისათვის შემუშავებული ტექნიკურ-ეკონომიკური შესწავლის (FS) და გარემოზე ზემოქმედების შეფასების (EIA) ტექნიკური დავალება [კერძო სექტორში განსახორციელებელი ინვესტიციების ჩათლით, რაც 1.2 კომპონენტის ფარგლებში იქნება მხარდაჭერილი) შეიცავდეს განსახლების სკრინინგის/სამუშაოთა მოცულობის დადგენის პარაგრაფს. განსახლების სკრინინგი საკმარის ინფორმაციას მოგვაწვდის იმის განსაზღვრად განაპირობებენ თუ არა ქვეპროექტები OP 4.12-ის ამოქმედებას და ხელს შეუწყობს ზემოქმედების ფართო მოცულობის და მასშტაბის განსაზღვრას. თუკი კერძო სექტორის ინვესტიციები განაპირობებს OP 4.12-ის ამოქმედებას, იგი მოიხსნება კომპონენტის 1.2 ფარგლებში დახმარების მისაღები შერჩევის საკონკურსო პროცესიდან. ეს პირობა ასევე ეხება ნებისმიერ ქვე-პროექტს, რომელიც ითვალისწინებს შინამეურნეობების ან ბიზნესების განსახლებას.

ბ) **განსახლების სამოქმედო გეგმების (RAP) მომზადება.** კონსულტანტი, რომელსაც მუნიციპალური განვითარების ფონდი დაიქირავებს ტექნიკურ-ეკონომიკური შესწავლის ადრეულ ეტაპზე განახორციელებს სავსე კვლევას და კონსულტაციისათვის მიმართავს მიწის კადასტრს, რათა განსაზღვროს მოქმედებაში მოვა თუ არა OP 4.12. იმ შემთხვევაში, თუ დადგინდა, რომ OP 4.12 ამოქმედდება, კონსულტანტი მოამზადებს განსახლების სამოქმედო გეგმას მუნიციპალური განვითარების ფონდის გარემოსდაცვითი და სოციალური საკითხების სპეციალისტის მითითებების მიხედვით. გარემოსდაცვითი და სოციალური საკითხების სპეციალისტი დაუყოვნებლივ აცნობებს "მსოფლიო ბანკს" მიზნობრივ ჯგუფს OP 4.12 -ის ამოქმედებისა და განსახლების სამოქმედო გეგმის მომზადების შესახებ. იმ შემთხვევაში, თუ დადგინდება, რომ OP 4.12 არ ამოქმედდება, კონკრეტული ქვეპროექტისათვისათვის მომზადებულ ტექნიკურ-ეკონომიკურ შესწავლაში ცალსახად აღინიშნება ამის შესახებ.

მას შემდეგ, რაც დადგინდება, რომ OP 4.12 ამოქმედდება, განსახლების სამოქმედო გეგმის განხორციელებაზე პასუხისმგებელი მუნიციპალიტეტი ჩამოაყალიბებს სპეციალურ კომისიას (RAP-ის განმახორციელებელ რგოლს), რომლის წევრები იქნებიან მუნიციპალიტეტის თანამშრომლები, მუნიციპალიტეტების მიწათსარგებლობისა და მიწის მართვის სამსახურის უფროსი, მუნიციპალიტეტების სხვა შესაბამისი სამსახურების უფროსები, იურიდიული სამსახურის უფროსი, გარემოსდაცვითი და სოციალური საკითხების სპეციალისტი, MDF-ის იურისტი, და სხვ. სამუშაო რგოლის შემადგენლობაში იქნებიან მუნიციპალიტეტების მიწათსარგებლობისა და მიწის მართვის სამსახურის სპეციალისტები (ტოპოგრაფები, გეოგრაფიული საინფორმაციო სისტემის და მიწის კადასტრის სპეციალისტები, და სხვ.), კვალიფიციური ექსპერტები ეკონომიკისა და სამართლის დარგში, რომლებიც მოცემული მიზნის შესაბამისად იქნებიან დაქირავებულნი. MDF-ის ხელმძღვანელობასა და კომისიასთან შეთანხმებით, საჭიროების შემთხვევაში შესაძლოა გაფართოვდეს სამუშაო რგოლის შემადგენლობა და კონკრეტული პროექტის სეპეციფიკის გათვალისწინებით მოწვეულ იქნენ სხვა დასხვა სფეროში მოღვაწე პროფესიონალები.

თითოეული ქვეპროექტისათვის, რომელიც განსახლების სამოქმედო გეგმას საჭიროებს, MDF ასევე დაიქირავებს კონსულტანტს, განსახლების დეტალური სამოქმედო გეგმის მოსამზადებლად OP 4.12-ის შესაბამისად. MDF უზრუნველყოფს, რომ RAP-ის მომზადების პროცესი აკმაყოფილებდეს "მსოფლიო ბანკის" საკონსულტაციო და ინფორმაციის გასაჯაროების მოთხოვნებს და განსახლების სამოქმედო გეგმების პროექტებს განსახილველად და დასამტკიცებლად წარუდგენს "მსოფლიო ბანკს" და სხვა დაინტერესებულ მხარეებს. RAP-ის დამტკიცება ბანკის მიერ უნდა განხორციელდეს ზემოქმედებამდე და სამუშაოების დაწყებამდე.

RAP -ის მომზადება და განხორციელება ქვემოთმოყვანილს მოიცავს:

1. წინასწარი სკრინინგი და ძირითადი პრობლემების იდენტიფიცირება, შესაბამისი მექანიზმის შერჩევა განსახლების ორგანიზებისათვის, ასევე საჭირო ინფორმაციის შეგროვება განსახლების სამუშაოს განხორციელებისათვის პროექტის კომპონენტის ან ქვე-კომპონენტის ფარგლებში, რომელიც განსახლებასთან არის დაკავშირებული. ასეთი სამუშაო მექანიზმის გამოყენება და დეტალები დამოკიდებულია სავარაუდო საქმიანობის მასშტაბსა და კომპლექსურობაზე.
2. იურიდიული და ფიზიკური პირების გამოვლინება, რომლებსაც ეხებათ განსახლება, შესაბამისი სოციალურ-ეკონომიკური ინფორმაციის მოპოვება ყველა მათგანზე.
3. განსაზღვრული თარიღის დანიშვნა, რომლისთვისაც იდენტიფიცირებული უნდა იქნეს ყველა პირი, რომელთაც ეხებათ განსახლება.
4. დადგენილი თარიღის შემდეგ მიღებული საჩივრები არ განიხილება. ხსენებული ეხება ქონებას, რომელიც ტერიტორიაზე აღმოჩნდა დანიშნული თარიღის შემდგომ, ასევე ზემოქმედების ქვეშ მყოფი ადამიანებისა და ქონების აღწერას.
5. საკომპენსაციო სტრატეგიის შემუშავება და საკომპენსაციო ღონისძიებების შეფასება. ქონება და აქტივები უნდა შეაფასოს სერტიფიცირებულმა შემფასებელმა. საჯარო დებატები საკომპენსაციო ღონისძიებებზე.
6. განსახლების გრაფიკისა და პროცედურების შემუშავება, ინფორმაციის დროული და ადეკვატური გასაჯაროების ჩათვლით და საზოგადოებრივი განხილვები იმ პირების მონაწილეობით, ვისაც განსახლება ეხება.
7. RAP-ის განხორციელება, მათ შორის განმახორციელებელი სააგენტოების და მათი პასუხისმგებლობების განსაზღვრა.
8. RAP -ის აუდიტი და მონიტორინგი.

გ) განსახლების სამოქმედო გეგმების განხორციელება. MDF ადგილობრივი მუნიციპალიტეტის მონაწილეობით პასუხისმგებელი იქნება განსახლების სამოქმედო გეგმების განხორციელებაზე. საკომპენსაციო/სარეაბილიტაციო ღონისძიებები განხორციელდება სამშენებლო სამუშაოების შესრულებისას, მაგრამ მოცემულ კონკრეტულ მონაკვეთზე მშენებლობის დაწყებამდე.

მიწის შესყიდვის დეტალური პროცედურები ჩამოყალიბდება განსახლების სამოქმედო გეგმაში (გეგმებში).
სადაც შევა:

- პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეულ პირთან საწყისი კონსულტაცია მისთვის პროექტისა და მისი ზოგადი ზემოქმედების შესახებ ინფორმაციის მიწოდების მიზნით
- პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირების აღწერა, გეოგრაფიული კვლევა და სოციალურ-ეკონომიკური კვლევა
- პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირების და ზემოქმედების სფეროს/მასშტაბის დადგენა
- საკომპენსაციო პაკეტი და RAP -ის მომზადება
- პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირებთან კონსულტაცია
- პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეულ პირებთან მოლაპარაკება და კომპენსაციის გადახდა
- კომპენსაციის გადახდა და სარეაბილიტაციო ღონისძიებების განხორციელება

კონკრეტული პროექტების შემუშავების პროცესში სამუშაო ჯგუფის ყველაზე მნიშვნელოვანი ფუნქციაა პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული მიწის გასხვისების და კონტრაქტორის მიერ განხორციელებული დემარკაციის შემოწმება, ასევე გაზომვითი და ინვენტარიზაციის მონაცემების კორექტირება პროექტის შესაძლო ცვილელებების გამო. სამუშაო ჯგუფი საქმიანობას განხორციელებს საზოგადოებასთან უშუალო კონტაქტის მეშვეობით. სახელდობრ, ამ ჯგუფის მიერ ინვენტარიზაციის ყველა

პროცესი უნდა ჩატარდეს როგორც მფლობელის, ასევე მისი მეზობლების, საკრებულოს და რაიონის ადმინისტრაციის წარმომადგენლების თანდასწრებით. აღმოსავლეთ-დასავლეთის ავტომაგისტრალის გაუმჯობესების პროექტის ანალოგიურად ზემოქმედების ინვენტარიზაციისა და დემარკაციის აქტები განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტზე თანდართული ნიმუშის შესაბამისად იქნება შემუშავებული, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს, რომ ზემოქმედების სფერო და მასშტაბი შეთანხმებული იქნას ყველა მონაწილესთან, მათ შორის პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეულ პირებთან, მათ მეზობლებთან, მუნიციპალიტეტთან და MDF-ის წარმომადგენლებთან.

დამტკიცებული RAP-ის და მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად, სამუშაო ჯგუფი მოამზადებს ყველა საჭირო დოკუმენტაციას (საჯარო რეესტრიდან ამონაწერი, დემარკაციის აქტი, აუდიტის დასკვნა, პირადობის დამადასტურებელი მოწმობის ასლი, საბანკო რეკვიზიტები, და სხვ.), რომელიც კომისიას უნდა წარედგინოს. წარმოდგენილი დოკუმენტების საფუძველზე კომისია დებულობს გადაწყვეტილებას კომპენსაციის გაცემის შესახებ და მფლობელის თანხმობის შემთხვევაში შეიმუშავებს შესყიდვის აქტს. მფლობელთან გაფორმებული კონტრაქტის საფუძველზე, კომისია თანხას გადარიცხავს მის პირად საბანკო ანგარიშზე, რის შედეგადაც მუნიციპალური განვითარების ფონდი მოიპოვებს ამ მიწის ფლობის უფლებას.

იმ შემთხვევაში, თუ MDF ვერმიაღწევს შეთანხმებას კომპენსაციის პირობების შესახებ, იგი ან გადასინჯავს სამშენებლო სამუშაოების პროექტს, რათა დააკმაყოფილოს პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირის მოთხოვნები, ან დაიწყებს ექსპროპრიაციის პროცესს. საქართველოს კონსტიტუცია ითვალისწინებს საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის ქონების იძულებითი ექსპროპრიაციის უფლებას. საქართველოს კანონი აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის საკუთრების ჩამორთმევის წესის შესახებ (1999 წლის 23 ივლისი) განსაზღვრავს ქონების ჩამორთმევის განხორციელების პროცედურებს, მოვალეობებს და წესებს. ქონების ჩამორთმევის შესახებ ნებართვას გასცემს რაიონული (საქალაქო) სასამართლო. ქონების ჩამორთმევა შესაძლოა განხორციელდეს მხოლოდ მას შემდეგ, რაც შესაბამისი მიწის მფლობელებისათვის გადახდილ კომპენსაციას რეგიონული სასამართლო მიიჩნევს სამართლიანად და საბაზრო ღირებულების ექვივალენტურად. პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეულმა პირმა შესაძლოა შეიტანოს საჩივარი კომპენსაციის ოდენობის შესახებ, თუმცა მუნიციპალიტეტს ქონების ჩამორთმევის და სამშენებლო სამუშაოების დაწყების უფლება მას შემდეგ აქვს, როდესაც იარსებებს სასამართლოს გადაწყვეტილება ექსპროპრიაციის შესახებ და სასამართლოს მიერ სამართლიანად მიჩნეული კომპენსაცია გადახდილი იქნება პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირისათვის.

პროექტი ქონების ჩამორთმევას მიმართავს მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში, როგორც საბოლოო საშუალებას: (ი) როდესაც მიწის ნაკვეთის და პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული სხვა აქტივების შესახებ მოლაპარაკება წარუმატებელია; და (იი) შეუძლებელია ინვესტიციების შეცვლა. როდესაც საჭიროა, შეძენილ იქნეს ის ცარიელი მიწა ან მიტოვებული შენობა-ნაგებობები, რომლის მფლობელების იდენტიფიცირება ფიზიკურად შეუძლებელია, პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირის საკომპენსაციო თანხა უნდა ჩაირიცხოს პირობითი დეპონირების ანგარიშზე და განთავსდეს ბანკში, ხოლო ცნობა გამოქვეყნდეს ეროვნულ გაზეთებში იმ დრომდე, სანამ პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირი არ იქნება დადგენილი.

შემუშავებული RAP უნდა მოიცავდეს შემდეგ საკითხებს:

1. ყველა მოხინდრის განსაზღვრა, რომელიც ადგილმონაცვლებას ექვემდებარება ან რომელზეც პროექტი ახდენს ზემოქმედებას;
2. განსახლების მიზეზების ახსნა და იმ ძალისხმევათა განმარტება, რომლებიც გატარებული იქნა განსახლების ან უარყოფითი ზემოქმედების თავიდან ასაცილებლად ან მინიმუმაცისათვის;
3. განსახლებას დაქვემდებარებულ პირებთან კონსულტაციების პროცესის აღწერა, ყველა განხილული გოპნივრული ალტერნატივის, და გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობის ჩათვლით.
4. განსახლებას დაქვემდებარებული ყველა კატეგორიის უფლებების აღწერა;
5. ქონების დაკარგვის საკომპენსაციო ნიხრების მაგალითების მოყვანა და მათი ადეკვატურობის დამტკიცება. მაგალითად, ნიხრების შესაბამისობა ჩანაცვლების ღირებულებასთან (სრული თანხა, რაც საჭიროა ქონების ჩასანაცვლებლად);
6. დახმარების აღწერა, რომელიც განსახლების დროს იქნება უზრუნველყოფილი;
7. RAP-თან დაკავშირებული ინსტიტუციური პასუხისმგებლობების აღწერა და საჩივრების მოგვარების პროცედურებისა და მექანიზმების აღწერა;
8. პროექტის განხორციელების მონიტორინგისა და შეფასების ღონისძიებების აღწერა;
9. RAP-ის განხორციელების გრაფიკისა და ბიუჯეტის აღწერა;
10. დახმარების აღწერა, რომელიც გაწეული იქნება ყველაზე მოწყვლადი ჯგუფებისათვის;
11. განსახლებული პირების ადაპტაციისათვის გამიზნული ღონისძიებების აღწერა.

თითოეული RAP-ის დამტკიცება მსოფლიო ბანკის მიერ აუცილებელია განსახლების ღონისძიებების განხორციელების დაწყებამდე.

დ) კონსულტაციები განსახლებას დაქვემდებარებული პირების მონაწილეობით

OP 4.12 საოპერაციო პოლიტიკა შემდეგ ღონისძიებებს ითვალისწინებს:

- i) განსახლების განმავლობაში განსახლებას დაქვემდებარებული პირები შესაბამისად ინფორმირებულნი უნდა იყვნენ თავიანთ შესაძლებლობებსა და უფლებებზე;
- ii) ეს პირები უნდა მონაწილეობდნენ კონსულტაციებში და უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა განსახლების სხვადასხვა ვარიანტებს შორის ტექნიკურად და ეკონომიკურად გამართლებული არჩევანი გააკეთონ;

საზოგადოებასთან კონსულტაციები უნდა ტარდებოდეს განსახლების ყოველ საფეხურზე:

- საწყის ეტაპზე;
- განსახლების პროცესში;
- მონიტორინგის ეტაპზე და "საკომპენსაციო ღონისძიებების და განსახლების ადეკვატურობის შეფასების ეტაპზე რათა მიღწეული იქნეს ამ სამოქმედო სტანდარტის მოთხოვნების შესაბამისი შედეგები".

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს კონსულტაციებს ყველაზე მოწყვლად ჯგუფებთან, როგორცაა ხანდაზმულები, უნარშემოკლები, ეთნიკური უმცირესობები, და ა.შ. პროექტის განმახორციელებელმა ორგანიზაციამ უნდა უზრუნველყოს სპეციალურად მათზე მორგებული საკომუნიკაციო და წვდომის ზომები (მაგ. როგორცაა სპეციალური ტრანსპორტირება, ინდივიდუალური კონსულტაციები შინამეურნეობებთან, თარგმნა და/ან ახსნა-განმარტება იმ ენაზე, რომელსაც პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მყოფი პირი ფლობს) რათა უზრუნველყოფილი იქნას მათი შეგნებული მონაწილეობა. პროექტის განმახორციელებელმა ორგანიზაციამ ხელი უნდა შეუწყოს საზოგადოების ჩართვას განსახლებასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. პროექტის განმახორციელებელმა ორგანიზაციამ უნდა მოამზადოს კონსულტაციების პროგრამა, რომელიც თავსებადი იქნება განსახლებისა და სხვა უარყოფითი ზემოქმედების მასშტაბებთან.

კონსულტაციების ძირითადი მეთოდია საჯარო განხილვები, სადაც განხილვა განსახლება და მისი შედეგები. განხილვებზე მოწვეულნი უნდა იქნან პროექტის ზემოქმედების ქვემყოფი ქონების და აქტივების მფლობელები და მოსარგებლები. საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად, საჯარო განხილვაზე პასუხისმეგებელია შესაბამისი მუნიციპალიტეტი და/ან სხვა მმართველი ორგანო. პროექტის განმახორციელებელმა ორგანიზაციამ პასუხისმეგებლობა კი არ უნდა გადაიტანოს მუნიციპალიტეტზე, არამედ დაიქირაოს დამოუკიდებელი კონსულტანტები, რომელნიც შესაბამის ღონისძიებებს გაატარებენ განსახლებას დაქვემდებარებულ პირებთან კონსულტაციებისათვის. კონსულტაციების შინაარსი და შედეგები დაოქმებული და ეს ოქმები შენახული უნდა იქნას სხვა საპროექტო დოკუმენტაციასთან ერთად, რაც შემდგომ მსოფლიო ბანკს უნდა წარედგინოს.

საჯარო განხილვების გარდა, განსახლების მასშტაბიდან გამომდინარე მნიშვნელოვანია ჩატარდეს კონსულტაციები სხვადასხვა ჯგუფებთან და კერძო წარმომადგენლებთან. კონსულტაციების შედეგები უნდა იქნას დაოქმებული, ხელმოწერილი პროექტის განმახორციელებელი ორგანიზაციის და იმ პირების წარმომადგენლის მიერ, რომელთაც განსახლება ეხებათ.

ყველა დოკუმენტი, რომელიც დაკავშირებულია პროექტის ზემოქმედების ქვემყოფ პირებთან, როგორცაა განსახლების ჩარჩო დოკუმენტი, განსახლების სამოქმედო გეგმა, გასაჩივრების მექანიზმთან დაკავშირებული საკონტაქტო და საინფორმაციო პროცესი, საჯარო განხილვების დღის წესრიგი და დრო გასაჯაროებული უნდა იქნას პროექტის განმახორციელებელი ორგანიზაციის და მუნიციპალური ორგანოების მიერ.

ე) **მონიტორინგი.** MDF და მუნიციპალიტეტები შეიმუშავებენ განსახლების სამოქმედო გეგმების განხორციელების მონიტორინგის მექანიზმს.

შეფასება და მონიტორინგი განსახლების გეგმის ძირითად კომპონენტებს წარმოადგენს, ისინი მნიშვნელოვანია მიზნობრივი საქმიანობების ხარისხიანად განხორციელებისათვის. სათანადო შეფასების და მონიტორინგის წარმოება საერთაშორისო საკრედიტო ორგანიზაციების არის მნიშვნელოვან მოთხოვნას წარმოადგენს და მიზნად ისახავს უსაფრთხოების დოკუმენტების პრინციპების მხარდაჭერას OP 4.12 –ის შესაბამისად.

შეფასება მიზნად ისახავს ქვემოთმოყვანილს:

- განსახლების პროცესის შეფასებასა და მონიტორინგს RAP-ის მიზნებიდან გამომდინარე;
- RAP-ის კორექტირება პრაქტიკულ ღონისძიებებზე დაყრდნობით, რათა მიღწეული იქნეს დასახული მიზნები;
- სოციალური და ეკონომიკური ცვლილებების მონიტორინგი და შეფასება განსახლებისას;
- გადასაჭრელი პრობლემების იდენტიფიცირება ზემოხსენებულ დოკუმენტებთან შესაბამისობაში.

შეფასება უნდა ჩატარდეს, რათა დადასტურდეს შემდეგ დოკუმენტებთან შესაბამისობა:

- წინამდებარე დოკუმენტი;
- საქართველოს კანონმდებლობა;
- OP 4.12 საოპერაციო პოლიტიკა.

უნდა მოხდეს განსახლების შემდეგი ასპექტების შეფასება:

- წინამდებარე დოკუმენტის ამოცანებთან და მიზნებთან შესაბამისობა;
- საჯარო კონსულტაციები განსახლების ორმხრივად შეთანხმებული პირობების მოსამზადებლად;
- განსახლების პროცესი;
- მოწყვლადი ჯგუფების დახმარება და მხარდაჭერა;
- ზეგავლენა განსახლებული პირების ცხოვრების დონეზე;
- განსახლების ხარჯები და ბიუჯეტთან შესაბამისობა;

- მონიტორინგის ინდიკატორები ყველა ქვე-პროექტისათვის მოიცავს ქვემოთმოყვანილს:
- განსახლებას დაქვემდებარებული შინამეურნეობების რაოდენობა და თითოეული შინამეურნეობის წევრების რაოდენობა;
- განსახლებას დაქვემდებარებული იურიდიული პირების რაოდენობა, თანამშრომელთა რაოდენობის ჩათვლით;
- განსახლებული ოჯახების რაოდენობა, ადამიანების რაოდენობის ჩათვლით;
- განსახლებულ იურიდიულ პირთა, მათ შორის დასაქმებულთა რაოდენობა;
- პირების/შინამეურნეობების რაოდენობა, რომელთა შემოსავალიც მცირდება ქვე-პროექტისა და მასთან დაკავშირებული სამუშაოების შედეგად (ადამიანების რაოდენობა);
- პირთა/შინამეურნეობების რაოდენობა, რომელთაც დახმარება მიიღეს ალტერნატიული შემოსავლის წყაროს მოსაძიებლად (ადამიანების რაოდენობა);
- განხილული საჩივრების რაოდენობა;
- დაკმაყოფილებული საჩივრების რაოდენობა;
- ფულადი კომპენსაციების ოდენობა;
- არაფულადი კომპენსაციების ტიპები და ღირებულება;
- გაწეული დახმარების ტიპები (კომპენსაციების გარდა). (იხ. დანართი 6)

7. შეთანხმებები

- მიწის შესყიდვა, ფიზიკური განსახლება და შემოსავლის დაკარგვა აბსოლუტურ მინიმუმამდე იქნება დაყვანილი.
- სადაც ეს შესაძლებელია, MDF მოლაპარაკებას აწარმოებს პროექტის ზემოქმედების არეალში მოქცეულ პირებთან, რათა მიაღწიოს შეთანხმებას კომპენსაციის პირობებთან დაკავშირებით და თავიდან აიცილოს ქონების ექსპროპრიაცია.
- MDF დაუყოვნებლივ შეატყობინებს მსოფლიო ბანკის მიზნობრივ ჯგუფს, როდესაც დადგინდება, რომ ცალკეული ქვეპროექტები განაპირობებენ OP 4.12 -ის ამოქმედებას.
- MDF შეიმუშავებს განხორციელების გეგმას, რომელიც დაეფუძნება OP 4.12-ს და დამტკიცებულ განსახლების სამოქმედო გეგმებს.
- მსოფლიო ბანკი განიხილავს შესაბამისი RAP-ების პროექტებს და შეიმუშავებს რეკომენდაციებს, საჭიროებისამებრ. ბანკმა თითოეული RAP ზემოქმედების დაწყებამდე და სამუშაოების განხორციელებამდე უნდა დაამტკიცოს.
- MDF ჩამოაყალიბებს მონიტორინგის განხორციელების შესაძლებლობებს იმ მუნიციპალიტეტში, სადაც შესაბამისი RAP ხორციელდება, რათა შესაძლებელი იყოს RAP-ების შემუშავებასა და განხორციელებაზე მონიტორინგის განხორციელება.
- MDF-ის გარემოსდაცვითი და სოციალური საკითხების სპეციალისტი საჭირო მხარდაჭერას გაუწევს მუნიციპალიტეტებს, რათა მათ დამაკმაყოფილებლად შესძლონ შესაბამისი RAP-ების განხორციელება.
- მსოფლიო ბანკი და სხვა მონაწილე მხარეები რეგულარული მისიების დროს მონაწილეობას მიიღებენ RAP-ების მომზადების, განხორციელებისა და მონიტორინგის სხვადასხვა ასპექტებში.
- MDF დაუყოვნებლივ შეატყობინებს მსოფლიო ბანკსა და სხვა მონაწილე მხარეებს იმ მნიშვნელოვანი გაუთვალისწინებელი პრობლემების ან გარემოებების შესახებ, რომელთაც შესაძლოა ზემოქმედება მოახდინოს RAP-ების შედეგებსა და განხორციელების გეგმებზე.
- თითოეული ქვეპროექტისათვის, რომლისთვისაც შემუშავებულ იქნა RAP, MDF წარუდგენს მსოფლიო ბანკს RAP-ის განხორციელების დასრულების ანგარიშებს.

8. საჩივრების მოგვარების მექანიზმი

ქვე-პროექტების განხორციელების პროცესში შესაძლოა წარმოიქმნას გარკვეული პრობლემები, გარემოზე უარყოფით ზემოქმედებასთან და მშენებლობის ნებართვებთან დაკავშირებულ დავებთან მიმართებაში, რაც შესაძლოა გამოწვეული იყოს საპროექტო საქმიანობით. მაგ.: სამშენებლო საქმიანობის ინტენსიური გრაფიკი; სამშენებლო-სატრანსპორტო ნაკადის მიუღებელი დროის განრიგი; ნარჩენები; სამშენებლო საქმიანობით გამოწვეული ხმაური და ჰაერის დაბინძურება; ეკოლოგიური ბალანსის დარღვევა; კომპენსაცია, ან განსახლებასთან და გარემოს დაცვასთან დაკავშირებული სხვა საკითხები, რაც შესაძლოა გამოიწვიოს პროექტით გათვალისწინებული საქმიანობის განხორციელებამ.

საქართველოში მოქმედი საკანონმდებლო და ადმინისტრაციული სისტემის შესაბამისად, მოსახლეობის და დანტერესებული მხარეების გარემოსდაცვითი ხასიათის საჩივრების მოგვარებაზე პასუხისმგებელი რამდენიმე უწყება. ქვე-პროექტის ტერიტორიაზე გარემოს დაცვაზე პირდაპირი პასუხისმგებლობა ეკისრება შემდეგ ადმინისტრაციულ უწყებებს: გარემოს დაცვის და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს და მუნიციპალიტეტების ადმინისტრაციებს. ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ მოსახლეობას და შესაბამის მხარეს, გარემოზე პროექტით გამოწვეულ ზემოქმედებასთან დაკავშირებული საჩივრები შეუძლიათ გაუგზავნონ უშუალოდ ზემოთაღნიშნულ ადმინისტრაციულ უწყებებს, რომლებიც პასუხისმგებელი არიან გარემოს დაცვაზე.

საჩივრების მოგვარების მექანიზმი (GRM) შეიქმნება პროექტისთვის, ქვე-პროექტებთან დაკავშირებული როგორც გარემოს დაცვითი, ასევე სოციალური საკითხების მოსაგვარებლად. მგფ-ს, როგორც SRM IDP-ის განმახორციელებელ სააგენტოს, ეკისრება სრული პასუხისმგებლობა პროექტის განხორციელებასა და გარემოსდაცვითი რეგულაციების შესრულებაზე. საჩივრების მოგვარების მექანიზმის (GRM) მუშაობისთვის, საკონტაქტო პირი დანიშნება როგორც მგფ-ს მხრიდან, ასევე თითოეული მუნიციპალიტეტიდან, რომელიც აწარმოებს საჩივრების ჟურნალს. საკონტაქტო პირებს უნდა ჰქონდეთ მჭიდრო კომუნიკაცია პროექტის განხორციელების მთელი ციკლის განმავლობაში, საჩივრების მოგვარების პროცედურების ხელშეწყობის და პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირებისთვის აღნიშნული მექანიზმის მარტივად ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის მიზნით.

საჩივრების მოგვარების პროცესი მოიცავს ორ ეტაპს, მათ შორის:

I ეტაპი - პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირის საჩივრის (პრეტენზიის) არაოფიციალური (ზეპირი) განხილვა. აღნიშნულ ეტაპზე, პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირის საჩივარი უნდა განიხილოს ადგილობრივმა ხელისუფლებამ არაოფიციალურად (ზეპირად). იმ შემთხვევაში, თუ პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირის საჩივრის მოგვარება I ეტაპზე ვერ მოხერხდება, პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ პირს უნდა ეცნობოს საჩივრების მოგვარების პროცედურების მე-2 ეტაპის შესახებ. პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ პირს აქვს უფლება, რომ ისარგებლოს მე-2 ეტაპის პროცედურებით, I ეტაპის პროცედურების გამოყენების/გავლის გარეშე.

II ეტაპი - პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირის საჩივრების განხილვა მგფ-ს მიერ. პროექტის განხორციელების მთელ პერიოდში, მგფ-მა უნდა განიხილოს პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირის ის წერილობითი საჩივრები, რომელთა დაკმაყოფილება არ მოხდა პირველ ეტაპზე. მგფ-ში არსებობს საჩივრების მოგვარების კომიტეტი (GRC) და საჭიროების შემთხვევაში, აღნიშნული კომიტეტი გადაწყვეტილებას მიიღებს საქართველოს ადმინისტრაციული კოდექსის შესაბამისად.

I ეტაპის საჩივრების მოგვარების პროცედურები დავის მოგვარების არაოფიციალურ ინსტრუმენტს წარმოადგენს, რაც შესაძლებლობას აძლევს პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ პირებს და პროექტის განმახორციელებელ ჯგუფს, რომ მოაგვარონ უთანხმოება ყოველგვარი ოფიციალური პროცედურების, დროში გაჭიანურების და შეფერხებების გარეშე. განსახლების საერთაშორისო გამოცდილება აჩვენებს, რომ საჩივრების მოგვარების მსგავსი არაოფიციალური მექანიზმი ხელს უწყობს საჩივრების უმრავლესობის მოგვარებას, ოფიციალური პროცედურების (ე.ი. ადმინისტრაციული კოდექსით განსაზღვრული

პროცედურების, ან სასამართლო დავების) გარეშე. აღნიშნული მექანიზმი პროექტის შეუფერხებელი განხორციელების და საჩივრების დროულად დაკმაყოფილების შესაძლებლობას უზრუნველყოფს.

პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირები სრულად უნდა იყვნენ ინფორმირებულები საჩივრების მოგვარების მექანიზმის, მისი ფუნქციების, პროცედურების, საკონტაქტო პირების შესახებ. ისინი ასევე ინფორმირებულები უნდა იყვნენ საჩივრების მომზადების წესების შესახებ. ინფორმაცია აღნიშნულის შესახებ მათ მიეწოდებათ ზეპირად და ბუკლეტების საშუალებით, რომლებიც დარიგდება საკონსულტაციო შეხვედრების დროს. დავების მოგვარების მექანიზმის ძირითადი პუნქტების შესახებ საკონტაქტო ინფორმაცია ხელმისაწვდომი იქნება სამშენებლო ტერიტორიაზე განთავსებულ საინფორმაციო ბანერებზე.

დანართი 1

განსახლების სამოქმედო გეგმასთან დაკავშირებული საქართველოს კანონებისა და ნორმების მოკლე მიმოხილვა

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.

საერთაშორისო და ეროვნული ღირებულების მქონე გზატკეცილების მშენებლობასთან ან რეკონსტრუქციასთან დაკავშირებული პროექტები კლასიფიცირებულია განსაკუთრებული მნიშვნელობის პროექტებად. ეკონომიკური განვითარების სამინისტრო ვალდებულია განახორციელოს ტექნიკური დოკუმენტაციის შესწავლა (დამოუკიდებელი ექსპერტების დასკვნის ჩათვლით) და გასცეს მშენებლობის ნებართვები ამგვარი პროექტებისთვის. მშენებლობის ნებართვის გაცემის პროცედურა შედგება ტექნიკური პროექტის დამტკიცებისგან, და ითვალისწინებს სხვა სამინისტროებისა და პასუხისმგებელი დაწესებულებების თანხმობას მარშრუტთან და ტრასასთან დაკავშირებით. შესაბამისად, ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს მიერ გაცემული მშენებლობის ნებართვა წარმოადგენს მთავრობის ინტეგრირებულ გადაწყვეტილებას გზის მშენებლობისათვის გასხვისების ზოლის გამოყენების ნებართვის მინიჭებასთან დაკავშირებით, რაც მიწის შესყიდვის პროცესის დასრულების წინაპირობას წარმოადგენს.

საქართველოს რეგიონული განვითარების და ინფრასტრუქტურის სამინისტროს საავტომობილო გზების დეპარტამენტი

საქართველოს მთავრობის შემადგენლობაში საავტომობილო გზების დეპარტამენტს წამყვანი პასუხისმგებლობა აკისრია გზის მშენებლობის პროექტების მართვასა და მიწის შესყიდვაზე, რაც პროექტის მნიშვნელოვან კომპონენტს წარმოადგენს. ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს ეს დეპარტამენტი პასუხისმგებელია საავტომობილო გზებთან დაკავშირებული პოლიტიკისა და სტრატეგიული გეგმების შემუშავებაზე, გზის და სატრანსპორტო მოძრაობასთან დაკავშირებული საკითხების მართვაზე და საერთაშორისო და ეროვნული მნიშვნელობის მქონე გზების მშენებლობაზე, რეაბილიტაციაზე, რეკონსტრუქციასა და მოვლა-პატრონობაზე. სახელმწიფო ბიუჯეტიდან, სესხებიდან, გრანტებიდან, და სხვა ფინანსური წყაროებიდან მიღებული თანხების გამოყენებაზე.

იმ პროგრამების და პროექტების ფარგლებში, სადაც საავტომობილო გზების დეპარტამენტი მთავრობის მიერ განსაზღვრულია პროექტის განმახორციელებელ ორგანიზაციად, იგი პასუხისმგებელია პროექტისათვის საპროექტო სამუშაოებისა და გარემოზე ზემოქმედების შეფასების შესყიდვაზე, და საერთაშორისო და ეროვნული მნიშვნელობის გზების სარეაბილიტაციო სამუშაოებზე და ვალდებულია უზრუნველყოს საქართველოს კანონმდებლობასთან და შესაბამისი დონორი ორგანიზაციების გარემოსდაცვით და სოციალურ მოთხოვნებთან შესაბამისობა. მიწის შესყიდვა და შესაბამისად განსახლების სამოქმედო გეგმის შემუშავება და განხორციელება საავტომობილო გზების დეპარტამენტის უშუალო პასუხისმგებლობას წარმოადგენს. განსახლების სამოქმედო გეგმები ჩვეულებრივ მზადდება დამოუკიდებელი სპეციალიზირებული კონსულტანტების მიერ, მაგრამ კონსულტანტის მომსახურების შესყიდვას ახორციელებს საავტომობილო გზების დეპარტამენტი. დამტკიცებული განსახლების სამოქმედო გეგმები ხორციელდება საავტომობილო გზების დეპარტამენტის პერსონალის მიერ. შესაბამისად, საავტომობილო გზების დეპარტამენტს საჭიროა ჰქონდეს საკმარისი გამოცდილება საკონსულტაციო მომსახურების

შესყიდვისა და განსახლების სამოქმედო გეგმების მოსამზადებლად, და ასევე იმის შესაძლებლობა, რომ უზრუნველყოს განსახლების სამოქმედო გეგმების შესწავლა და დამტკიცება და მისი განხორციელება საქართველოს კანონმდებლობის და საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციის მოთხოვნების შესაბამისად.

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო

საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად, საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო პასუხისმგებელია გარემოს დაცვაზე.

მიწის რესურსების დაცვის სამსახური ექვემდებარება საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს. მიწის რესურსების დაცვისა და მინერალური რესურსების სამსახურის კომპეტენციას წარმოადგენს:

- მიწის რესურსებისა და წიაღისეულის მდგრადი განკარგვისა და მიზნობრივი გამოყენების სამთავრობო პოლიტიკის შემუშავებასა და განხორციელებაში მონაწილეობა.
- მიწის დეგრადაციისა და გაუდაზნოების თავიდან ასაცილებელი ზომების დაგეგმვისა და განხორციელების კოორდინაცია.
- ნიადაგის ნაყოფიერი ფენის მოჭრის, შენახვისა და გამოყენების პროექტების/გეგმების განხილვა და პირობების შეთანხმება.
- სახიფათო ნივთიერებებითა და ნარჩენებით დაბინძურებული მიწების მონაცემთა ბაზის შექმნა.
- გამოფიტული, გამორეცხილი და რეკულტივირებული მიწის რეაბილიტაციის პროექტების/გეგმების განხილვა და პირობების შეთანხმება.
- ნიადაგის დეგრადაციისა და დაბინძურების შეფასების სისტემის შექმნა.

იუსტიციის სამინისტრო .

იუსტიციის სამინისტრო მნიშვნელოვან როლს შეასრულებს მიწის და უძრავი ქონების მფლობელობის რეგისტრაციასა და დეკლარირებაში. მიწის და უძრავი ქონების მფლობელობის რეგისტრაციასა და დეკლარირებას ახორციელებს იუსტიციის სამინისტროს საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტო.

საკანონმდებლო საფუძველი

საქართველოს კონსტიტუცია (1995 წლის 24 აგვისტო)

კონსტიტუცია განსაზღვრავს კერძო საკუთრების არსს და ხელშეუხებლობის პრეზუმფციას, გარდა ამისა იგი ახდენს საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის მიწისა და უძრავი ქონების კომპენსაციასთან და ექსპროპრიაციასთან დაკავშირებული საკითხების რეგულირებასაც. საქართველოს კონსტიტუცია უზრუნველყოფს ინფორმაციის საჯაროობას. საქართველოს კონსტიტუციის 21 -ე მუხლის თანახმად “საკუთრებისა და მემკვიდრეობითობის უფლება დეკლარირებული და დაცულია”. არავინ არ არის უფლებამოსილი გააუქმოს საკუთრებისა და მემკვიდრეობითობის საყოველთაო უფლება. საზოგადოებრივი საჭიროების ან განსაკუთრებული გადაუდებელი აუცილებლობის შემთხვევაში, საქართველოს კონსტიტუციის მუხლი 21.3 ითვალისწინებს კერძო საკუთრების ექსპროპრიაციას მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილების ან ორგანული კანონით განსაზღვრული წესების საფუძველზე და სათანადო ანაზღაურების საფასურად.

ეს კანონი არეგულირებს სახელმწიფო საკუთრებაში მყოფი მიწების პრივატიზაციას. (თუმცა ამჟამად პარლამენტი შეტანილია კანონპროექტი, და მიღების შემთხვევაში შესაძლოა მას ზეგავლენა ჰქონდეს არსებული დოკუმენტის განხილვაზე). ორგანული კანონი იერარქიულად კონსტიტუციის და სხვა კანონების თანაბარია, რაც ხაზს უსვამს მის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას.

საქართველოს კონსტიტუციის სხვა მუხლები ასევე ქმნის საავტომობილო გზის მშენებლობისათვის განსახლების საკითხებთან დაკავშირებულ სამართლებრივ საფუძველს. ეს ითვალისწინებს სახელმწიფო

აქტებს გადაუდებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის მიწის ექსპროპრიაციასთან დაკავშირებით, ე.ი. ექსპროპრიაციის უფლების განხორციელებას ('საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის კერძო საკუთრების არანებაყოფლობითი გასხვისების უფლება'), აგრეთვე ინფორმაციის გასაჯაროებას და საზოგადოებასთან კონსულტაციებს, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვასა და მიწის შესყიდვასა და მოსახლეობის განსახლებასთან დაკავშირებული საჩივრების მოგვარებას.

საქართველოს კონსტიტუციის მუხლი 42 მოქალაქეს უფლებამოსილს ხდის განაცხადოს პრეტენზია, იგი იცავს მის უფლებას სასამართლოში შეიტანოს სარჩელი თავის უფლებებისა და თავისუფლების დასაცავად. **საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი (1997 წლის 26 ივნისი).**

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი არეგულირებს კერძო სამოქალაქო ურთიერთობებს და აწესრიგებს საკუთრების უფლებებს, მოვალეობებს, საოჯახო სამართალს და მემკვიდრეობითობის კანონს. სამოქალაქო კოდექსის ის ნორმები, რომლებიც აღწერს ქონების საკუთრების უფლებას და ითვალისწინებს მშენებლობის, სერვიტუტის და სხვა უფლებებს, უშუალოდ გამოიყენება მოცემული პროექტისათვის.

საკუთრების უფლებები. საკუთრების უფლება მის ბენეფიციარს ქონების თავისუფლად ფლობისა და გამოყენების უფლებას აძლევს. იგი შესაძლოა შეზღუდული იყოს კანონმდებლობით ან კონტრაქტით. მიწის ნაკვეთის საკუთრების უფლება მიწის მეპატრონეს ამ ნაკვეთზე მშენებლობის უფლებასაც ანიჭებს, თუკი ეს შეზღუდული არ არის რომელიმე ხელშეკრულებით ან კანონით.

მშენებლობის უფლება. მესაკუთრეს უფლება აქვს დროებითი გამოყენებისათვის გადასცეს მიწის ნაკვეთი სხვა პირს (მაქსიმუმ 59 წლით) გარკვეულ საფასურად ან საფასურის გარეშე. მიმღები მოიპოვებს უფლებას ააშენოს შენობა/კონსტრუქცია მიწის ნაკვეთზე ან მის ქვეშ, ასევე მიანიჭოს და გადასცეს ეს უფლება მემკვიდრეობის ან ქირავნობის, იჯარის ან თხოვების სახით. მშენებლობის უფლება შეიძლება მოიცავდეს მიწის ისეთ ნაწილს, რომელიც ფაქტიურად საჭირო არ არის მშენებლობისათვის, მაგრამ სამშენებლო ნებართვით აშენებული ნაგებობის უკეთ გამოყენების საშუალებას იძლევა. მშენებლობის უფლების შეწყვეტა საჭიროებს მიწის მესაკუთრის თანხმობას. იმ შემთხვევაში, როდესაც საქმე ეხება საავტომობილო გზის მშენებლობას, შესაძლებელია ასევე გამოყენებული იქნას საჭირო გასხვისების ზოლის მოთხოვნის უფლება. ამ კოდექსის მუხლის 180 თანახმად, თუ მიწის ნაკვეთს არ გააჩნია მისადგომი საზოგადოებრივი სარგებლობის გზებთან, რაც საჭიროა მისი ადეკვატურად გამოყენებისათვის, სხვა მესაკუთრეს შეუძლია მოითხოვოს მეზობლისაგან მისი მიწის გამოყენება საჭირო მისასვლელისათვის. ზემოხსენებული მუხლი შესაძლოა გამოყენებული იქნას გზის მშენებლობისთვის, თუმცა საჭირო გასხვისების ზოლის განსაზღვრა საკმაოდ რთული პროცედურაა და გზის მშენებლობის შემთხვევაში წარმოშობს ამგვარი უფლებების ელემენტების არსებობის დამტკიცების ვალდებულებებს. გასხვისების ზოლის საჭიროების შემთხვევაში, გზის პროექტის განმახორციელებელი უფლებამოსილი იქნება განახორციელოს გზის მშენებლობა მესაკუთრის სურვილის მიუხედავად.

სერვიტუტის უფლება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის თანახმად ნიშნავს მიწის ნაკვეთზე ან უძრავ ქონებაზე დაწესებულ შეზღუდვას, სხვა მიწის ნაკვეთის ან უძრავი ქონების მესაკუთრის (ბენეფიციარის) სასარგებლოდ. ბენეფიციარს ეძლევა უფლება გამოიყენოს შეზღუდვის ქვეშ მყოფი მიწის ნაკვეთი გარკვეული პირობების გათვალისწინებით და/ან შეზღუდულია კონკრეტული საქმიანობის წარმოება ან მიწის მესაკუთრეს ეკრძალება განახორციელოს გარკვეული უფლებები ამ მიწის ნაკვეთთან მიმართებაში. საჭირო გასხვისების ზოლი. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი კომუნალურ სამსახურებს და სახელმწიფო ორგანიზაციებს შესაძლებლობას აძლევს მიიღონ გასხვისების ზოლის უფლება, აუცილებელი გასხვისების ზოლის დებულების ფარგლებში. თუმცა, ამ პროექტთან დაკავშირებით ნებისმიერი უფლების (მათ შორის საკუთრების, მშენებლობის, საჭირო მშენებლობისათვის განსაზღვრული მიწის ზოლის ან სერვიტუტის) გადაცემის პირობები და ვადები განისაზღვრება ცალკეული მიწის ნაკვეთისათვის, იდენტიფიცირებული წესის შესაბამისად და ხელშეკრულების საფუძველზე, რომელიც გაფორმდება მიწის მესაკუთრესა და იმ მხარეს შორის, რომელსაც ამის სათანადო უფლება ექნება მინიჭებული.

მიწის და ქონების მფლობელობასთან დაკავშირებული კანონმდებლობა

საქართველოში საზოგადოებრივი მოხმარებისთვის მიწის შექმნა რეგულირდება ქვემოთმოცემული შემდეგი კანონებით:

საკუთრების ექსპროპრიაციასთან დაკავშირებული კანონმდებლობა და პროცედურები

საქართველოში ქვემოთმოყვანილი საკანონმდებლო აქტები არეგულირებს მიწისა და უძრავი ქონების საკუთრების იურიდიულ უფლებას და მიწის ექსპროპრიაციას საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის: საქართველოს კანონი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის საკუთრების ექსპროპრიაციის წესების შესახებ (199 წლის 23 ივლისი) და საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი.

ზოგადად, შემომოყვანილი კანონები და ნორმები საშუალებას იძლევა საკუთრების უფლების სამართლებრივი ფორმისათვის გამოყენებულ იქნას შემდეგი სამი მექანიზმი:

- გზის მშენებლობისათვის საჭირო გასხვისების ზოლის მოპოვება ექსპროპრიაციის გარეშე, სათანადო კომპენსაციის გადახდის მეშვეობით (მოლაპარაკებების ან სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე) საქმიანობის დაწყებამდე;
- ექსპროპრიაცია, რომელიც მიწაზე და/ან საჭირო გზაზე პერმანენტული უფლების მოპოვების საშუალებას იძლევა 'საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის კერძო საკუთრების არანებაყოფლობითი გასხვისების შესახებ კანონის' ან სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე სათანადო კომპენსაციის გადახდის მეშვეობით;
- გადაუდებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის მიწის ექსპროპრიაცია, რომელიც მიწაზე და/ან საჭირო გზაზე პერმანენტული უფლების მოპოვების საშუალებას იძლევა სახელმწიფო უსაფრთხოების მიზნით ან უბედური შემთხვევის ასაცილებლად. ექსპროპრიაცია უნდა განხორციელდეს ქვემოთმოყვანილი სამართლებრივი მოთხოვნების და პროცედურების საფუძველზე:

საქართველოს კანონი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის საკუთრების ექსპროპრიაციის წესების შესახებ, 1999 წლის 23 ივლისი

ამ კანონის მიზანია, განსაზღვროს აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის ექსპროპრიაციის უფლების მინიჭებისა და ექსპროპრიაციის განხორციელების წესი. აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის ექსპროპრიაცია ხორციელდება საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების მინისტრის (შემდგომში – მინისტრი) ბრძანების საფუძველზე და სასამართლოს გადაწყვეტილებით, სახელმწიფო ორგანოს ან ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოს ანდა საჯარო ან კერძო სამართლის იურიდიული პირის სასარგებლოდ, რომელსაც ამ კანონის შესაბამისად ენიჭება ექსპროპრიაციის უფლება.

საქართველოს კონსტიტუციის 21-ე მუხლის შესაბამისად, აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის დასაშვებია საკუთრების ჩამორთმევა ექსპროპრიაციის გზით. ექსპროპრიაციის უფლების მინიჭება ხორციელდება მინისტრის ბრძანების საფუძველზე და სასამართლოს გადაწყვეტილებით. მინისტრის ბრძანებით განისაზღვრება აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის ექსპროპრიაციის გარდაუვალობა და სუბიექტი, რომელსაც შეიძლება მიენიჭოს ექსპროპრიაციის უფლება.

ექსპროპრიაციის თაობაზე გადაწყვეტილებას იღებს მხოლოდ სასამართლო. სასამართლოს გადაწყვეტილებით დგინდება სახელმწიფო ორგანო ან ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანო ანდა

საჯარო ან კერძო სამართლის იურიდიული პირი, რომელსაც ენიჭება ექსპროპრიაციის უფლება. სასამართლოს გადაწყვეტილება აგრეთვე უნდა შეიცავდეს საექსპროპრიაციო ქონების დეტალურ აღწერას და შესაბამის მითითებას მესაკუთრის სათანადო კომპენსაციით უზრუნველყოფის აუცილებლობის თაობაზე.

მინისტრის შესაბამისი ბრძანების გამოქვეყნების შემდეგ, ყველა მესაკუთრეს, რომელთა ქონებაც ექსპროპრიაციას ექვემდებარება, ექსპროპრიაციის უფლების მოპოვებით დაინტერესებული პირი აწვდის ინფორმაციას, რომელიც ქვეყნდება ცენტრალურ და შესაბამის ადგილობრივ პრესაში. ინფორმაცია უნდა მოიცავდეს პროექტისა და მისი განხორციელების ფარგლების, აგრეთვე ტერიტორიისა და, სავარაუდო საექსპროპრიაციო ქონების მოკლე აღწერას. პირველ პუნქტში აღნიშნულ ყველა მესაკუთრეს აგრეთვე უნდა ეცნობოს სასამართლოში განაცხადის შეტანისა და სასამართლოს მიერ განაცხადის განხილვის თარიღი.

ექსპროპრიაციის უფლების მინიჭების საკითხს განიხილავს რაიონული (საქალაქო) სასამართლო. ექსპროპრიაციის უფლების მოპოვებით დაინტერესებული პირი რაიონულ (საქალაქო) სასამართლოს მიმართავს განაცხადით ექსპროპრიაციის უფლების მინიჭების თაობაზე. განაცხადში უნდა აღინიშნოს:

- ა) რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს დასახელება;
- ბ) განმცხადებლის სახელწოდება და იურიდიული მისამართი;
- გ) წარმომადგენლის სახელწოდება, სახელი, გვარი და მისამართი, თუ განაცხადი შეაქვს წარმომადგენელს;
- დ) განმცხადებლის მოთხოვნა;
- ე) გარემოებები, რომლებზედაც განმცხადებელი აგებს თავის მოთხოვნას;
- ვ) მტკიცებულებები, რომლებიც ადასტურებს ამ გარემოებებს;
- ზ) განაცხადზე დართული საბუთების ნუსხა.

3. განაცხადს აგრეთვე უნდა დაერთოს:

- ა) იმ პროექტის დეტალური აღწერა, რომლის განსახორციელებლად მოითხოვება ექსპროპრიაციის უფლება;
- ბ) მინისტრის შესაბამისი ბრძანება
- გ) საექსპროპრიაციო ქონების დეტალური აღწერა;
- დ) ამ კანონის მე-4 მუხლით გათვალისწინებული ინფორმაციის გამოქვეყნების დამადასტურებელი საბუთი. რაიონული (საქალაქო) სასამართლო განაცხადს განიხილავს ამ კანონის შესაბამისად და საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით განსაზღვრულ ვადებში და დადგენილი წესით. რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს გადაწყვეტილება დაუყოვნებლივ აღსრულდება აღსასრულებელი გადაწყვეტილების აღსრულების წესის შესაბამისად. იმ შემთხვევაში, თუ ექსპროპრიაციის და მფლობელი ვერ შეთანხმდებიან ქონების საბაზრო ფასზე, საკომპენსაციო თანხაზე ან სხვა ქონებაზე, რომელიც მფლობელს კომპენსაციის სახით გადაეცემა, თითოეული მხარე უფლებამოსილია შეიტანოს საჩივარი იმ სასამართლოში, რომლის იურისდიქციაშიც შედის განსახილველ საკითხზე განაჩენის გამოტანა.

ექსპროპრიაციის სარჩელს თან უნდა დაერთოს:

- ა) საექსპროპრიაციო ქონების დეტალური აღწერა;
- ბ) ქონების ექსპროპრიაციისათვის საზოგადოებრივი აუცილებლობის არსებობის დამადასტურებელი დოკუმენტები;
- გ) საზოგადოებრივი აუცილებლობისათვის განსახორციელებელი ექსპროპრიაციის გადაუდებელი საჭიროების დამადასტურებელი დოკუმენტები;
- დ) რაიონული (საქალაქო) სასამართლოს გადაწყვეტილება ექსპროპრიაციის უფლების მინიჭების თაობაზე.

3. მხარის მოტივირებული შუამდგომლობის საფუძველზე სასამართლო უფლებამოსილია თვითონ განსაზღვროს საექსპროპრიაციო ქონების კომპენსაციის სახე.

სასამართლო უფლებამოსილია ქონების შეფასების მიზნით დანიშნოს დამოუკიდებელი ექსპერტი საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით დადგენილი წესით. დამოუკიდებელი ექსპერტი განსაზღვრულ ვადაში წარუდგენს სასამართლოს დასკვნას საექსპროპრიაციო ქონების, ასევე ამ ქონების სანაცვლოდ მესაკუთრისათვის კომპენსაციის სახით შეთავაზებული სხვა ქონების საბაზრო ღირებულების

შესახებ. დამოუკიდებელი ექსპერტის დასკვნის, აგრეთვე მხარეთა მიერ წარმოდგენილი მტკიცებულებების საფუძველზე საქსპროპრიაციო ქონების სანაცვლოდ ქონების მესაკუთრისათვის გადასაცემი კომპენსაციის საბოლოო შეფასებას ახორციელებს სასამართლო.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, 1997 წლის 14 ნოემბრის რედაქციით

საქართველოს სასამართლოები საქმეს იხილავენ საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით განსაზღვრული წესების თანახმად. საპროცესო კანონის მოთხოვნები გამოიყენება სასამართლო პროცესის დროს, ცალკე საპროცესო დონის დიქციების განხორციელების განმავლობაში, ან სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულებისას.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი ასევე არეგულირებს იმ საქმეებს, როდესაც შეუძლებელია მოსარჩელის განსაზღვრა. ეს შესაძლოა მნიშვნელოვანი იყოს პროექტისათვის იმ შემთხვევებში, როდესაც მიწის მესაკუთრე არ ჩანს და შესაბამისად, მისი მიწის ნაკვეთის საკუთრება სამართლებრივი გზით ვერ მოიპოვება, ე.ი. შეუძლებელია შესაბამისი ხელშეკრულების გაფორმება მიწის მესაკუთრესთან ან მას არ შეუძლია ხელი მოაწეროს რაიმე სხვა ტიპის დოკუმენტს. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მუხლის 18 თანახმად, თუკი საჩივარი ეხება უძრავ ქონებას, მოსარჩელეს უფლება აქვს მფლობელის წინააღმდეგ სასამართლოში საჩივარი შეიტანოს მიწის ნაკვეთის მდებარეობის საფუძველზე.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მუხლის 78 თანახმად, თუკი მოპასუხის ადგილსამყოფელი უცნობია, არსებობს სარჩელის შესახებ ინფორმაციის მისთვის მიწოდების ორი ალტერნატიული გზა: 1) სარჩელის შესახებ შეტყობინება ეგზავნება ადგილობრივ თვითმმართველობას ან მმართველობის ორგანოს და 2) საჯარო შეტყობინება გამოქვეყნების მეშვეობით. საჯარო შეტყობინება წერილობით ფორმაშია და შეიცავს უმთავრეს მონაცემებს მოპასუხისათვის წარსადგენი დოკუმენტაციის შესახებ. საჯარო შეტყობინება განთავსდება სასამართლოში განცხადებების სტენდზე. თუმცა, მოსარჩელე უფლებამოსილია საკუთარი ხარჯით უზრუნველყოს საჯარო შეტყობინების გავრცელება.

ორივე შემთხვევაში, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი მიღების დღიდან ერთთვიან ვადას განსაზღვრავს სარჩელის შეტანის შესახებ შეტყობინების განხილვისათვის. თუმცა, კანონმდებლობის თანახმად სასამართლო უფლებას იძლევა ამ ვადის მაქსიმუმ ერთი თვით გაგრძელებაზე. მიღებული სარჩელი საშუალებას აძლევს მოსამართლეს ჩაატაროს სასამართლო სხდომა და მოპასუხის დაუსწრებლად გამოიტანოს განაჩენი უძრავ ქონებასთან დაკავშირებით.

დასკვნა

საერთო ჯამში, ზემოხსენებული კანონები/ნორმები უზრუნველყოფს ჩანაცვლებითი ღირებულების კომპენსაციას საბაზრო ღირებულებით, ეს პრინციპი რაციონალურია და სამართლებრივად მისაღები. ეს კანონები ასევე განსაზღვრავს კომპენსაციაზე უფლებამოსილი ზარალის ტიპებს და მიუთითებს, რომ კომპენსაცია გაცემული უნდა იქნას ფიზიკური აქტივებისა და ასევე შემოსავლების დაკარგვის შემთხვევაში. გარდა ამისა, ამ კანონებში ყურადღება არის გამახვილებული კონსულტაციებზე და პროექტის ზემოქმედების არეალში მყოფი პირების მონაწილეობაზე ამ პროცესში. პრაქტიკაში, მოსახლეობის წინააღმდეგობა ექსპროპრიაციის შემთხვევაში იმდენად ძლიერია, რომ მიწის შეძენის ეს ინსტრუმენტი მხოლოდ ექსტრემალურ შემთხვევებში გამოიყენება, მაშინ როდესაც მიწის შემსყიდველ ორგანიზაციასა და მიწის მფლობელებს შორის მოლაპარაკებები ვერ შედეგება. ჩვეულებრივ, ინვესტორი (ამ შემთხვევაში საავტომობილო გზების დეპარტამენტი) მიწის გაყიდვის ან გამოყენების კომპენსაციაზე მოლაპარაკებებს აწარმოებს მიწის მფლობელებთან ან მიწის მომხმარებლებთან.

მიწის შესყიდვის პროცესთან დაკავშირებული სხვა კანონები

საქართველოს კანონი საავტომობილო გზების შესახებ, 1994 წლის 11 ნოემბერი

მუხლი 27, მოქმედი კანონმდებლობის მითითებით, მოკლედ ეხება საავტომობილო გზის მშენებლობისათვის მიწის გამოყოფის საკითხს.

საქართველოს კანონი ლიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ, 2005

კანონში მითითებულია საქართველოში მოთხოვნილი ნებართვები და ლიცენზიები. სხვა ნებართვათა შორის კანონში მითითებულია მშენებლობის ნებართვა და გარემოზე ზემოქმედების ნებართვა, რაც ეხება გზატკეცილების მოდერნიზაციის პროექტებს და მასთან დაკავშირებულ საქმიანობებს (მშენებლობა, რეკონსტრუქცია და ა.შ.) და ასევე გასხვისების ზოლის ან მარშრუტის დამტკიცებას.

დანართი 2

მსოფლიო ბანკის

არანებაყოფლობითი განსახლების პოლიტიკა, OP/BP4.12

1. ბანკის გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ განვითარების პროექტების ფარგლებში განსახლება, შემარბილებელი ღონისძიებების გარეშე, ხშირად წარმოშობს მწვავე ეკონომიკურ, სოციალურ და გარემოსდაცვით რისკებს: ირღვევა წარმოების სისტემები; ადამიანები სიღარიბის საშიშროების წინაშე დგებიან, როდესაც საწარმოო საშუალებებს ან შემოსავლებს წყაროს კარგავენ; ადამიანები იძულებული ხდებიან გადაადგილდნენ ისეთ გარემოში, სადაც საკუთარი უნარის გამოყენების ნაკლები შესაძლებლობა და რესურსებისათვის უფრო მაღალი კონკურენცია შეიძლება იყოს; სუსტდება საზოგადოებრივი ინსტიტუტები და სოციალური სისტემები; იფანტება მჭიდრო კავშირებით შეკავშირებული ჯგუფები; და შემცირებული ან დაკარგულია კულტურული და ტრადიციული კუთვნილება და ურთიერთდახმარების პოტენციალი. აღნიშნული პოლიტიკა მოიცავს დამცავ ზომებს, აღნიშნული რისკების მართვისა და შერბილებისათვის.

პოლიტიკის მიზნები

2. განსახლებას შეიძლება შედეგად მოჰყვეს მწვავე ხანგრძლივი გაჭირვება, სიღარიბე და გარემოსთვის ზიანის მიყენება, თუკი სათანადო ზომები საგულდაგულოდ არ იქნება დაგეგმილი და განხორციელებული. ამ მიზნებისთვის, ბანკის განსახლების პოლიტიკა შემდეგ საერთო ამოცანებს ისახავს:

(ა) სადაც შესაძლებელია, პროექტის ფარგლებში ყველა ალტერნატიული მიზანშეწონილი ვარიანტის შესწავლის შედეგად, განსახლების შემთხვევები თავიდან უნდა იქნეს აცილებული ან მინიმუმადე დაყვანილი.

(ბ) სადაც განსახლების თავიდან აცილება შესაძლებელი არ არის, განსახლება განხილული უნდა იყოს და განხორციელდეს როგორც მდგრადი განვითარების პროგრამები, რომლებიც უზრუნველყოფს საკმარის საინვესტიციო რესურსებს იმისათვის, რომ პროექტის ფარგლებში ადგილმონაცვლე პირებს პროექტის შედეგებით სარგებლობის შესაძლებლობა ჰქონდეთ. ადგილმონაცვლე პირებთან უნდა გაიმართოს გააზრებული კონსულტაციები და მათ უნდა მიეცეთ შესაძლებლობა მონაწილეობა მიიღონ განსახლების პროგრამების დაგეგმვასა და განხორციელებაში.

(გ) ადგილმონაცვლე პირებს უნდა გაეწიოს დახმარება თავიანთ ძალისხმევაში გაიუმჯობესონ საარსებო პირობები და ცხოვრების დონე ან თუნდაც, რეალურად აღიდგინონ გადაადგილებამდე ან პროექტის განხორციელების დაწყებამდე არსებული დონე.

გათვალისწინებული ზემოქმედებები

3. წინამდებარე პოლიტიკა მოიცავს პირდაპირ ეკონომიკურ და სოციალურ ზემოქმედებას, რომელიც გამომდინარეობს ბანკის მიერ მხარდაჭერილი საინვესტიციო პროექტებიდან, ან გამოწვეულია შემდეგით:

(ა) მიწის იძულებითი წესით გასხვისება, რომელსაც შედეგად მოჰყვება:

(ი) თავშესაფარის გადაადგილება ან დაკარგვა;

(იი) ქონების ან ამ ქონებით სარგებლობის შესაძლებლობის დაკარგვა;

(იიი) შემოსავლის წყაროების ან საარსებო საშუალებების დაკარგვა, მიუხედავად იმისა, უნდა მოხდეს თუ არა ზემოქმედებაში მოქცეული პირების ადგილმონაცვლეობა; ან

(ბ) ოფიციალურად განსაზღვრული პარკებით და დაცული ტერიტორიებით სარგებლობაზე დაწესებული იძულებითი შეზღუდვა, რასაც შედეგად მოჰყვება უარყოფითი ზემოქმედება გადაადგილებული პირების საარსებო საშუალებებზე.

4. აღნიშნული პოლიტიკა შეეხება პროექტის ყველა კომპონენტს, რომელსაც შედეგად მოჰყვება არანებაყოფლობითი განსახლება, დაფინანსების წყაროს მიუხედავად. იგი ასევე ეხება სხვა საქმიანობებს, რომელსაც შედეგად მოჰყვება არანებაყოფლობითი განსახლება, რომელსაც ბანკი განიხილავს:

(ა) როგორც ბანკის მიერ მხარდაჭერილ პროექტთან პირდაპირ და მნიშვნელოვნად დაკავშირებულ საქმიანობას;

(ბ) როგორც აუცილებელ საქმიანობას, საპროექტო დოკუმენტებში დასახული მიზნების მისაღწევად; და

(გ) როგორც საქმიანობას, რომელიც ხორციელდება ან უნდა განხორციელდეს პროექტის განხორციელების პარალელურად.

5. აღნიშნული პოლიტიკის გამოყენებასთან ან მასშტაბთან დაკავშირებით სახელმძღვანელო მითითებების მისაღებად მოთხოვნით უნდა მიმართოთ განსახლების კომიტეტს (იხ. BP4.12, პუნქტი 7).

საჭირო ღონისძიებები

6. იმისათვის, რომ გატარდეს ღონისძიებები ზემოქმედების იმ სახეობებთან მიმართებაში, რომელსაც ამ დოკუმენტის 3(ა) პუნქტი შეეხება, მსესხებელი შეიმუშავებს განსახლების გეგმას ან განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტს (იხ. პუნქტები 25-30), ქვემოთმოყვანილის გათვალისწინებით:

(ა) განსახლების გეგმა ან პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტი შეიცავს ღონისძიებებს, რომლებიც უზრუნველყოფს, რომ ადგილმონაცვლე პირები:

(ი) ინფორმირებულნი იყვნენ განსახლებასთან დაკავშირებით არსებული ვარიანტებისა და საკუთარი უფლებების შესახებ;

(იი) მათთან გამართული იქნას კონსულტაციები, ისინი უზრუნველყოფილნი იყვნენ ტექნიკურად და ეკონომიკურად სიცოცხლისუნარიანი განსახლების ალტერნატივებით და შეეძლოთ გააკეთონ თავიანთი არჩევანი;

(იიი) დაუყოვნებლივ და ეფექტურად აუნაზღაურდეთ ადგილმონაცვლეობის მთლიანი ღირებულება იმ აქტივების დანაკარგისთვის, რომელიც უშუალოდ პროექტთან არის დაკავშირებული.

(ბ) თუ ზემოქმედება დაკავშირებულია ფიზიკურ ადგილმონაცვლეობასთან, განსახლების გეგმა ან პოლიტიკა მოიცავს ღონისძიებებს, რომლითაც ადგილმონაცვლე პირებისთვის გათვალისწინებულია:

(ი) დახმარების უზრუნველყოფა სხვა ადგილას გადასვლისას (როგორცაა ტრანსპორტირების ხარჯების ანაზღაურება); აგრეთვე

(იი) საცხოვრებელი ბინით ან ადგილით ან, საჭიროებისამებრ, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულით უზრუნველყოფა, იმ პირობით რომ ახალ ადგილზე საწარმოო პოტენციალი, ადგილობრივი უპირატესობები და სხვა ფაქტორები ძველი ადგილისათვის დამახასიათებელი უპირატესობების ტოლფასი მაინც იქნება.

(გ) სადაც საჭიროა პოლიტიკის მიზნების მისაღწევად, განსახლების გეგმა ან პოლიტიკა ასევე მოიცავს ღონისძიებებს, რომლითაც ადგილმონაცვლე პირებისთვის გათვალისწინებულია:

(ი) დახმარების შეთავაზება ადგილმონაცვლეობის შემდგომ გარდამავალ პერიოდში, რომელიც სავარაუდოდ ამ ადამიანებს დასჭირდებათ საარსებო სახსრებისა და ცხოვრების სტანდარტების აღსადგენად; აგრეთვე

(იი) განვითარების პოლიტიკის ფარგლებში დახმარების უზრუნველყოფა, გარდა იმ საკომპენსაციო ღონისძიებებისა, რომელიც აღწერილია პუნქტში 6 (ა) (იი), როგორც ადამიანის ნაკვეთის დამუშავება, საკრედიტო საშუალებები, კვალიფიკაციის ამაღლება ან დასაქმების შესაძლებლობები.

7. პროექტებში, რომლებიც ითვალისწინებენ ოფიციალურად დაფუძნებული პარკებით და დაცული ტერიტორიებით სარგებლობის იძულებით შეზღუდვას (იხ. პუნქტი 3 (ბ)), შეზღუდვების ხასიათის, ისევე, როგორც უარყოფითი ზემოქმედების შემარბილებელი ზომების ტიპის განსაზღვრა ხდება ადგილმონაცვლე პირების მონაწილეობით პროექტის დაგეგმვისა და განხორციელების პერიოდში.

ასეთ შემთხვევებში, მსესხებელი ამზადებს ბანკისთვის მისაღებ ჩარჩო დოკუმენტს სადაც აღწერილი იქნება მონაწილეობრივ პრინციპებზე დამყარებული პროცესი, რომლის მეშვეობითაც განისაზღვრება თუ როგორ ხორციელდება:

(ა) პროექტის სპეციფიკური კომპონენტების მომზადება და განხორციელება;

(ბ) ანაზღაურების მიღების კრიტერიუმების განსაზღვრა ადგილმონაცვლე პირებისათვის;

(გ) ის ღონისძიებები, რომელიც ითვალისწინებს ადგილმონაცვლე პირებისთვის დახმარების გაწევას საარსებო პირობების გაუმჯობესების ან რეალურად აღდგენის მცდელობაში, პარკის ან დაცული ტერიტორიის მდგრადობის შენარჩუნებით; და

(დ) ადგილმონაცვლე პირებთან დაკავშირებული შესაძლო დავების გადაწყვეტა.

ჩარჩო პროცესი ასევე მოიცავს პროცესის განხორციელებისა და მონიტორინგის მექანიზმების ორგანიზაციული უზრუნველყოფის აღწერას.

8. აღნიშნული პოლიტიკის მიზნების მისაღწევად, ადგილმონაცვლე პირებს შორის განსაკუთრებული ყურადღება სოციალურად დაუცველი ჯგუფების საჭიროებებს უნდა დაეთმოს, განსაკუთრებით კი მათ, ვინც სიღარიბის ზღვარს მიღმა იმყოფება, ვისაც არა აქვს საკუთარი მიწის ნაკვეთი, ხანდაზმულებს, ქალებსა და ბავშვებს, მკვიდრ მოსახლეობას, ეთნიკურ უმცირესობებს, ან იმ ადგილმონაცვლე პირებს, რომლებიც შეიძლება არ იყვნენ დაცული მიწის კომპენსაციის ეროვნული კანონმდებლობით.

9. ბანკის გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ მკვიდრი მოსახლეობის განსახლება, რომელიც ტრადიციულ მიწათმოქმედებაზე დაფუძნებული წარმოების წესს მისდევს, განსაკუთრებულ სირთულეებთან არის დაკავშირებული და შესაძლოა მნიშვნელოვანი უარყოფითი ზემოქმედება იქონიოს ამ მოსახლეობის თვითმყოფადობის და კულტურის შენარჩუნების თვალსაზრისით. ამ მიზნით, ბანკი დარწმუნებული უნდა იყოს იმაში, რომ მსესხებელს, პროექტის ფარგლებში, გამოკვლეული აქვს პროექტის განხორციელების ყველა ალტერნატიული ვარიანტი ამ ჯგუფების ადგილმონაცვლეობის თავიდან ასაცილებლად. როდესაც ამგვარი ადგილმონაცვლეობის თავიდან აცილება რეალური არ არის, ამ ჯგუფებისთვის უპირატესობა ენიჭება მიწათმონაცვლეობაზე დაფუძნებულ განსახლების სტრატეგიებს (იხ. პუნქტი 11), რომელიც მათ კულტურულ უპირატესობებთან არის თავსებადი და რომელთა შემუშავებაც ამ ჯგუფებთან კონსულტაციების წარმოების გზით ხდება (იხ. დანართი ა, პუნქტი 11).

10. განსახლებასთან დაკავშირებული საქმიანობის განხორციელება კავშირშია პროექტის საინვესტიციო ნაწილის განხორციელებასთან, რაც უზრუნველყოფს, რომ განსახლებისათვის საჭირო ღონისძიებების გატარებამდენ პირთა ადგილმონაცვლეობის ან მისადგომის შეზღუდვის ფაქტებს ადგილი არ ექნება. ზემოქმედების იმ სახეობებისათვის, რომელიც მოყვანილია წინამდებარე დოკუმენტის პუნქტში 3(ა), აღნიშნული ღონისძიებები მოიცავს ანაზღაურების და გადაადგილებისთვის საჭირო სხვა სახის დახმარების

უზრუნველყოფას ადგილმონაცვლეობამდე და, საჭიროებისამებრ, განსახლების ადგილების მომზადებასა და სათანადოდ მოწყობას. კერძოდ, მიწის და მასთან დაკავშირებული ქონების გასხვისება შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ კომპენსაციის გადახდის და სადაც ამის საჭიროებაა, ადგილმონაცვლე პირებისათვის განსახლების ადგილისა და ტრანსპორტირების საშუალებების უზრუნველყოფის შემდეგ. ზემოქმედების იმ სახეობებისათვის, რომელიც მოყვანილია წინამდებარე დოკუმენტის პუნქტში 3(ბ), ადგილმონაცვლე პირების დასახმარებელი ღონისძიებების განხორციელება ხდება პროექტის ნაწილის-სამოქმედო გეგმის მიხედვით(იხ. პუნქტი 30).

11. იმ ადგილმონაცვლე პირებისთვის, რომელთა საარსებო სახსრები მიწათსარგებლობასთან არის დაკავშირებული, უპირატესობა უნდა მიენიჭოს მიწათმონაცვლეობაზე დაფუძნებულ განსახლების სტრატეგიებს. აღნიშნული სტრატეგიები შეიძლება მოიცავდეს განსახლებას სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული მიწაზე (იხ. სქოლიო 1, ზემოთ) ან კერძო საკუთრებაში არსებულ მიწაზე, რომელიც განკარგვაში მიღებული ან შესყიდული იქნა განსახლების მიზნებისთვის. იმ შემთხვევებში, როდესაც ადგილი აქვს განსახლებისთვის მიწის ფართობის შეთავაზებას, ადგილმონაცვლეობას დაქვემდებარებულ პირებს უზრუნველყოფენ ისეთი მიწის ფართობით, რომელიც საწარმოო შესაძლებლობების, ადგილობრივი უპირატესობების და სხვა ფაქტორების მიხედვით, ჩამორთმეული მიწის ფართობის ტოლფასი მაინც იქნება. თუ მიწის ფართობი ადგილმონაცვლე პირების უპირატეს არჩევანს არ წარმოადგენს, მიწის ფართობით უზრუნველყოფა უარყოფითად იმოქმედებს პარკის ან დაცული ტერიტორიის მდგომარეობის შენარჩუნებაზე, ან თუ გონივრულ ფასად მიწის ფართი საკმარისი მოცულობით ხელმისაწვდომი არ არის, მაშინ მიწისა და სხვა დაკარგული ქონებისთვის ფულადი კომპენსაციის გადახდის გარდა, მიწათმონაცვლეობაზე დაფუძნებული შესაძლებლობების ნაცვლად, ეს პირები უზრუნველყოფილი უნდა იქნენ დასაქმებისა და თვითდასაქმების საკმარისი შესაძლებლობებით. ბანკი უნდა დარწმუნდეს ადეკვატური მიწის ფართობების არ არსებობაში, რისთვისაც ეს გარემოება ბანკის წინაშე დადასტურებული და ასახული უნდა იყოს დოკუმენტალურად.

12. დაკარგული ქონებისთვის ფულადი კომპენსაციის გადახდა შეიძლება მიზანშეწონილი იყოს იმ შემთხვევებში, სადაც ა) საარსებო საშუალებები მიწათსარგებლობასთან არის დაკავშირებული, მაგრამ პროექტის მიზნებისათვის ჩამორთმეული მიწის ნაკვეთი პროექტის ზემოქმედებაში მოქცეული ქონების მხოლოდ მცირე ნაწილს წარმოადგენს ხოლო მისი ნარჩენი ნაწილი ეკონომიკურად სიცოცხლისუნარიანია; ბ) არსებობს და აქტიურად ფუნქციონირებს მიწის, უძრავი ქონების, შრომის ბაზრები, რომელთა მომსახურებასაც ადგილმონაცვლე პირები ჩვეულებრივ მიმართავენ, ამასთან მიწის ფართობი და საცხოვრებელი ფართი საკმარისად არის უზრუნველყოფილი; გ) საარსებო საშუალებები მიწათსარგებლობას არ ეფუძნება. ფულადი კომპენსაციის დონეები საკმარისი უნდა იყოს დაკარგული მიწის ფართობისა და სხვა ქონების ჩანაცვლების ღირებულების ადგილობრივ ბაზრებზე მოქმედი ფასების შესაბამისად ასანაზღაურებლად.

13. ზემოქმედების იმ სახეობებისათვის, რომელიც მოყვანილია წინამდებარე დოკუმენტის პუნქტში 3(ა), ბანკი ასევე მოითხოვს შემდეგს:

(ა) ადგილმონაცვლე პირებს, მათ თემებს და ნებისმიერ მასპინძელ თემებს, სადაც მათი განსახლება მოხდება, დროულად მიეწოდება სათანადო ინფორმაცია, გაეწევათ კონსულტაციები განსახლების შესაძლებლობებთან დაკავშირებით. მათ შესთავაზებენ განსახლების გეგმის დასახვის, განხორციელებისა და მონიტორინგის პროცესში მონაწილეობის შესაძლებლობას. აღნიშნული ჯგუფებისათვის შემოღებულია სათანადო და ხელმისაწვდომი გასაჩივრების მექანიზმები.

(ბ) განსახლების ახალ უბნებში ან მიმდებ დასახლებებში, მომსახურების ხელმისაწვდომობისა და დონეების გაუმჯობესების, პირვანდელ დონემდე აღდგენის ან შენარჩუნებისათვის, აუცილებლად მოხდება ინფრასტრუქტურის და კომუნალური მომსახურების უზრუნველყოფა ადგილმონაცვლე პირებისათვის და მათი მიმდები დასახლებებისათვის. რესურსებით სარგებლობის შესაძლებლობის დაკარგვის ასანაზღაურებლად ადგილი ექნება ალტერნატიული და მსგავსი რესურსებით უზრუნველყოფას (ეს შეეხება, მაგალითად, თევზის სარეწაო ადგილებს, საძოვრებს, საწვავს ან საფურაჟე რესურსებს).

(გ) დასახლებული პუნქტების ორგანიზების მოდელები, რომლებიც ახალ გარემოებებს შეესაბამება, აგებული უნდა იყოს იმ არჩევანის საფუძველზე, რომელიც ადგილმონაცვლე პირების მიერ იქნება გაკეთებული. განსახლებულთა და მათი მიმღები ნებისმიერი დასახლებული პუნქტების არსებული სოციალური და კულტურული ინსტიტუტები, შესაძლებლობისდაგვარად, შენარჩუნებული უნდა იყოს და სათანადოდ უნდა იყოს გათვალისწინებული განსახლებულთა მოთხოვნილებები ადრე არსებულ დასახლებებში სათემო გაერთიანებებთან დაკავშირებით.

დახმარების მიღების უფლებამოსილება

14. პროექტის ფარგლებში განსახლების საჭიროების განსაზღვრის შემდეგ, მსესხებელი აწარმოებს მოსახლეობის აღწერას იმ პირთა დასაგენად, რომლებიც პროექტის ზემოქმედების ქვეშ იქნებიან მოქცეულნი (იხ. დამატება ა, პუნქტი 6(ა)); ეს მიზნად ისახავს დახმარების მიმღებთა კატეგორიის განსაზღვრას და იმ ადამიანების ნაკადის თავიდან აცილებას, რომლებიც ასეთი დახმარების მიმღებთა კატეგორიას არ მიეკუთვნებიან. მსესხებელი ასევე შეიმუშავებს პროცედურას, რომელიც ბანკის მოთხოვნას დააკმაყოფილებს, იმ კრიტერიუმების ჩამოსაყალიბებლად, რომლითაც განისაზღვრება ადგილმონაცვლე პირებს შორის კომპენსაციისა და განსახლებასთან დაკავშირებული სხვა სახის დახმარების მიმღებთა კატეგორიები. აღნიშნული პროცედურა ითვალისწინებს შესაბამისი კონსულტაციების წარმოებას პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ მოსახლეობასთან და თემებთან, ადგილობრივ ხელისუფლებასთან და საჭიროებისამებრ, არასამთავრობო ორგანიზაციებთანაც. იგი ასევე განსაზღვრავს საჩივრების მოგვარების მექანიზმებს.

15. დახმარების მიღების უფლების განსაზღვრის კრიტერიუმები. ადგილმონაცვლე პირები შეიძლება შემდეგ სამ კატეგორიად დაიყოს:

(ა) ისინი, ვისაც მიწაზე ოფიციალური სამართლებრივი უფლება გააჩნია (ადათწესით განპირობებული და ტრადიციული უფლებების ჩათვლით, რომელთაც ქვეყნის კანონმდებლობა სცნობს);

(ბ) ისინი, ვისაც აღწერის მომენტში მიწაზე ოფიციალური სამართლებრივი უფლება არ გააჩნდათ, მაგრამ პრეტენზია აქვთ ამგვარ მიწასა თუ ქონებაზე – თუკი ამგვარ მოთხოვნებს სცნობს ქვეყნის კანონმდებლობა ან აღიარებულია განსახლების გეგმაში აღწერილი პროცესის თანახმად (იხ. დანართი ა, პუნქტი 7(ვ)); აგრეთვე

(გ) ისინი ვისი უფლება ან მოთხოვნა მიწაზე, რომლითაც ისინი სარგებლობენ, არ არის სამართლებრივად აღიარებული.

16. პირებს, რომელთაც მოიცავს პუნქტი 15(ა) და (ბ) უნაზღაურდებათ დაკარგული მიწის ფართობის საფასური და ეძლევათ სხვა სახის დახმარება პუნქტი 6-ის შესაბამისად. პირებს, რომელთაც მოიცავს პუნქტი 15(გ) საჭიროებისამებრ, მათ მიერ დაკავებული მიწის ფართობის კომპენსაციის ნაცვლად ეძლევათ განსახლებასთან დაკავშირებული დახმარება, და ასევე საჭიროებისამებრ, სხვა სახის დახმარება, იმ მიზნების მისაღწევად, რომელსაც მოცემული პოლიტიკა ისახავს, იმ შემთხვევაში თუ მათ საპროექტო ტერიტორია მსესხებლის მიერ დადგენილ და ბანკისათვის მისაღებ ვადამდე ჰქონდათ დაკავებული. ის პირები, რომლებიც აღნიშნულ ტერიტორიაზე შემოიჭრებიან განსახლებისთვის დადგენილი ვადის გასვლის შემდეგ, არ მიიღებენ კომპენსაციას ან განსახლებასთან დაკავშირებული ნებისმიერ სხვა სახის დახმარებას. ყველა იმ პირს, რომელსაც მოიცავს პუნქტი 15(ა), (ბ) და (გ) აუნაზღაურდება ყველა სხვა სახის ქონების დანაკარგი, მიწის გარდა.

განსახლების პროცესის დაგეგმვა, განხორციელება და მონიტორინგი

17. მოცემული პოლიტიკის მიზნების მისაღწევად, პროექტის ტიპის მიხედვით, გამოიყენება სხვადასხვა დაგეგმვის ინსტრუმენტები:

(ა) ყველა ოპერაციისათვის, რომელსაც შედეგად მოჰყვება განსახლება აუცილებელია განსახლების გეგმა ან განსახლების მოკლე გეგმა, თუ სხვაგვარად არ არის განსაზღვრული (იხ. პუნქტი 25 და დანართი ა);

(ბ) განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტი აუცილებელია პუნქტებში 26-30 მითითებული ოპერაციებისათვის, რომელსაც შეიძლება შედეგად არანებაყოფლობითი განსახლება მოჰყვეს, თუ სხვაგვარად არ არის განსაზღვრული (იხ. დანართი ა); და

(გ) ჩარჩო საპროცესო სისტემის შემუშავება ხდება იმ პროექტებისათვის, რომლებიც ითვალისწინებენ სარგებლობაზე შეზღუდვების დაწესებას 3(ბ) პუნქტის შესაბამისად (იხ. პუნქტი 31).

18. წინამდებარე საოპერაციო პოლიტიკის შესაბამისი განსახლების გეგმის, განსახლების პოლიტიკის ან ჩარჩო საპროცესო სისტემის (“განსახლების ინსტრუმენტები”), საჭიროებისამებრ, შემუშავება, განხორციელება და მონიტორინგი მსესხებელის პასუხისმგებლობას წარმოადგენს. განსახლების ინსტრუმენტი წარმოადგენს პოლიტიკის მიზნების მისაღწევ კონკრეტულ სტრატეგიას და მოიცავს შემოთავაზებული განსახლების ყველა ასპექტს. მსესხებლის ვალდებულება და უნარი წარმატებით განახორციელოს განსახლების პროცესი გადაწყვეტ ფაქტორს წარმოადგენს ბანკის მიერ პროექტში მონაწილეობის მისაღებად.

19. განსახლების პროცესის დაგეგმვა მოიცავს ადრეულ სკრინინგს, ძირითადი საკითხების განხილვას და მათი მოცულობის განსაზღვრას (სოუპინგი), განსახლების ინსტრუმენტის და განსახლების კომპონენტის ან ქვეკომპონენტის შემუშავებისათვის საჭირო ინფორმაციის შერჩევას. განსახლების ინსტრუმენტების მოცულობა და დეტალურობა განსხვავდება განსახლების პროცესის მასშტაბისა და სირთულის მიხედვით. განსახლების კომპონენტის მომზადებისას, მსესხებელი ეყრდნობა სათანადო ექსპერტიზას სოციალური, ტექნიკური და სამართლებრივი საკითხების სფეროში და ადგილობრივ სათემო და არასამთავრობო ორგანიზაციებს. მსესხებელი, საწყის ეტაპზე უზრუნველყოფს პოტენციურად ადგილმონაცვლე პირებს პროექტის ფარგლებში განსახლებასთან დაკავშირებული ინფორმაციით და პროექტის დაგეგმვისას ითვალისწინებს მათ მოსაზრებებს.

20. პროექტის მიზნების მისაღწევად აუცილებელ განსახლებასთან დაკავშირებული საკმინობების მთლიანი ღირებულება პროექტის საერთო ხარჯებში უნდა აისახოს. განსახლების ხარჯები, ისევე როგორც პროექტის სხვა საკმინობების ხარჯები, განიხილება როგორც პროექტის ეკონომიკური სარგებელი და განსახლებულების მიერ მიღებული ჯამური სარგებელი (“პროექტის გარეშე” გარემოებებთან შედარებით) გათვლებისას დაემატება პროექტის სხვა სახის სარგებელის ოდენობას. აუცილებელი არ არის, რომ განსახლების პროცესის კომპონენტები ან დამოუკიდებელად განხორციელებული განსახლების პროექტები, თავისთავად, ეკონომიკურად სიცოცხლი უნარიანი იყოს, მაგრამ აუცილებელია, რომ ეფექტური იყოს დანახარჯების თვალსაზრისით.

21. მსესხებელი უზრუნველყოფს პროექტის განხორციელების გეგმის სრულ შესაბამისობას განსახლების ინსტრუმენტთან.

22. განსახლებასთან დაკავშირებული პროექტების შეფასების პროცესის სახით, მსესხებელი უზრუნველყოფს ბანკს შესაფერისი განსახლების ინსტრუმენტის პროექტით, რომელიც აღნიშნულ პოლიტიკას შეესაბამება. იგი ასევე უზრუნველყოფს მის ხელმისაწვდომობას ადგილმონაცვლე პირებისათვის და არასამთავრობო ორგანიზაციებისათვის, ისეთი ფორმით, წესით და იმ ენაზე, რომელიც მათთვის გასაგები იქნება. ბანკის მიერ აღნიშნული ინსტრუმენტის დამტკიცებისთანავე, როგორც პროექტის შეფასების ადექვატურ საფუძველს, ბანკი მას საჯაროდ ხელმისაწვდომს გახდის თავისი საინფორმაციო ცენტრ - “ InfoShop ” -ის

მეშვეობით. განსახლების ინსტრუმენტის საბოლოო ვარიანტის დამტკიცების შემდეგ, ბანკი და მსესხებელი ამ ინფორმაციას კიდევ ერთხელ გამოაქვეყნებენ იმავე საშუალებებით.

23. მსესხებლის ვალდებულებები განსახლების ინსტრუმენტის განხორციელებასა და ბანკისათვის განხორციელების პროცესის მიმდინარეობის შესახებ ინფორმაციის მიწოდებასთან დაკავშირებით, გაწერილი იქნება პროექტის სამართლებრივ ხელშეკრულებებში.

24. განსახლების ინსტრუმენტში განსაზღვრული საქმიანობების ადეკვატური მონიტორინგი და შეფასება მსესხებლის პასუხისმგებლობას წარმოადგენს. ბანკი რეგულარულად ახორციელებს განსახლების პროცესის განხორციელებაზე ზედამხედველობას, რათა დაადგინოს მისი შესაბამისობის ხარისხი განსახლების ინსტრუმენტთან. პროექტის დასრულების შემდეგ, მსესხებელი ახორციელებს შეფასებას, რათა განსაზღვროს მიღწეული იქნა თუ არა განსახლების ინსტრუმენტის მიზნები. აღნიშნული შეფასება ითვალისწინებს ამოსავალ პირობებს და განსახლების პროცესის მონიტორინგის შედეგებს. თუ განხორციელებული შეფასების შედეგად დადგინდება, რომ აღნიშნული მიზნების შესრულება შეიძლება ვერ მოხერხდეს, მსესხებელმა უნდა დასახოს შემდგომი ღონისძიებები, რომლებიც ბანკის მიერ შემდგომი ზედამხედველობის გაწევის საფუძველი იქნება, თუკი ბანკი ამას საჭიროდ ჩათვლის. (იხ. ასევე BP 4.12, პუნქტი 16).

განსახლების ინსტრუმენტები

განსახლების გეგმა

25. აღნიშნულ საოპერაციო პოლიტიკასთან თანხვედრაში მყოფი განსახლების გეგმის პროექტი პროექტის შეფასების პირობას წარმოადგენს (იხ. დანართი ა, პუნქტები 2-21) იმ პროექტებისთვის, რომლებიც ჩამოთვლილია ზემოთმოყვანილ პუნქტში 17 (ა). თუმცა, სადაც ზემოქმედება მთლიან ადგილმონაცვლე მოსახლეობაზე უმნიშვნელოა ან სადაც ადგილმონაცვლეობას ექვემდებარება 200 კაცზე ნაკლები, მსესხებელთან შესაძლებელია მოხდეს შეთანხმება განსახლების მოკლე გეგმის თაობაზე (იხ. დანართი ა, პუნქტი 22). ორივე შემთხვევაში მოქმედებს პუნქტში 22 ჩამოყალიბებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის პროცედურები.

განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო-დოკუმენტი

26. სექტორული ხასიათის საინვესტიციო ოპერაციებისათვის, რომელიც შეიძლება ითვალისწინებდეს განსახლებას, ბანკი მოითხოვს, რომ პროექტის განხორციელებაზე პასუხისმგებელმა სააგენტომ განახორციელოს დასაფინანსებელი პროექტების გაცხრილვა (სკრინინგი), რათა უზრუნველყოს მათი შესაბამისობა წინამდებარე საოპერაციო პოლიტიკასთან. აღნიშნული ოპერაციებისთვის, მსესხებელი, პროექტის შეფასებამდე, განსახილველად წარადგენს წინამდებარე საოპერაციო პოლიტიკის შესატყვის განსახლების პოლიტიკის პროექტს (იხ. დანართი ა, პუნქტები 23-25). წარმოდგენილი განსახლების პოლიტიკა ასევე შეძლებისდაგვარად განსაზღვრავს ადგილმონაცვლე მოსახლეობის საერთო რაოდენობას და შეაფასებს განსახლების მთლიან ხარჯებს.

27. ფინანსური საშუამავლო ოპერაციებისთვის, რომელიც შესაძლოა განსახლებას ითვალისწინებდეს, ბანკი მოითხოვს, რომ ფინანსურმა შუამავალმა (საფინანსო ორგანიზაციამ) განახორციელოს ბანკის მიერ დასაფინანსებელი ქვეპროექტების გაცხრილვა (სკრინინგი), რათა უზრუნველყოს მათი შესაბამისობა წინამდებარე საოპერაციო პოლიტიკასთან. აღნიშნული ოპერაციებისათვის ბანკი მოითხოვს, რომ შეფასებამდე, მსესხებელმა ან ფინანსურმა შუამავალმა ბანკს განსახილველად წარუდგინოს განსახლების პოლიტიკის პროექტი, რომელიც შესაბამისობაში იქნება წინამდებარე საოპერაციო პოლიტიკასთან (იხ. დანართი ა, პუნქტები 23-25). ამის გარდა, განსახლების პოლიტიკის პროექტი ანალიზებს თითოეული ქვეპროექტის დაფინანსებაზე პასუხისმგებელი ფინანსური შუამავლის ორგანიზაციული შესაძლებლობების და პროცედურების შეფასებას. როდესაც ბანკის შეფასებით, ფინანსური შუამავლების მიერ დასაფინანსებელ

ქვეპროექტებში საერთოდ არ არის მოსალოდნელი განსახლება, განსახლების პოლიტიკის პროექტის შემუშავებასაჭირო არ არის. სანაცვლოდ, სამართლებრივი ხელშეკრულებები განსაზღვრავენ ფინანსური შუამავლების ვალდებულებას პოტენციური ქვე-მსესხებლებისაგან მიიღონ ისეთი განსახლების გეგმა, რომელიც შესაბამისობაში იქნება აღნიშნულ პოლიტიკასთან, თუ ქვეპროექტი გამოიწვევს განსახლების პროცესის წამოწყებას. ყველა ქვეპროექტისათვის, რომელიც განსახლებას ითვალისწინებს, განსახლების გეგმა დასამტკიცებლად მიეწოდება ბანკს, ბანკის მიერ ქვეპროექტის დაფინანსების დამტკიცებამდე.

28. ბანკის მიერ მხარდაჭერილი სხვა პროექტებისათვის, რომლებსაც მრავალი ისეთი ქვეპროექტი ახლავს, რომელიც შეიძლება განსახლებას ითვალისწინებდეს, ბანკი მოითხოვს რომ მას, პროექტის შეფასებამდე, განსახილველად წარედგინოს აღნიშნული პოლიტიკის შესაბამისი განსახლების გეგმის პროექტი, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც პროექტის ან სპეციალური ქვეპროექტის თუ პროექტების შინაარსის და დიზაინის გამო, ა) შეუძლებელია ქვეპროექტების ზემოქმედების ზონის განსაზღვრა, ან ბ) ზემოქმედების ზონა ცნობილია, მაგრამ ტრასის ზუსტად განსაზღვრა შეუძლებელია. ასეთ შემთხვევებში, მსესხებელი პროექტის შეფასებამდე წარადგენს წინამდებარე საოპერაციო პოლიტიკის შესაბამის განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტს (იხ. დანართი ა, პუნქტები 23-25). სხვა ქვეპროექტებისათვის, რომლებიც ზემოთმოყვანილი კრიტერიუმების მოთხოვნებს არ პასუხობენ, შეფასებამდე საჭირო იქნება წინამდებარე საოპერაციო პოლიტიკის შესაბამისი განსახლების გეგმის წარდგენა.

29. პუნქტებში 26, 27 ან 28 აღწერილ პროექტში ჩართული თითოეული ქვეპროექტისთვის, რომელიც შეიძლება განსახლებას ითვალისწინებდეს, ბანკი მოითხოვს დამაკმაყოფილებელი განსახლების გეგმის ან ისეთი განსახლების მოკლე გეგმის ბანკისთვის დასამტკიცებლად წარდგენას, რომელიც შესაბამისობაში იქნება წინამდებარე საოპერაციო პოლიტიკასთან. ეს უნდა მოხდეს ბანკის მიერ ქვეპროექტის დაფინანსების დამტკიცებამდე.

30. ზემოთმოყვანილ პუნქტებში 26-28 აღწერილი პროექტებისთვის, ბანკი შეიძლება წერილობით დაეთანხმოს ქვეპროექტების განსახლების გეგმების დამტკიცებას პროექტის განხორციელებაზე პასუხისმგებელი სააგენტოს, პასუხისმგებელი სამთავრობო უწყების, ან ფინანსური შუამავლის მიერ, ბანკის მიერ წინასწარი განხილვის გარეშე, თუკი ეს ორგანიზაციები უზრუნველყოფენ საკმარისი ორგანიზაციული შესაძლებლობების დემონსტრირებას განსახლების გეგმების სათანადოდ განსახილველად და მათი წინამდებარე საოპერაციო პოლიტიკასთან შესაბამისობის უზრუნველსაყოფად. უფლება მოსილების ამგვარი დელეგირება, აგრეთვე რეაგირება ისეთ შემთხვევებზე, როდესაც ზემოხსენებული ერთეულების მიერ დამტკიცებული განსახლების გეგმები შესაძლოა აღარ შეესაბამებოდეს ბანკის წინამდებარე საოპერაციო პოლიტიკას, ასახული უნდა იყოს პროექტის ფარგლებში გაფორმებულ სამართლებრივ ხელშეკრულებებში. ყველა ასეთ შემთხვევაში განსახლების გეგმების განხორციელების საკითხი ექვემდებარება ბანკის მიერ შემდგომ განხილვას.

განსახლების ჩარჩო პროცესი

31. იმ პროექტებისთვის, რომლებიც ითვალისწინებს მიწის ფართობით სარგებლობაზე შეზღუდვების დაწესებას პუნქტის 3(ბ) მოთხოვნების შესაბამისად, მსესხებელი, პროექტის შეფასების პირობის სახით, მიაწვდის ბანკს განსახლების ჩარჩო პროცესის ამსახველი დოკუმენტის პროექტს, რომელიც აკმაყოფილებს წინამდებარე საოპერაციო პოლიტიკის შესაბამის დებულებებს. გარდა ამისა, პროექტის განხორციელების პერიოდში და შეზღუდვების ამოქმედებამდე, მსესხებელი შეიმუშავებს ბანკისათვის მისაღებ სამოქმედო გეგმას, რომელშიც აღწერილი იქნება სპეციალური ზომები, რომელიც გატარებული უნდა იქნას ადგილმონაცვლე პირების დასახმარებლად და ამ ზომების განსახორციელებელი ღონისძიებები. სამოქმედო გეგმა შეიძლება შედგენილი იყოს პროექტისთვის შემუშავებული ბუნებრივი რესურსების მართვის გეგმის ფორმით.

მხარდაჭერის აღმოჩენა სესხის ამღებისთვის

32. საოპერაციო პოლიტიკის მიზნების მიღწევის უზრუნველყოფაში ხელშესაწყობად, ბანკმა შეიძლება მსესხებლის მოთხოვნის საფუძველზე მხარდაჭერა აღმოუჩინოს მას და სხვა ჩართულ მხარეებს, ქვემოთმოყვანილის მეშვეობით:

- (ა) დახმარება განსახლების პოლიტიკის, სტრატეგიების, სამართლებრივი ბაზის და სპეციალური გეგმების შეფასებასა და შესაძლებლობების გაძლიერებაში ქვეყნის, რეგიონის ან სექტორის დონეზე;
- (ბ) ტექნიკური დახმარების დაფინანსება განსახლებაზე პასუხისმგებელი სააგენტოების რესურსების გასაძლიერებლად ან პროექტის ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული მოსახლეობის მხარდაჭერა განსახლების ოპერაციებში უფრო ეფექტურად მონაწილეობისათვის;
- (გ) ტექნიკური დახმარების დაფინანსება განსახლების პოლიტიკის, სტრატეგიების და კონკრეტული გეგმების შემუშავების და განსახლებასთან დაკავშირებული საქმიანობების განხორციელების, მონიტორინგის და შეფასების კუთხით;
- (დ) განსახლების დაკავშირებული საინვესტიციო ხარჯების დაფინანსება.

33. ბანკმა შესაძლოა დააფინანსოს ძირითადი საინვესტიციო პროექტის რომელიმე კომპონენტი, რომელიც იწვევს ან მოითხოვს განსახლებას, ან - განსახლების დამოუკიდებელი პროექტი, რომლის დამუშავება და განხორციელება ხდება იმ საინვესტიციო პროექტის განხორციელების პარალელურად, რომელიც მოითხოვს პირთა ადგილმონაცვლეობას. ბანკმა შეიძლება დააფინანსოს განსახლების პროექტი იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც იგი არ აფინანსებს მთავარ საინვესტიციო პროექტს, რომელიც იწვევს განსახლების პროცესს.

OP 4.12, დანართი ა-არანბაყოფლობითი განსახლების ინსტრუმენტები

1. მოცემული დანართი აღწერს განსახლების გეგმის ელემენტებს, განსახლების მოკლე გეგმას, განსახლების პოლიტიკას და განსახლების ჩარჩო პროცესს, როგორც ეს განხილულია OP 4.12, პუნქტებში 17-31.

განსახლების გეგმა

2. განსახლების გეგმის მასშტაბი და დეტალურობა იცვლება განსახლების მოცულობისა და სირთულის მიხედვით. გეგმა ემყარება მიმდინარე და საიმედო ინფორმაციას (ა) შემოთავაზებული განსახლების და განსახლებით გამოწვეული ზემოქმედების შედეგად გადაადგილებულ პირებსა და იმ ჯგუფებზე, რომელზეც ეს უარყოფით ზემოქმედებას იქონიებს, და (ბ) სამართლებრივი საკითხების შესახებ, რომლებიც განსახლებასთან არის დაკავშირებული. განსახლების გეგმა მოიცავს ქვემოთ აღწერილ ელემენტებს, მათი რელევანტურობის მიხედვით. როდესაც რომელიმე ელემენტი პროექტის გარემოებების რელევანტური არ არის, ეს ფაქტი უნდა აღინიშნოს განსახლების გეგმაში.

3. პროექტის აღწერა. პროექტის ზოგადი აღწერილობა და პროექტის არეალის განსაზღვა.

4. პროექტის პოტენციური ზემოქმედებები. უნდა განისაზღვროს:

(ა) პროექტის კომპონენტი ან საქმიანობები, რომელთაც შედეგად მოჰყვება განსახლება;

(ბ) ამგვარი კომპონენტის ან საქმიანობების ზემოქმედების ზონა;

(გ) ალტერნატივები, რომელიც განიხილება განსახლების თავიდან აცილების ან შერბილების მიზნით; აგრეთვე

(დ) მექანიზმები, რომლებიც ამოქმედებულ უნდა იქნეს პროექტის განხორციელების პერიოდში განსახლების მასშტაბის მაქსიმალურად შემცირების მიზნით.

5. მიზნები, განსახლების პროგრამის მთავარი მიზნები.

6. სოციალურ-ეკონომიკური კვლევები. პროექტის მომზადების ადრეულ ეტაპზე და პოტენციურად გადაადგილებას დაქვემდებარებული პირების მონაწილეობით განსახორციელებელი სოციალურ-ეკონომიკური კვლევების შედეგები, რაც მოიცავს:

(ა) მოსახლეობს აღწერის შედეგებს. მათ შორის:

(i) პროექტის ზემოქმედებაში მოქცეული მიწის ამჟამინდელ მეპატრონეების მიერ საფუძვლის შექმნა განსახლების პროგრამის დაგეგმვისთვის და კომპენსაციისა და განსახლებასთან დაკავშირებული დახმარების მიმღებთა ზუსტი რაოდენობის დადგენა, აგრეთვე ახალ მოსახლეთა ჩასახლების გამორიცხვა;

(ii) ადგილმონაცვლე შინამეურნეობების სტანდარტული მახასიათებლები, მათ შორის სამეურნეო სისტემების, შრომითი საქმიანობებისა და შენამეურნეობათა ორგანიზების აღწერა; აგრეთვე ძირითადი ინფორმაცია ადგილმონაცვლე მოსახლეობის საარსებო სახსრების (მათ შორის მეურნეობის ინტენსიობის და როგორც ფორმალური ასევე არაფორმალური ეკონომიკური საქმიანობის შედეგად მიღებული შემოსავლების დონეების შესახებ) და ცხოვრების დონეების შესახებ (ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ მონაცემთა ჩათვლით);

(iii) მოსალოდნელი ზარალის სიდიდე (ქონების მთლიანადან ნაწილობრივ დაკარგვა) და ადგილმონაცვლეობის ხარისხი (ფიზიკური თუ ეკონომიკური);

(iv) ინფორმაცია სოციალურად დაუცველი ჯგუფების ან პირების შესახებ (დირექტივა OP 4.12, პუნქტი 8), რომელთათვისაც შესაძლოა საჭირო გახდეს სპეციალური წინადადებების შემუშავება; აგრეთვე

(v) ადგილმონაცვლე პირების საარსებო საშუალებებისა და ცხოვრების დონეების შესახებ მონაცემების რეგულარულად განახლების უზრუნველყოფა, რათა ადგილმონაცვლეობის მომენტისთვის ხელმისაწვდომი ინფორმაცია მართებულად ასახავდეს უკანასკნელ პერიოდს.

(ბ) სხვა კვლევებს, რომელშიც აღწერილი იქნება ქვემოთმოყვანილი:

(i) მიწის მფლობელობისა და გადაცემის სისტემები, მათ შორის ბუნებრივი რესურსების ჩამონათვალი, რომელიც საარსებო საშუალებებსა და საარსებო წყაროს უზრუნველყოფს ამ ადამიანებისთვის; საკუთრების უფლების გარეშე მოქმედი უზუფრუქტის სისტემა, მაგალითად სარგებლობა თევზჭერის ადგილებით, სამოვრებითან ტყით, რომელიც იმართება ადგილობრივად აღიარებული მიწის გადანაწილების მექანიზმებით; და ნებისმიერი საკითხები, რომლებიც წარმოიშვება პროექტის ტერიტორიაზე მფლობელობის სხვადასხვა სახის სისტემების საფუძველზე;

(ii) სოციალური ურთიერთქმედების მოდელები პროექტის ზემოქმედებაში მოქცეულ თემებში, მათ შორის სოციალური ქსელები და სოციალური მხარდაჭერის სისტემები და რა ზემოქმედებას მოახდენს მათზე მოცემული პროექტი;

(iii) საზოგადოებრივი ინფრასტრუქტურა და სოციალური მომსახურება, რომელიც ზემოქმედების ქვეშ მოექცევა; და

(iv) ადგილმონაცვლე თემების სოციალური და კულტურული მახასიათებლები, მათ შორის ფორმალური და არაფორმალური ინსტიტუციების აღწერა (მაგალითად, სათემო ორგანიზაციების, რელიგიური დაჯგუფებების, არასამთავრობო ორგანიზაციების ჩათვლით) საკონსულტაციო სტრატეგიის შემუშავებისა და განსახლებასთან დაკავშირებული საქმიანობების დაგეგმვისა და განხორციელებისათვის.

7. სამართლებრივი ჩარხო სამართლებრივი ანალიზის შედეგები, რომელიც მოიცავს:

(ა) კერძო ქონების იძულებით გასხვისების უფლების მოქმედების სფეროს და მასთან დაკავშირებული კომპენსაციის ხასიათს, როგორც შეფასების მეთოდოლოგიის ასევე კომპენსაციის გადახდის დროის შერჩევის თვალსაზრისით;

(ბ) მოქმედი სამართლებრივი და ადმინისტრაციული პროცედურები, მათ შორის ადგილმონაცვლე პირების უფლებების დაცვის საშუალებები სასამართლო განხილვებისას, ამგვარი პროცედურებისთვის მიღებული დროის ინტერვალი და ნებისმიერი ხელმისაწვდომი ალტერნატიული მექანიზმები კონფლიქტების დარეგულირებისთვის, რომელსაც შეიძლება არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდეს პროექტის ფარგლებში განსახლების თვალსაზრისით;

(გ) კანონმდებლობა (მათ შორის ჩვეულებრივი და ტრადიციული სამართალი) რომელიც მართავს მიწათმფლობელობის უფლებებს, ქონებისა და დანაკარგების შეფასების, ანაზღაურების საკითხებსა და ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის უფლებებს; ჩვეულებრივი ინდივიდუალური სამართალი, რომელიც დაკავშირებულია განსახლების პროცესთან; და გარემოს დაცვითი საკანონმდებლო ბაზა და სოციალური კეთილდღეობის კანონმდებლობა;

(დ) იმ უწყებებთან დაკავშირებული კანონმდებლობა და ნორმატიული ბაზა, რომლებიც პასუხს აგებენ განსახლებასთან დაკავშირებულ საქმიანობებზე;

(ე) ქონების იძულებით გასხვისებისა და განსახლების შესახებ ადგილობრივ კანონებსა და ბანკის განსახლების პოლიტიკას შორის სხვაობები, თუ კი ასეთი არსებობს, და მათი დარეგულირების მექანიზმები; აგრეთვე

(ვ) ნებისმიერი სამართლებრივი ზომები, რომელიც აუცილებელია პროექტის ფარგლებში განსახლების საქმიანობების ეფექტური განხორციელების უზრუნველსაყოფად, მათ შორის (თუ კი ეს მართებულია) მიწის ფართობზე კანონიერ უფლებებზე პრეტენზიის აღიარების პროცესი, იმ პრეტენზიების ჩათვლით, რომელიც ჩვეულებრივი სამართლისა და მიწის ფართობით ტრადიციული სარგებლობის საფუძველზე წარმოიშვება. (იხ. OP 4.12, პუნქტი 15 (ბ)).

8. ორგანიზაციული საფუძველი. ორგანიზაციული საფუძველების ანალიზის შედეგები, რომელიც მოიცავს:

(ა) განსახლებასთან დაკავშირებულ საქმიანობებზე პასუხისმგებელი უწყებების და იმ არასამთავრობო ორგანიზაციების დადგენა, რომლებმაც შესაძლოა გარკვეული როლი ითამაშონ პროექტის განხორციელებაში;

(ბ) ამგვარი უწყებების და არასამთავრობო ორგანიზაციების ინსტიტუციური შესაძლებლობების შეფასება; აგრეთვე

(გ) ნებისმიერი ღონისძიებები, რომელიც შემოთავაზებულია იმ უწყებების და არასამთავრობო ორგანიზაციების ინსტიტუციური შესაძლებლობების გასაუმჯობესებლად, რომლებიც პასუხს აგენენ განსახლებასთან დაკავშირებული საქმიანობების განხორციელებაზე.

9. ანაზღაურებაზე უფლებამოსილება. ადგილმონაცვლე პირთა და კრიტერიუმების განსაზღვრა მათ მიერ კომპენსაციის და სხვა სახის დახმარების მიღების უფლების განსაზღვრის მიზნით, შესაბამისი საბოლოო ვადების ჩათვლით.

10. *ზარალის ოდენობის შეფასება და კომპენსირება.* მეთოდოლოგია, რომელიც გამოყენებული უნდა იქნას დანაკარგების შეფასებისას ჩანაცვლების ღირებულების დასადგენად; და ადგილობრივი კანონმდებლობის საფუძველზე შემოთავაზებული კომპენსაციის სახეობებისა და დონეების და ისეთი დამხმარე ღონისძიებების აღწერა, რომლებიც აუცილებელია დაკარგული აქტივების ჩანაცვლების ღირებულების დასადგენად.
11. *განსახლებასთან დაკავშირებული ღონისძიებები.* ანაზღაურებისა და განსახლებასთან დაკავშირებული სხვა სახის ღონისძიებების პაკეტების აღწერა, რომელიც უფლებამოსილი ადგილმონაცვლე პირების თითოეულ კატეგორიას დაეხმარება საოპერაციო პოლიტიკის მიზნების მიღწევაში (იხილეთ OP 4.12, პუნქტი 6). ღონისძიებების ტექნიკური და ეკონომიკური სიცოცხლისუნარიანობის გარდა, განსახლების პაკეტები უნდა შეესაბამებოდეს განსახლებული პირების კულტურულ თავისებურებებს, ხოლო საკომპენსაციო პაკეტები უნდა შემუშავდეს მათთან კონსულტაციების საფუძველზე.
12. *ობიექტის შერჩევა, მომზადება და გადატანა.* ალტერნატიული ობიექტების განხილვა და მათი გადატანის მიზეზების განმარტება, რაც მოიცავს:
- (ა) ინსტიტუციურ და ტექნიკურ ღონისძიებებს, ობიექტების გადატანის ადგილების დასადგენად და მოსამზადებლად (სოფლად იქნება ეს თუ ქალაქად), რისთვისაც საწარმოო პოტენციალის, მდებარეობის უპირატესობები და სხვა ფაქტორები ძველი ადგილების უპირატესობებთან სადარი მაინც უნდა იყოს. ამასთან გასათვალისწინებელია ის დრო, რომელიც დასჭირდება მიწის ფართობის შეძენასა და დამხმარე რესურსების გადატანას.
  - (ბ) ნებისმიერ ღონისძიებებს, რომელიც აუცილებელია იმისათვის, რომ თავიდან იქნას აცილებული შერჩეულ ობიექტებზე მიწის ნაკვეთით სპეკულაცია ან იმ პირების შემოჭრა, რომლებიც არ მიეკუთვნებიან კომპენსაციის მიმღებთა კატეგორიას;
  - (გ) პროექტის ფარგლებში ფიზიკური გადაადგილების პროცედურებს, მათ შორის კალენდარულ გრაფიკს ობიექტის მოსამზადებლად და გადასაცემად; აგრეთვე
  - (დ) სამართლებრივ ღონისძიებებს, მიწის ფართობზე უფლებების საკითხის დასარეგულირებლად და განსახლებული პირებისთვის მესაკუთრეობის უფლებების გადასაცემად.
13. *საცხოვრებელი, ინფრასტრუქტურა და სოციალური მომსახურება.* გეგმები, რომელიც ითვალისწინებს საცხოვრებელი ფართით, ინფრასტრუქტურით უზრუნველყოფას ან განსახლებულ პირთა დაფინანსება საცხოვრებელი ფართის, ინფრასტრუქტურის უზრუნველყოფად (მაგალითად წყალმომარაგება, ავტომანქანათმშენებლის მისადგომი გზები) და სოციალურ მომსახურებას (მაგალითად სკოლებს, ჯანდაცვის მომსახურებას); გეგმები, რომელიც ითვალისწინებს მასპინძელი მოსახლეობისათვის შესაფერისი სოციალური მომსახურების უზრუნველყოფას; აგრეთვე აუცილებელი სამუშაოების განხორციელება ობიექტზე, როგორცაა საინჟინრო და არქიტექტურული პროექტირება.
14. *გარემოს დაცვა და გარემოსცდაცვითი მართვა.* ადგილმონაცვლეობის ტერიტორიის საზღვრების აღწერა; შემოთავაზებული განსახლების გეგმის გარემოზე ზემოქმედების შეფასება და აღნიშნული ზემოქმედებების შერბილებისა და მართვის ღონისძიებები (რომლებიც სათანადოდ იქნება კოორდინირებული იმ მთავარი საინვესტიციო პროექტის გარემოზე ზემოქმედებების შეფასებასთან, რომელიც განსახლებას მოითხოვს).
15. *მოსახლეობის მონაწილეობა.* განსახლებულ პირთა და განსახლების უბნების მკვიდრი მოსახლეობის ჩართვა მიმდინარე პროცესებში, მათ შორის:
- (ა) სტრატეგიის აღწერა განსახლებულ პირებთან და განსახლების უბნების მკვიდრ მოსახლეობასთან კონსულტაციების წარმოებისათვის და მათ ჩასართავად განსახლებასთან დაკავშირებული საქმიანობების დაგეგმვისა და განხორციელების პროცესებში;

(ბ) კონსულტაციებისას გამოთქმული მოსაზრებების შეჯამება და იმის აღწერა, თუ როგორ იქნა ეს მოსაზრებები გათვალისწინებული განსახლების გეგმის მომზადების დროს;

(გ) განსახლების გეგმის წარმოდგენილი ალტერნატივების და იმ არჩევანის განხილვა, რომელიც ადგილმონაცვლე პირების მიერ გაკეთდა მათთვის ხელმისაწვდომი ვარიანტების შერჩევისას, კომპენსაციასა და განსახლებასთან დაკავშირებული დახმარების ფორმების შერჩევის ჩათვლით. შესაძლებელია მოხდეს ცალკეული ოჯახების, უკვე არსებული დასახლების ნაწილის ან მონათესავე ჯგუფების ადგილმონაცვლეობა, შესაბამისად შენარჩუნებული უნდა იქნას არსებული ჯგუფური ორგანიზების მოდელი და მესაკუთრეობის უფლება კულტურულ აქტივებთან მიმართებაში (მაგალითად, როგორცაა საკულტო დანიშნულების ადგილები, სალოცავები, სასაფლაოები), აგრეთვე

(დ) ინსტიტუციური ღონისძიებები, რომელიც შესაძლებლობას მისცემს ადგილმონაცვლე პირებს აცნობონ პროექტის მესვეურთ თავიანთი პრობლემების შესახებ განსახლების პროცესის დაგეგმვისა და განხორციელების პერიოდში; აგრეთვე ღონისძიებები, რომელიც უზრუნველყოფს, რომ ისეთი მოწყვლადი ჯგუფების წარმომადგენლები, როგორებიცაა მკვიდრი მოსახლეობა, ეთნიკური უმცირესობები, ისინი ვისაც მიწის ნაკვეთი არ გააჩნიათ და ქალები, სათანადოდ იქნენ წარმოდგენილნი.

16. *ინტეგრირება განსახლების უბნების მკვიდრ მოსახლეობასთან.* ღონისძიებები, რომელიც მიმართულია განსახლების უბნების მკვიდრ თემებზე განსახლებით გამოწვეული ზემოქმედების შერბილებაზე. მათ შორის:

(ა) კონსულტაციები განსახლების უბნების მკვიდრ მოსახლეობასთან და ადგილობრივ ხელისუფლებასთან;

(ბ) ღონისძიებები განსახლების უბნების მკვიდრი მოსახლეობისათვის გადასახდელი თანხის დაუყოვნებლივ გამოყოფის უზრუნველსაყოფად, განსახლებული პირებისთვის გადაცემული მიწის ნაკვეთის ან სხვა ქონების სანაცვლოდ;

(გ) ღონისძიებები, ნებისმიერი დავების დასარეგულირებლად, რომელიც შეიძლება წარმოიშვას განსახლებულ პირებსა და განსახლების უბნების მკვიდრ მოსახლეობას შორის; აგრეთვე

(დ) ნებისმიერი ღონისძიებები, რომელიც აუცილებელია განსახლების უბნებში მომსახურების გასაუმჯობესებლად (მაგალითად, როგორცაა განათლება, წყალმომარაგება, ჯანდაცვა და სხვა სახის მომსახურება) იმ დონემდე მაინც რომელიც შეესაბამება განსახლებული პირებისთვის ხელმისაწვდომი მომსახურების დონეს.

17. *საჩივრების მოგვარების პროცედურები.* პროცედურები, რომელიც ხელმისაწვდომია მესამე მხარის მიერ კონფლიქტების დარეგულირებისთვის, რომლებიც წარმოიშვება განსახლების შედეგად; ამგვარი საჩივრების მოგვარების მექანიზმების შემუშავებისას გათვალისწინებული უნდა იქნეს სასამართლოსთვის მიმართვის შესაძლებლობის ხელმისაწვდომობა და კონფლიქტების დარეგულირების სათემო და ტრადიციული წესები.

18. *ორგანიზაციული პასუხისმგებლობები.* განსახლების პროცესის განხორციელების საორგანიზაციო ბაზა, მათ შორის განსახლების ზომების განხორციელებაზე და მომსახურების უზრუნველყოფაზე პასუხისმგებელი უწყებების დადგენა; ღონისძიებები, რომელიც უზრუნველყოფს სათანადო კოორდინაციას აღნიშნული პროცესის განხორციელებაში ჩართულ უწყებებსა და ადმინისტრაციულ ერთეულებს შორის; და ნებისმიერი ღონისძიებები (ტექნიკური დახმარების ჩათვლით), რომელიც აუცილებელია განმახორციელებელი სააგენტოების შესაძლებლობის გასაუმჯობესებლად განსახლებასთან დაკავშირებული საქმიანობების დაგეგმვისა და შესრულების კუთხით; წესები, რომელიც ითვალისწინებს პასუხისმგებლობის გადაცემას ადგილობრივი ხელისუფლებისთვის ან თავად განსახლებული პირებისთვის იმ რესურსებისა და მომსახურების მართვაზე, რომელიც პროექტის ფარგლებში იქნება უზრუნველყოფილი და საჭიროებისამებრ,

სხვა ამგვარი პასუხისმგებლობების გადაცემას განსახლებასთან დაკავშირებული საქმიანობების განმახორციელებელი ორგანიზაციებისაგან.

19. *განხორციელების გრაფიკი.* განხორციელების გრაფიკი, რომელიც მოიცავს განსახლებასთან დაკავშირებულ ყველა სახის საქმიანობას (პროცესის მომზადებიდან მის განხორციელებამდე), მათ შორის: გეგმით გათვალისწინებულ ვადებს განსახლებული პირებისა და განსახლების უზნების მკვიდრი მოსახლეობისათვის მოსალოდნელი სარგებლის მისაწოდებლად; და სხვადასხვა სახის დახმარების შეჩერების ვადებს. აღნიშნული გრაფიკი უნდა მიუთითებდეს თუ როგორ უკავშირდება განსახლებასთან დაკავშირებული საქმიანობები მთლიანი პროექტის განხორციელებას.

20. *ხარჯები და ბიუჯეტი.* ცხრილები, რომელიც გვიჩვენებს განსახლებასთან დაკავშირებული ყველა საქმიანობისთვის გათვალისწინებულ პუნქტებად ჩაშლილ ხარჯებს, მათ შორის ინფლაციის, მოსახლეობის ზრდის და სხვა გაუთვალისწინებელი გარემოებების ჩათვლით; დროში გაწერილ ხარჯებს; დაფინანსების წყაროებს და ღონისძიებებს ფინანსური სახსრების დროულად მისაღებად და საჭიროებისამებრ, განსახლების პროცესის დასაფინანსებლად იმ უბნებში, რომლებიც განმახორციელებელი ორგანიზაციების იურისდიქციაში არ შედის (ამგვარის არსებობის შემთხვევაში).

21. *მონიტორინგი და შეფასება.* ღონისძიებები, რომელიც ითვალისწინებს განმახორციელებელი ორგანიზაციის მიერ განსახლებასთან დაკავშირებული საქმიანობების მონიტორინგს (თუ ბანკი საჭიროდ მიიჩნევს – დამოუკიდებელი მონიტორების დახმარებით), რაც უზრუნველყოფს სრულ და ობიექტურ ინფორმაციას; შესრულების მონიტორინგის ინდიკატორების შემოღებას განსახლებასთან დაკავშირებული წვლილის, დანახარჯებისა და შედეგების გაზომვის მიზნით; ადგილმონაცვლე პირთა მონაწილეობას მონიტორინგის პროცესში; განსახლებისა და განვითარების პროცესებთან დაკავშირებული ყველა საქმიანობის დასრულების შემდეგ გონივრულ ვადაში განსახლებით გამოწვეული ზემოქმედების შემდგომ შეფასებას; განსახლების პროცესის მონიტორინგის შედეგების გამოყენებით პროექტის შემდგომი განხორციელების პროცესის წარმართვა.

განსახლების მოკლე გეგმა

22. შემოკლებული გეგმა მინიმუმ შემდეგ ელემენტებს მოიცავს:

- (ა) ადგილმონაცვლე პირების აღწერასა და აქტივების შეფასებას;
- (ბ) კომპენსაციების და განსახლებასთან დაკავშირებული სხვა საჭირო დახმარების აღწერას;
- (გ) ადგილმონაცვლე პირებთან კონსულტაციების წარმოებას მისაღებ ალტერნატივებთან დაკავშირებით;
- (დ) ინსტიტუციურ პასუხისმგებლობას პროცესის განხორციელებაზე და საჩივრების მოგვარების პროცედურებს;
- (ე) მონიტორინგისა და განხორციელების ღონისძიებების ორგანიზაციას; და
- (ვ) დროში გაწერილი სამოქმედო გეგმას და ბიუჯეტს;

განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო-დოკუმენტი

23. განსახლების პოლიტიკის მიზანია მკაფიოდ განსაზღვროს განსახლების პრინციპები, საორგანიზაციო ხასიათის ღონისძიებები, და ჩამოაყალიბოს კრიტერიუმები, რომლებიც გამოყენებული იქნება პროექტის განხორციელების პერიოდში შემუშავებული ქვეპროექტებისთვის (იხ. [OP 4.12](#), პუნქტები 26-28). განსახლების საოპერაციო პოლიტიკის შესატყვისი ქვეპროექტების განსახლების გეგმები ბანკს გადაეცემა დასამტკიცებლად, მას შემდეგ რაც ხელმისაწვდომი გახდება და გეგმვასთან დაკავშირებული კონკრეტული მონაცემები (იხ. [OP 4.12](#), პუნქტი 29).

24. განსახლების პოლიტიკა უნდა მოიცავდეს OP 4.12 საოპერაციო პოლიტიკის მე-2 და მე-4 პუნქტებში აღწერილი დებულებების შესატყვის შემდეგ ელემენტებს:

(ა) პროექტის და იმ კომპონენტების მოკლედ წერილობა, რომელიც მოითხოვს მიწის შესყიდვასა და განსახლებას და იმის განმარტება, თუ რატომ არის შეუძლებელი პუნქტები 2-21-ის შესაბამისა და წერილობით განსახლების გეგმის ან პუნქტი 22-ის შესაბამისა და წერილობით შემოკლებულ გეგმის მომზადება პროექტის შეფასებისათვის;

(ბ) პრინციპები და მიზნები, რომელიც განსახლების მომზადებისა და განხორციელების პროცესებს მართავს;

(გ) განსახლების გეგმების მომზადებისა და დამტკიცების პროცესის აღწერა;

(დ) განსახლებას და ქვემდებარებულ მოსახლეობის რაოდენობის განსაზღვრა და ადგილმონაცვლეპირების სავარაუდო კატეგორიები, შესაძლებლობის ფარგლებში;

(ე) კრიტერიუმების ჩამოყალიბება, ადგილმონაცვლეპირებს შორის ანაზღაურების მიმღებთა სხვადასხვა კატეგორიების განსაზღვრის მიზნით;

(ვ) სამართლებრივი ბაზა, რომელიც განიხილვს ქვეყნის კანონმდებლობის და ნორმატიული ბაზის შესაბამისობას ბანკის საოპერაციო პოლიტიკის მოთხოვნებთან და იმ ღონისძიებებს, რომლებიც შემოთავაზებულია და დენილო შეუსაბამობების აღმოსაფხვრელად;

(ზ) პროექტის შემოქმედების ქვეშ მოქცეული აქტივების შეფასების მეთოდები;

(თ) ორგანიზაციული ხასიათის პროცედურები, რომელიც უზრუნველყოფს მესაკუთრეობის უფლებების გადაცემას (მათ შორის პროექტებისთვის, რომლებშიც მონაწილეობენ კერძო სექტორის შუამავალი ერთეულები), აგრეთვე ფინანსური შუამავლის, მთავრობისა და კერძო დეველოპერის პასუხისმგებლობები;

(ი) განხორციელების პროცესის აღწერა, განსახლების პროცესის განხორციელების განსახორციელებელს ამუშაობთან დაკავშირებით;

(კ) საჩივრების მოგვარების მექანიზმების აღწერა;

(ლ)იმ ღონისძიებების აღწერა, რომელიც ითვალისწინებს განსახლების პროცესის დაფინანსებას, მათ შორის ხარჯების გაანგარიშებასა და განხილვას, ფულადი სახსრების ნაკადებსა და გაუთვალისწინებელ ხარჯებს;

(მ) ადგილმონაცვლეპირებთან კონსულტაციების წარმოებისა და დაგეგმვის, განხორციელებისა და მონიტორინგის პროცესში მათი ჩართულობის მექანიზმების აღწერა; აგრეთვე

(ნ) ღონისძიებები განმახორციელებელს ააგენტებისა და, საჭიროებისამებრ, და მოუკიდებელი მონიტორების მიერ მონიტორინგის განსახორციელებლად.

25. როდესაც განსახლების პოლიტიკის ჩარჩოდოკუმენტი ერთადერთი დოკუმენტია, რომელიც სესხის პირობა დუნ და იქნას წარდგენილი, აუცილებელი არ არის რომის განსახლების გეგმა რომელიც წარდგენილი უნდა იქნეს როგორც ქვეპროექტის დასაფინანსებლად საჭირო პირობა, მოიცავდეს: პოლიტიკის პრინციპებს; მესაკუთრეობის უფლებებსა და ანაზღაურების მიმღებთა კატეგორიების განსაზღვრის კრიტერიუმებს; საორგანიზაციო ხასიათის ღონისძიებებს; მონიტორინგისა და შეფასების მექანიზმებს; მონაწილეობის პროცესს; საჩივრების მოგვარების მექანიზმებს, იმდენად რამდენადც ეს საკითხები უშუალოდ განსახლების პოლიტიკაშია ჩამოყალიბებული. კონკრეტული ქვეპროექტისთვის გათვალისწინებული განსახლების გეგმა უნდა მოიცავდეს მოსახლეობის აღწერის ამოსავალმონაცემს და სოციალურ-ეკონომიკური კვლევის მონაცემებს; სპეციალურსაკომპენსაციო განაკვეთებსა და სტანდარტებს; ქონებრივ უფლებებს ნებისმიერ და მატებით შემოქმედებასთან დაკავშირებით, რომელიც გამოვლინდება მოსახლეობის აღწერის ანგარიშითვის შედეგად; განსახლების უზენებისა და იმპროგრამების აღწერილობას, რომელიც ითვალისწინებს საარსებოსაშუალებების და ცხოვრების დონეების აღდგენას ან გაუმჯობესებას; განსახლებასთან დაკავშირებული საქმიანობების განხორციელების გრაფიკს; და დეტალურ ხარჯთაღრიცხვას.

პროცესის ჩარჩო დოკუმენტი (პროცესის მონახაზი)

26. პროცესის ჩარჩო დოკუმენტის მომზადება ხდება მასშინ, როდესაც ბანკის მიერ მხარდაჭერილი პროექტების შედეგად შეიქმნება დაწესებული იქნეს შეზღუდვები ბუნებრივი რესურსების თანარგებლობაზე ოფიციალურად დაარსებული რეგულაციებისა და ცულტური ტორიებზე. პროცესის განხორციელების გეგმის მიზანია, რომ პოტენციურად პროექტის შემოქმედებლის ქვეშ მოქცეული მოსახლეობამ მონაწილეობა მიიღოს პროექტის კომპონენტების დაგეგმვაში, განსახლების პოლიტიკის მიზნების მისაღწევად და საჭირო ღონისძიებების განსაზღვრასა და პროექტთან დაკავშირებულ შესაბამის საქმიანობების განხორციელებასა და მონიტორინგში (იხ. OP4.12, პუნქტი 7 და 31).

27. კონკრეტულად, პროცესის ჩარჩო დოკუმენტი აღწერს მონაწილეობრივ პრინციპებზე დაფუძნებულ პროცესს, რომლის შედეგადც შესრულებული იქნება შემდეგისაქმიანობები:

(ა) შემუშავდება და განხორციელდება პროექტის კომპონენტები. დოკუმენტი მოკლედუნდა აღწერდეს პროექტსა და მის კომპონენტებს ან მასთან დაკავშირებულ საქმიანობას, რომელსაც შეიქმნება მოწყვესახალაან უფრო მკაცრი შეზღუდვების დაწესება ბუნებრივი რესურსების თანარგებლობაზე. იგი ასევე უნდა აღწერდეს იმ პროცესს, რომლის მეშვეობითაც პოტენციურად ადგილმონაცვლეპირები მონაწილეობას მიიღებენ პროექტის დაგეგმვაში.

(ბ) ჩამოყალიბდება ანაზღაურების მიღების უფლებამოსილების კრიტერიუმები. დოკუმენტში განსაზღვრული უნდა იყოს, რომ პოტენციურად პროექტის შემოქმედების ქვეშ მოქცეული მოსახლეობა ჩართული იქნება ნებისმიერი

უარყოფითი შემოქმედების განსაზღვრის, ამგვარი შემოქმედების მნიშვნელობის შეფასებისა და ანაზღაურების მიღების უფლებამოსილების კრიტერიუმების ჩამოყალიბების პროცესებში, რაც განხორციელდება ნებისმიერი შემთავრების შემთხვევაში ან საკომპენსაციო ღონისძიებების გატარების შემთხვევაში.

(გ) განსაზღვრული იქნება ის ღონისძიებები, რომელიც ითვალისწინებს პროექტის შემოქმედების ქვეშემოქცეული მოსახლეობის დახმარებას, მათი საარსებო საშუალებების გაუმჯობესების ან ადგილობრივი ცვლილებების რეგულაციის დადგენის მცდელობაში, იმავე დოკუმენტის და დაცული ტერიტორიის მდგრადობის შენარჩუნებით. დოკუმენტში აღწერილი უნდა იყოს ის მეტოდეები და პროცედურები, რომელსაც მეშვეობითა ცმოსა ხლეობა შეძლებს პოტენციური შემთავრების შემთხვევაში და საკომპენსაციო ღონისძიებების განსაზღვრას იმ დადანიებისთვის, რომლებიც პროექტის უარყოფითი შემოქმედების ქვეშეშეიქნებიან მოქცეულნი; და ასევე იმ პროცედურების განსაზღვრას, რომელიც შესაძლებლობას მისცემს პროექტის უარყოფითი შემოქმედების ქვეშემოქცეული თემის წევრებს გააკეთონ არჩევანი მათთვის ხელისაწვდომ ალტერნატიულ ვარიანტებს შორის.

(დ) და რეგულირდება პოტენციური დავების ან საჩივრები პროექტის შემოქმედების ქვეშემოქცეულთა მიერ ან მათ შორის. დოკუმენტში აღწერილი უნდა იყოს პროექტის შემოქმედების ქვეშემოქცეულთა მიერ რესურსების დახმარებაზე დაწესებული შეზღუდვებთან დაკავშირებით წარმოქმნილი შესაძლო დავების და რეგულირების პროცესი. ასევე იმ საჩივრების მოგვარების პროცესი, რომელიც შესაძლოა შემოვიდეს თემების იმ წევრებისაგან, რომლებიც უკმაყოფილონი არიან ანაზღაურების მიმდებარე კატეგორიების განსაზღვრის კრიტერიუმებით, და გეგმარების ზომებთან დაკავშირებული საჩივრების განხორციელებით.

გარდა ამისა, პროცესის მონაწილეები აღწერილი უნდა იყოს ის ღონისძიებები, რომლებიც დაკავშირებულია:

(ე) ადმინისტრაციულად სამართლებრივ პროცედურებთან. დოკუმენტში განხილული უნდა იყოს ის შეთანხმებები, რომლებიც პროცესის ადმინისტრაციული თანხმებისაზე იქნება მიღებული შესაბამისად ადმინისტრაციულ უწყებებთან და დარგობრივ სამინისტროებთან (მათ შორის პროექტის ფარგლებში მკაფიოდ უნდა იყოს გამოიხატული ადმინისტრაციული და ფინანსური პასუხისმგებლობანი);

(ვ) მონიტორინგის ღონისძიებები. დოკუმენტში განხილული უნდა იყოს ღონისძიებები, რომელიც ითვალისწინებს პროექტის საქმიანობის მონაწილეობრივ მონიტორინგს, ვინაიდან იგი დაკავშირებულია პროექტის (როგორც დადებით, ასევე უარყოფით) შემოქმედებებთან, რომელიც პროექტი მოახდენს მისი შემოქმედების ქვეშემოქცეულ მოსახლეობაზე და შემოსავლებისა და ცხოვრების დონის გაუმჯობესების (ან თუნდაც აღდგენის) მიზნით მიღებული ზომების ეფექტურობის მონიტორინგს.

დანართი 3. განსახლების სამოქმედო გეგმის მონაწილე

ამ ნაწილში წარმოდგენილი იქნება განსახლების სამოქმედო გეგმის ანოტაცია. ეს მონაწილე ფუნქცია მსოფლიო ბანკის განსახლებისა და რეაბილიტაციის სახელმძღვანელო მითითებებს, რომელიც ხელისაწვდომია მსოფლიო ბანკის ინფორმაციის CD-ROM-სა ხით. აღნიშნული სახელმძღვანელო მითითებების წიგნიდან ამონარიდები, ასევე განსახლების თანდაკავშირებული სხვა ინფორმაცია განთავსებულია მსოფლიო ბანკის ინტერნეტ-გვერდზე <http://www.worldbank.org/essd/essd.nsf>, სადაც აირჩევთ 'არანებაყოფლობით განსახლების', რომელიც მოცემულია კიდულ მენიუში 'ყველათემა'.

შესავალი

- მოკლედ აღწერეთ პროექტი
- პროექტის კომპონენტების ჩამონათვალი, მათთან დაკავშირებული საშუალებების ჩათვლით (თუამგვარი რამ არსებობს).
- აღწერეთ პროექტის ის კომპონენტები, რომელიც მოითხოვს მიწის შესყიდვას და განსახლებას; წარმოადგინეთ მიწის შესყიდვისა და განსახლების ზოგადი შეფასებები.

განსახლების მინიმალური ზოგადი

- აღწერეთ თანდათან ცვლილების მინიმალური ზოგადი მინიმით განხორციელებული ძალისხმევა.
- აღწერეთ თანდათან ცვლილების შედეგები.
- აღწერეთ თანხორციელების ეტაპზე განსახლების მინიმალური ზოგადი მინიმით გამყენებული მექანიზმები.

მოსახლეობის აღწერა და სოციალურ-ეკონომიკური კვლევები

- წარმოადგინეთ მოსახლეობის აღწერის, აქტივების ინვენტარიზაციის, ბუნებრივი რესურსების შეფასებების, და სოციალურ-ეკონომიკური კვლევების შედეგები.
- განსაზღვრეთ შემოქმედებისა და შემოქმედების არეალში მოქცეული ადამიანების ყველა კატეგორია.
- შეაჯამეთ თქონს ულტაციები, რომელიც გაიმართა პროექტის შემოქმედების არეალში მოქცეული ადამიანების გამოკითხვების შედეგების შესახებ.
- აღწერეთ მოსახლეობის აღწერის, აქტივების ინვენტარიზაციის, რესურსების შეფასებების, და სოციალურ-ეკონომიკური კვლევების განსახლების საჭიროება, თუამგვარი საჭიროება არსებობს, RAP-ის მონიტორინგისა და შეფასების ფარგლებში.

სამართლებრივი საფუძვლები

- აღწერეთ თანსახლებასთან დაკავშირებული ყველა შესაბამისი ადგილობრივი კანონი და წეს-ჩვეულება.
- განსაზღვრეთ თანდათ ცვლილების კანონებსა და მსოფლიო ბანკის ჯგუფის პოლიტიკას შორის არსებული განსხვავებები და აღწერეთ კონკრეტული პროექტის მექანიზმები კონფლიქტების გადასაჭრელად.
- თითოეული შემოქმედების კატეგორიისათვის აღწერეთ დახმარების მიღების უფლების პოლიტიკა და მიუთითეთ, რომ განსახლების განხორციელება და ეფუძნება შეთანხმებულ RAP-ის კონკრეტულდებულებებს.

• ადწერეთ პროექტის შემოქმედების არეალში მოქცეული შენობა-ნაგებობების, მიწის, ხეების და სხვა აქტივების შესაფასებლად გამოყენებული მეთოდი.

• მოამზადეთ დახმარების მიღების უფლებების მატრიცული ცხრილი.

განსახლების ადგილები

• საჭიროებს თუა რა პროექტი თემის განსახლების ადგილებს? მონაწილეობდნენ თუა რა შემოქმედების არეალში მოქცეული ადგილები ამგვარი ადგილების დადგენის პროცესში, თითოეული ადგილის დადებითი და უარყოფითი მხარეების შეფასების და იმ ადგილების შერჩევის პროცესში, რომელთაც უპირატესობა მიენიჭათ?

• მონაწილეობდნენ თუა რა პროექტის შემოქმედების არეალში მოქცეული პირები მათთვის მისაღები განსახლების პოლიტიკის შემუშავებაში? აშენდება/გამოიყოფა თუა რა ახალ საცხოვრებელს?

• ითვალისწინებს თუა რა პროექტი სასოფლო-სამეურნეო მიწის ან სამოვრის/შემოუღობავის ამოღების გამოყოფას? მიიღეს თუა რა მონაწილეობა ცალკეულმა შინამეურნეობებმა, რომელზეც უნდა განაწილდეს მიწა, პოტენციური ახალი ადგილების იდენტიფიცირებაში და ცალსახად მოიწონეს თუა რა მათ შერჩეული ადგილები?

• ადწერეთ თქვენ კრებული პროცესი, რომელშიც მონაწილეობას მიიღებს შემოქმედების არეალში მოქცეული მოსახლეობა პოტენციური განსახლების ადგილების იდენტიფიცირების, დადებითი და უარყოფითი მხარეების შეფასებისა, და ადგილების შერჩევის მიზნით.

• ადწერეთ ტექნიკურ-ეკონომიკური შესწავლა, რომელიც ჩატარდა შემოთავაზებულ ადგილების შესაბამისობის განსაზღვრის, მათ შორის ამ ადგილების ბუნებრივი რესურსების შეფასებისა (ნიადაგები და მიწათსარგებლობის შესაძლებლობა, მცენარეთა ასაკი და საქონელის შენახვის შესაძლებლობა, წყლის რესურსების კვლევა) და გარემოსდაცვითი და სოციალური შემოქმედების შეფასების მიზნით.

• მოახდინეთ თემის დემონსტრირება, რომ ნიადაგის ხარისხი და ფართობი ადეკვატურია ყველ იმ პირისათვის, რომელთაც აქვთ სასოფლო-სამეურნეო მიწის მიღების უფლება. წარმოადგინეთ მონაცემები მიწის, ხარისხის და მწარმოებლურობის, პოტენციური პროდუქტიულობისა და ფართის შესახებ.

• წარმოადგინეთ გაანგარიშება ადგილის მოთხოვნებთან და ხელისაწვდომობასთან დაკავშირებით.

• ადწერეთ 1) შექმენის, 2) და მუშავების, და 3) განსახლების ადგილების განაწილების მექანიზმები, მათ შორის გამყოფილი მიწების ფლობის ან გამოყენების უფლების მინიჭება.

• წარმოადგინეთ სასოფლოს სამეურნეო დანიშნულებითა და ადგილის განვითარების დეტალური ღონისძიებები, მათ შორის და მუშავების ხარჯების დაფარვა.

• გაიმართა თუა რა მასპინძელთა კონსულტაცია განსახლების პოლიტიკის ჩარჩოდ უმეტეს (RAP) და კავშირებით? მიიღეს თუა რა მათ მონაწილეობა თემზე სავარაუდოდ შემოქმედების, შესაბამისი შემამსუბუქებელ ღონისძიებების იდენტიფიცირებასა და RAP-ის მომზადებაში? მიიღებენ თუა რა მასპინძელთა მხრივ განსახლების სარგებლობის წილს?

შემოსავლების აღდგენა

- საკმარისია თუა რა კომპენსაცია ზემოქმედების თითოეულ კატეგორიისათვის შემოსავლების აღსადგენად? კიდევ რა დამატებითი ეკონომიკური რეაბილიტაციის ღონისძიებების გატარებაა საჭირო?
- მოკლედ ჩამოაყალიბეთა ღდგენის სტრატეგიები ზემოქმედების თითოეულ კატეგორიისათვის და აღწერეთ მათი ინსტიტუციონალური, ფინანსური და ტექნიკური ასპექტები.
- აღწერეთ თქონს ულტაციის პროცესი ზემოქმედების არეალში მოქცეულ მოსახლეობასთან და მათი მონაწილეობა შემოსავლების აღდგენის სტრატეგიების საბოლოო შემუშავებაში.
- რა განსხვავებაა ამ სტრატეგიებს შორის ზემოქმედების არეალს მიხედვით?
- მოითხოვთ თუა რა შემოსავლს აღდგენის ღონისძიებების აარსებო საშუალებებში ცვლელბას, აღტერნატიულსა სოფლო-სამეურნეო მიწის და მუშავებას, ან სხვა ისეთი ღონისძიებების გატარებას, რომ ღოსთვისაც საჭიროა გადაზადების, მოზადების და განხორციელების მნიშვნელოვანი პერიოდი?
- როგორ უნდა გადაიჭრას გადარიბების რისკის აცილების პრობლემები?
- განსახლების პროგრამების და უბრკოლებელ განხორციელების რამირითა დინსტიტუციონალური და სხვა რისკები არსებობს?
- აღწერეთ თქემოსავლების აღდგენის ღონისძიებების ეფექტურობის მონიტორინგის პროცესი.
- აღწერეთ თქემების მიერ სოციალური ან თემის განვითარების პროგრამები, რომ ელცამყამა დმოქმედებს პროექტის განხორციელების არეალში ან მის მახლობლ დ.იმ შემთხვევაში, თუა რსებობს განვითარების ამგვარი პროგრამები, აკმაყოფილებენ თუა რა ისინი შესაბამისის ამიზნე თემების განვითარების პრიორიტეტებს? არსებობს თუა რა შესაძლებლობა, რომ პროექტის ფარგლებში მოხდეს ახალ პროგრამების მხარდაჭერა, ან გაფართოვდეს არსებულ პროგრამების, რომ დააკმაყოფილონ პროექტის განხორციელების არეალში მცხოვრები თემების განვითარების პრიორიტეტები?

ინსტიტუციური სტრუქტურები

- აღწერეთ თქონს ორგანიზაცია (ორგანიზაციები), რომ ლუბიცპას უხის მგებელნი არიან და ხმარების გაცემის პოლიტიკის თითოეულ ღონისძიების/საქმიანობის განხორციელებაზე; შემოსავლების აღდგენის პროგრამების განხორციელებაზე; და განსახლებასთან დაკავშირებულ საქმიანობების კოორდინაციაზე, რომ ელცა აღწერილია განსახლების სამოქმედო გეგმაში.
- განმარტეთ, თუ როგორ განხორციელდება კოორდინაცია ისეთ შემთხვევებში, როდესაც განსახლება მოიცავს რამდენიმე იურისდიქციას, ან როდესაც განსახლება უნდა განხორციელდეს ეტაპობრივად ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში.
- დაასახელეთ თქონს ყება, რომ ელცა განხორციელებს ყველ განმანხორციელებელ უწყების კოორდინირებას. აქვს თუა რა ამ უწყებას საკმარისი უფლება მოსილება და რესურსები?
- აღწერეთ თგარე (პროექტის გარეშე) ინსტიტუტები, რომ ლუბიც მონაწილეობენ შემოსავლების აღდგენაში (მიწის დამუშავება, მიწის გამყოფი, კრედიტები, და ტრეინინგი) და ის მექანიზმები, რომლითაც უზრუნველყოფილიქნება მ დაწესებულებების მიერ ამ ღონისძიებათა ადეკვატურად შესრულება.

- განიხილეთ განსახლების ინსტიტუციური შესაძლებლობები და განსახლების ვალდებულება.

- აღწერეთ ის მექანიზმები, რომელიც უზრუნველყოფს RAP-ის და მოუკიდებელი მონიტორინგის, შეფასების და ფინანსური აუდიტის განხორციელებას და შემასწორებელი ღონისძიებების დროულ დგატარებას.

განხორციელების გრაფიკი

- ჩამოწერეთ RAP-ის განხორციელების ქრონოლოგიური ეტაპები, მათორის თითოეულს აქმიანობაზე პასუხისმგებელი უწყებებები და მოკლედ აღწერეთ თითოეული საქმიანობა.

- მოამზადეთ განხორციელების ყოველფორმის გეგმა (გამოიყენეთ, მაგალითად განტის გრაფიკი) იმ საქმიანობებისათვის, რომლებიც უნდა განხორციელდეს განსახლების ფარგლებში.

- პროექტის თითოეულ კომპენენტისათვის აღწერეთ თავშირი განსახლების განხორციელებასა და სამშენებლოს ამუშაოების დაწყებას შორის.

მონაწილეობა და კონსულტაციები

- აღწერეთ თხვა და სხვა დაინტერესებულ მხარეები.

- აღწერეთ თხემოქმედების არეალში მოქცეულ მოსახლეობასა და მონაწილე მხარეებთან კონსულტაციის/მათი მონაწილეობის ხელშეწყობის პროცესი განსახლების მომზადებასა და დაგეგმვაში.

- აღწერეთ თხემოქმედების არეალში მოქცეულ მოსახლეობის და სხვა მონაწილე მხარეების ჩართულობის პროცესი განხორციელებასა და მონიტორინგში.

- აღწერეთ RAP-ის შესახებ ინფორმაციის გავრცელების გეგმა ზემოქმედების არეალში მოქცეულ მოსახლეობასა და მონაწილე მხარეებში, მათ შორის დაკარგულ აქტივების კომპენსაციის, კომპენსაციის მიღების კრიტერიუმების, განსახლებაში დახმარებისა და გასაჩივრების შესახებ.

საჩივრების მოგვარება

- აღწერეთ საჩივრების რეგისტრაციისა და მოგვარების ეტაპობრივი პროცესი და წარმოადგინეთ დეტალური ინფორმაცია საჩივრების უფასო რეგისტრაციის, მათზე რეაგირების პერიოდს და კომუნიკაციის პროცესის შესახებ.

- აღწერეთ თგასაჩივრების მექანიზმი.

- აღწერეთ თგამოქალაქოსასამართლოებისათვის მიმართულებული პროცედურა იმ შემთხვევაში, თუ სხვა აღტერნატიული გზები თპრობლემის გადაჭრადერ მოხერხდა.

მონიტორინგი და შეფასება

- ა ღწ ე რე თ მ ი და /შ ე ს რუ ლე ბ ის მ ო ნ ი ტ ო რ ი ნ გ ის პ რ ო ც ე ს ი .
- გა ნ ს ა ზ დ ვ რე თ მ ო ნ ი ტ ო რ ი ნ გ ის ძ ი რ ი თ ა დ ი ნ დ ი კ ა ტ ო რ ე ბ ი , რომ ლე ბ ი ც და ე ფ უ მ ნ ე ბ ა ა მ ო ს ა ვ ა ლ ვ ლ ე ვ ა ს . წ ა რ მ ო ა დ გ ი ნ ე თ მ ო ნ ი ტ ო რ ი ნ გ ის ი ნ დ ი კ ა ტ ო რ ე ბ ი , რომ ლე ბ ი ც გა მ ო ყ ე ნ ე ბ უ ლ ი ქ ნ ე ბ ა შ ი და მ ო ნ ი ტ ო რ ი ნ გ ის ა თ ვ ის .
- ა ღწ ე რე თ ი ნ ს ტ ი ტ უ ც ი ო ნ ა ლ უ რ ი (მ ა თ შ ო რ ის ფ ი ნ ა ნ ს უ რ ი)ს ტ რ უ ქ ტ უ რ ე ბ ი .
- შ ი და მ ო ნ ი ტ ო რ ი ნ გ ის ა თ ვ ის ა ღწ ე რე თ ა ნ გა რ ი შ გ ე ბ ის პ ე რ ი ო დ უ ლ ო ბ ა და გა ნ ხ ო რ ც ი ე ლე ბ ის შ ი ნ ა რ ს ი .
- ა ღწ ე რე თ მ ი და მ ო ნ ი ტ ო რ ი ნ გ ის შ ე დ ე გა დ მ ი ლ ე ბ უ ლ უ კ უ კ ა ვ შ ი რ ის გა ნ ხ ო რ ც ი ე ლე ბ ა შ ი გა თ ვ ა ლ ს წ ი ნ ე ბ ის პ რ ო ც ე ს ი .
- გა ნ ს ა ზ დ ვ რე თ გა რე მ ო ნ ი ტ ო რ ი ნ გ ის მ ე თ ო დ ო ლ ო გ ი ა .
- გა ნ ს ა ზ დ ვ რე თ გა რე მ ო ნ ი ტ ო რ ი ნ გ ის ძ ი რ ი თ ა დ ი ნ დ ი კ ა ტ ო რ ე ბ ი .
- გ არე მ ო ნ ი ტ ო რ ი ნ გ ის ა თ ვ ის ა ღწ ე რე თ ა ნ გა რ ი შ გ ე ბ ის პ ე რ ი ო დ უ ლ ო ბ ა და გა ნ ხ ო რ ც ი ე ლე ბ ის შ ი ნ ა რ ს ი .
- ა ღწ ე რე თ გა რე მ ო ნ ი ტ ო რ ი ნ გ ის შ ე დ ე გა დ მ ი ლ ე ბ უ ლ უ კ უ კ ა ვ შ ი რ ის გა ნ ხ ო რ ც ი ე ლე ბ ა შ ი გა თ ვ ა ლ ს წ ი ნ ე ბ ის პ რ ო ც ე ს ი .
- ა ღწ ე რე თ თ უ რ ო გ ო რ გა ნ ხ ო რ ც ი ე ლ დ ე ბ ა ს ა ბ ო ლ ო გ ა რე შ ე ფ ა ს ე ბ ა .

და ნ ა რ თ ი 4

დ ე მ ა რ კ ა ც ი ის ა ქ ტ ის ნ ი მ უ შ ი

მ ი წ ი ს ნ ა კ ვ ე თ ი , რომ ე ლ ც მ დ ე ბ ა რე ო ბ ს ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო შ ი
გ ზ ის ს ა მ შ ე ნ ე ბ ლ პ რ ო ე ქ ტ ის ზ ე მ ო ქ მ ე დ ე ბ ის ა რ ე ა ლ შ ი

თ ა რ ი დ ი : _____ 2014

მ ი წ ი ს ნ ა კ ვ ე თ ის ა დ გ ი ლ მ დ ე ბ ა რე ო ბ ა : _____ რ ა ი ო ნ ი , ს ო ფ ე ლ _____

ჩ ვ ე ნ ,

(მიწის მფლობელს, სოფლის მუნიციპალიტეტის რწმუნებულს, რაიონის მუნიციპალიტეტის გამგეობის წარმომადგენელს, გეოდეზისტს სახელი და გვარი)

შევადგინეთ ქვემოთ აქტი შემდეგზე:

1. // // // // კოეფიციენტის ფარგლებში განხორციელდა დემარკაციის სამუშაოები მიწის ნაკვეთზე, რომელიც მდებარეობს სოფელ _____ ტერიტორიაზე და არის კერძო მფლობელობაში

(მიწის მფლობელს სახელი და გვარი და პირადობის დამადასტურებელი მოწმობის ნომერი)

2. აღნიშნული მიწის ნაკვეთის ადგილმდებარეობა და საზღვრები დამოწმებული და დასტურებულია _____ რაიონის მთავარი მიწის მომწყობის მიერ:

_____

მიწის ნაკვეთის მფლობელს მიერ:

მომიჯნავე მიწის ნაკვეთის მფლობელს (მფლობელების) მიერ:

_____
_____
_____

სრული სახელი და გვარი: _____
სოფელში _____ რაიონის მუნიციპალიტეტის წარმომადგენელს (რწმუნებულს) მიერ: _____

3. ჩვენ ვადასტურებთ აღნიშნული მიწის ნაკვეთის მიმართ დემარკაციის სამუშაოების ჩატარების ფაქტს:

მიწის ნაკვეთის მფლობელი: _____

სრული სახელი და გვარი: _____
სოფელში _____ რაიონის მუნიციპალიტეტის წარმომადგენელი (რწმუნებულს)

_____

გეოდეზისტი:

_____ რაიონის მუნიციპალიტეტის გამგეობის წარმომადგენელი
_____

RPF-ზე საჯარო კონსულტაციების ოქმი

რეგიონული და მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის განვითარების მეორე პროექტი (RMIDP II)

ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების მართვისა და განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტების

საჯარო განხილვა

ოქმი

მუნიციპალური განვითარების ფონდი, თბილისი

(მე-3 სართული, შეხვედრების ოთახი)

18 მარტი, 2014 წელი

დღის წესრიგი:

14:00	შეხვედრის გახსნა	
14:10	რეგიონული და მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის განვითარების მეორე პროექტის (RMIDP 2) მოკლე მიმოხილვა	შალვა კოკოჩაშვილი, დონორებთან ურთიერ თხოვის სპეციალისტი, მუნიციპალური განვითარების ფონდი
14:20	ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების მართვის ჩარჩო დოკუმენტი	ანა რუხაძე, გარემოსდაცვითი უსაფრთხოების სპეციალისტი, მუნიციპალური განვითარების ფონდი
14:40	განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტი	დავით არსენაშვილი, სოციალური უსაფრთხოების სპეციალისტი
15:00 -17:00	დისკუსია	

შეხვედრას ესწრებოდნენ:

1. თენგიზ თოფურაძე, რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო;
2. მათა ბერაძე, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო;
3. ბესიკ ბასიაშვილი, ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო;
4. მედეა ჩახიანი, შპს მყარი ნარჩენების მართვის კომპანია;
5. ხათუნა ჩიკვილაძე, შპს მყარი ნარჩენების მართვის კომპანია;
6. ქეთი ჩომახიძე, საქართველოს გაერთიანებული წყალმომარაგების კომპანია;
7. რუსუდან ლოლიჯაშვილი, საქართველოს საავტომობილო გზების დეპარტამენტი;
8. მათა ვაშაკიძე, საქართველოს საავტომობილო გზების დეპარტამენტი;
9. ნუგზარ გაბელია, სამეგრელო, ზემო სვანეთის სამხარეო ადმინისტრაცია;
10. ნიკოლოზ ჩიხლაძე, იმერეთის სამხარეო ადმინისტრაცია;
11. დავით ხანდოლიშვილი, კახეთის სამხარეო ადმინისტრაცია;
12. ამირან შავიშვილი, შიდა ქართლის სამხარეო ადმინისტრაცია;
13. ნატალია ონიაშვილი, შავი ზღვის ეკოკადემია;
14. ნინო სულხანიშვილი, Ecovision;
15. რუსუდან სიმონიძე, საქართველოს მწვანეთა მოძრაობა/ დედამიწის მეგობრები - საქართველო;

16. მარიამ ბეგიაშვილი, სოციალური კვლევების ინსტიტუტი (ISR);
17. ქეთი ჯიბლაძე, კავკასიის რეგიონული გარემოსდაცვითი ცენტრი (REC);
18. გრიგორი მამალაძე, შპს „გერგილი“;
19. ლევან კაკუბავა, შპს „გერგილი“;
20. ნინო მეტრეველი, მსოფლიო ბანკი, სოციალური საკითხების სპეციალისტი;
21. ნინო ხარაზი, მგფ, დირექტორის მრჩეველი;
22. ნინო ჯანგულაშვილი, მუნიციპალური განვითარების ფონდი;
23. შალვა კოკოჩაშვილი, მუნიციპალური განვითარების ფონდი;
24. ნინო ნადაშვილი, მუნიციპალური განვითარების ფონდი;
25. ანა რუხაძე, მუნიციპალური განვითარების ფონდი.

შალვა კოკოჩაშვილიმ გახსნა შეხვედრა, მიესალმა დამსწრე საზოგადოებას და ისაუბრა შეხვედრის მიზნებზე. მან შეხვედრის მონაწილეებს მიაწოდა მოკლე ინფორმაცია რეგიონული და მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის განვითარების მეორე პროექტის (RMIDP 2) თაობაზე, რომელიც განხორციელდება მსოფლიო ბანკის მხარდაჭერით. RMIDP 2-ის ძირითად მიზანს წარმოადგენს მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება. მან განმარტა, რომ ეს არის მსოფლიო ბანკის ახალი პროექტი, რომელიც რეალურად წარმოადგენს მსოფლიო ბანკის არსებული პროექტის გაგრძელებას და რომლის ხანგრძლივობა 2014-2018 წლებს მოიცავს. სავარაუდო ბიუჯეტი შემდეგნაირად არის განაწილებული: მსოფლიო ბანკის მხრიდან - 30 მლნ აშშ დოლარი, საქართველოს მთავრობის მხრიდან კი - 12 მლნ აშშ დოლარი. მან მოკლედ ისაუბრა ახალი პროექტის ფარგლებში იმ 7 პირველადი ობიექტების შესახებ, რომლებიც შერჩეული იქნენ დასაფინანსებლად.

ანა რუხაძემ წარმოადგინა ინფორმაცია ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების მართვის ჩარჩო დოკუმენტის თაობაზე. აღნიშნა, რომ RMIDP II-ს მინიჭებული აქვს B კატეგორია და ამრიგად, მის ფარგლებში მხარდაჭერილი იქნება მხოლოდ B ან C კატეგორიის პროექტები. მოკლედ განიხილა მსოფლიო ბანკის უსაფრთხოების რეგულაციები, რომლებიც ვრცელდება RMIDP II-ზე. წარმოადგინა ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების მართვის გეგმის სტრუქტურა, ასევე გამარტივებული გარემოსდაცვითი მართვის გეგმის საკონტროლო სია, რომელიც გამოიყენება დაბალრისკიანი ქვე-პროექტებისთვის (მცირე სამშენებლო და სარეაბილიტაციო სამუშაოები). განიხილა გარემოსდაცვითი მართვის გეგმების საჯარო განხილვის საკითხი, ასევე გარემოსდაცვითი პროცედურები, რომლებსაც მგფ იყენებს ქვე-პროექტების იდენტიფიკაციის, შეფასებისა და განხორციელების ეტაპებზე.

დავით არსენაშვილმა წარმოადგინა ინფორმაცია განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტის თაობაზე. აღნიშნა, რომ დოკუმენტი განსაზღვრავს RMIDP II-ის ფარგლებში განსახლებისა და მიწის შეძენის პრინციპებსა და პროცედურებს, ქვე-პროექტების ზემოქმედების არეალში მოქცეული პირების კატეგორიებსა და მათ უფლებებს, ანალიტიკურ სამუშაოს და დოკუმენტაციას, რომელიც უნდა მომზადდეს განსახლების სამოქმედო გეგმის განხორციელებამდე, განხორციელების პერიოდში და მის შემდეგ. განიხილა იმულებით განსახლებაზე მსოფლიო ბანკის უსაფრთხოების პოლიტიკისა (OP/BP 4.12) და საქართველოს კანონმდებლობის ძირითადი პრინციპები და RMIDP II-ის ფარგლებში მათი განხორციელების შეჯერებული პრინციპები, განსახლების სამოქმედო გეგმების საჯარო განხილვების პროცედურები და საჩივრების დაკმაყოფილების მექანიზმი.

წარმოდგენილი ინფორმაციის შემდგომ შეხვედრის მონაწილეებმა დასვეს შეკითხვები. ძირითადად შეკითხვები ეხებოდა პროექტების შერჩევისა და დაფინანსების პროცედურებს, პრიორიტეტებს. განსახლების საკითხებთან მიმართებაში დაინტერესება გამოიწვია კომპენსაციისა და ანაზღაურების მექანიზმები.

დასმული შეკითხვები და გამოთქმული კომენტარები:

შეკითხვები:	კომენტარები:
როგორ ხდება პროექტების შერჩევა დაფინანსებისთვის, როგორ განისაზღვრება პრიორიტეტები, როგორია სრული ციკლი, რა ეტაპებია გასავლელი დასაწყისიდან ბოლომდე, რაიმე ვადები თუ არსებობს?	დამსწრე საზოგადოებას განემარტა პროექტების შერჩევის და დაფინანსების პროცედურები და სქემა. აღნიშნა, რომ პროექტები ირჩევა მუნიციპალიტეტების საჭიროებებისა და აუცილებლობების გათვალისწინებით. რაიმე სტანდარტული ვადები და შეზღუდვები შერჩევისთვის არ არსებობს. თუ რაიმე ძალიან სასწრაფო პრობლემაა გადასაჭრელი, შესაძლებელია რეტროაქტიურად მოხდეს პროექტის

	<p>დაფინანსება, თუკი ის წარმოდგენილია შესაბამისი სტანდარტისა და ხარისხის დაცვით. თუკი მუნიციპალიტეტს არ შეუძლია დეტალური პროექტის წარმოდგენა, მაშინ მგფ თავად ერთვება პროექტის მომზადების პროცესში და უზრუნველყოფს მუნიციპალიტეტის მოთხოვნილებებიდან გამომდინარე შესაბამისი პროექტების მომზადებას.</p>
<p>ვინ ახორციელებს პროექტების გარემოსდაცვითი ნაწილის შეფასებას? ვის მიერ ხდება გარემოსდაცვითი მართვის გეგმების შემუშავება ამა თუ იმ პროექტისთვის?</p>	<p>სრული ბსგზშ-ის ანგარიში მომზადდება იმ ქვე-პროექტისთვის, რომელიც მიუხედავად B კატეგორიისა, შედარებით მაღალ რისკებს შეიცავს და მისი უარყოფითი ზემოქმედება წინასწარ კარგად არ არის ცნობილი, ასევე იმ პროექტებისათვის, რომლისთვისაც საქართველოს კანონმდებლობა მოითხოვს ქვე-პროექტის სახელმწიფო ეკოლოგიურ ექსპერტიზას და გარემოზე ზემოქმედების ნებართვას. სრული ბსგზშ-ის ანგარიშის მოსამზადებლად ხდება საკონსულტაციო მომსახურების შესყიდვა ტენდერის გზით.</p> <p>დაბალრისკიანი ქვე-პროექტებისთვის (მცირე სამშენებლო და სარეაბილიტაციო სამუშაოები) გამოიყენება გამარტივებული გარემოსდაცვითი მართვის გეგმის საკონტროლო სია და მის საფუძველზე, გარემოსდაცვითი მართვის გეგმები მზადდება მგფ-ის გარემოსდაცვითი უსაფრთხოების სპეციალისტების მიერ,</p> <p>გარემოსდაცვითი მართვის გეგმა და გარემოზე ზემოქმედების სანებართვო პირობები არის ამა თუ იმ პროექტის განხორციელებისთვის გამოცხადებული ტენდერის და შემდგომ კი უკვე კონტრაქტების შემადგენელი ნაწილი.</p>
<p>გარემოსდაცვითი მართვის გეგმის საკონტროლო სიაში აღნიშნულია, რომ ტოქსიკური/ საშიში ნარჩენების განთავსება უნდა მოხდეს სპეციალურად ლიცენზირებულ ნაგავსაყრელებზე, თუმცა დღეისათვის საქართველოში არ არსებობს ასეთი ნაგავსაყრელი, თუ არ ჩავთვლით იაღლუჯას დახურულ ნაგავსაყრელს.</p> <p>შესაძლოა თუ არა, რომ მგფ-ის მიერ განხილული იქნეს ნაგავსაყრელების მოწყობის საკითხი, მათ შორის ტოქსიკური ნარჩენების განთავსებისათვის?</p>	<p>ტოქსიკური/საშიში ნარჩენების წარმოქმნის შემთხვევაში მოხდება სათანადო ნებართვის მქონე ორგანიზაციების მომსახურების შესყიდვა.</p> <p>რაც შეეხება აზბესტშემცველ ნარჩენებს (შიფერი), მათი განთავსება მოხდება არსებულ ნაგავსაყრელებზე, კანონმდებლობის შესაბამისად.</p> <p>RMIDP 2-ის ფარგლებში ფინანსდება მხოლოდ B და C კატეგორიების პროექტები, შესაბამისად ვერ დაფინანსდება ახალი ნაგავსაყრელის მოწყობა, ვინაიდან იქნება A კატეგორიის პროექტი.</p>
<p>სოციალური სკრინინგის ფორმაში, პირველ შეკითხვაში სიტყვა „კუთვნილება“ უნდა შეიცვალოს სიტყვით „სარგებლობა“, მე-2 შეკითხვაში უნდა დაემატოს „საერთო</p>	<p>სოციალური სკრინინგის ფორმაში შეტანილი იქნება შესაბამისი ცვლილებები.</p>

<p>საზოგადოებრივი საჭიროების ობიექტები“, ხოლო მესამე შეკითხვაში, საოჯახო ინფრასტრუქტურის ჩამონათვალში უნდა დაემატოს „დამხმარე ნაგებობები, ღობე, არხი“.</p>	
<p>მუნიციპალიტეტებს ადეკვატურად თუ მიეწოდებათ ინფორმაცია მგფ-ის მხრიდან და ისინი თუ ფლობენ საკმაო ინფორმაციას პროექტების დაფინანსების შესაძლებლობებზე?</p>	<p>მრავალი საჯარო შეხვედრა ჩატარდა მუნიციპალიტეტებში, ასევე, მათ წარმომადგენლებსაც ჩაუტარდათ შესაბამისი ტრენინგები, მიეწოდათ საჭირო ინფორმაცია. ასევე, ტელევიზიით მუდმივად ხდება მგფ-ის მიერ განხორციელებული და მიმდინარე პროექტების გაშუქება.</p>
<p>რა პრინციპით ხდება განსახლება და ზემოქმედების ქვეშ მოქცეული პირების ქონების შეფასება?</p>	<p>განსახლების სამოქმედო გეგმის ჩარჩო დოკუმენტი მომზადებულია მსოფლიო ბანკის საოპერაციო პოლიტიკის და საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობის საფუძველზე. კომპენსაციას მიიღებს ყველა, ვიზუც უშუალოდ მოხდება ზემოქმედება პროექტის განხორციელებისას. კომპენსაციას მიიღებენ მიწის მესაკუთრეები და მიწის მოსარგებლეებიც, მაგრამ განსხვავებული იქნება კომპენსაციის ტიპი: მიწის ღირებულება გადაეცემა მხოლოდ მას, ვისაც გააჩნია რეგისტრირებული კერძო საკუთრება მიწაზე. სხვა შემთხვევაში ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ პირებს კომპენსაცია გადაეცემათ ერთწლიანი კულტურების, მრავალწლიანი ნარგავების და სხვა სახის ეკონომიკური აქტივობის სანაცვლოდ მიწაზე ფორმალური უფლებების გარეშე.</p> <p>აქტივების შეფასება მოხდება საბაზრო ღირებულებების, ან ჩანაცვლების ღირებულების საფუძველზე. მაგ. მიწის ნაკვეთის ღირებულება შეფასდება საბაზრო ფასით, ხოლო ნარგავების კომპენსაციის დაანგარიშება მოხდება ჩანაცვლების ღირებულებით.</p>
<p>შესაძლებელია თუ არა შეფასების გასაჩივრება?</p>	<p>რა თქმა უნდა შეფასების გასაჩივრება შესაძლებელია. ამისათვის არსებობს საჩივრების განხილვის მექანიზმი და ასევე სასამართლო.</p>
<p>რა ხდება, როცა პირი ითხოვს იმაზე მეტს, ვიდრე რეალურად ღირს ქონება და რა ხდება იმ შემთხვევაში, როცა პირი უარს ამბობს ადგილმონაცვლეობაზე?</p>	<p>ორივე შემთხვევაში გამოიყენება ექსპროპრიაცია. ექსპროპრიაციის პროცესში ზემოქმედების ქვეშ მოქცეულ პირს უფლება აქვს ჩაატაროს ალტერნატიული შეფასება და თუ სასამართლო გადაწყვიტეს, რომ უფრო მეტი ეკუთვნის, მაშინ მოხდება მისი მოთხოვნის დაკმაყოფილება. სხვა შემთხვევაში, თუ ვერ მოხერხდა მესაკუთრესთან შეთანხმება, ხორციელდება ექსპროპრიაცია, ოღონდ აუცილებლად</p>

	სამართლიანი კომპენსაციის საფუძველზე. თუმცა, ყველა მექანიზმი იქნება ჩართული იმისათვის, რომ არ დადგეს ექსპროპირაციის აუცილებლობა.
საცხოვრისის დანგრევის დროს როგორ ხდება ანაზღაურება?	საცხოვრისის დანგრევის დროს ხდება ფულადი კომპენსირება.
თუ პირმა დახარჯა თანხა და დარჩა საცხოვრისის გარეშე, მაშინ რა მოხდება?	გარიგების მხარეები არიან ქმედუნარიანი მოქალაქეები და პასუხს აგებენ საკუთარ მოქმედებებზე. თუკი ამგვარი საშიშროება წარმოიქმნა (არაქმედუნარიან პირთან დაკავშირებით) მაშინ აუცილებლად უნდა ჩაერიოს სოციალური სამსახურები. სხვა შემთხვევაში ჩვენ არავითარი უფლება არ გვაქვს კერძო პირს მივუთითოთ რაში დახარჯოს კომპენსაციის შედეგად მიღებული თანხები.
ჩვენ გვაქვს საბავშვო ბაღი, სადაც ცხოვრობენ იძულებით გადაადგილებული პირები, გვაქვს თუ არა უფლება წარმოვადგინოთ საბავშვო ბაღის რეაბილიტაციის პროექტი?	განსახლების გეგმის ჩარჩო დოკუმენტი არ ზღუდავს საპროექტო წინადადების წარმოდგენას, იმ შენობების რეაბილიტაციაზე, სადაც ცხოვრობენ იძულებით გადაადგილებული პირები. ასეთი პროექტებისათვის მომზადდება განსახლების სამოქმედო გეგმა. რაც შეეხება იძულებით გადაადგილებული პირებს, მათი განსახლების საკითხი, ასევე, უნდა შეთანხმდეს შესაბამის (დევენლთა და განსახლების) სამინისტროსთან.

სამხარეო ადმინისტრაციების წარმომადგენლებმა და შეხვედრის სხვა მონაწილეებმა ხაზი გაუსვეს თანამშრომლობის გაძლიერების აუცილებლობას მგფ-ს, სამხარეო ადმინისტრაციებსა და მუნიციპალიტეტებს შორის. შეხვედრის ბოლოს შ. კოკოჩაშვილი მიერ შეჯამებული იქნა შეხვედრაზე გამოთქმული წინადადებები და შენიშვნები და აღნიშნა, რომ ბუნებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების მართვისა და განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტების საბოლოო ვერსიები განთავსებული იქნება მუნიციპალური განვითარების ფონდის ვებ-გვერდზე.

ოქმი შეადგინეს: ნინო ნადაშვილმა და ანა რუხაძემ

დანართი 6. მონაწილეთა რეგისტრაციის სია

რეგიონული და მუნიციპალური ინფრასტრუქტურის განვითარების მეორე პროექტი (RMIDP 2)

ზღვებრივ და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედების მართვისა და
განსახლების პოლიტიკის ჩარჩო დოკუმენტების სამუშაო ვერსიების განხილვა

18 მარტი, 2013

მონაწილეთა სია

	სახელი, გვარი	ორგანიზაცია	საკონტაქტო ინფორმაცია
1	თეოდორე თოპურიძე	საქართველოს ჯგერო-გეო- ოპერაციის და ინჟინერული სერვისები	599 551 751 t.topuridze@mrdi.gov.ge
2	გაია ბერიძე	გაია ბერიძე და მემორი სერვისები	599 44 44 45 M.beridze@cece.gov.ge
3	პრიკრა გუგუნიძე	შპს "გუგუნიძე"	599 300 638 guguni@cece.gov.ge
4	ლევან კაკუბავა	შპს "გერვილი"	599 976252 L.kakubava@gergili.ge
5	ბესიკ ბესიძე	სს. ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების სამსახური	599 19 7798 bbesidze@cece.gov.ge
6	საყვარელი გუგუნიძე	საქართველო - შპს გუგუნიძე და მემორი სერვისები	599 208400 suguar.gubelia@cece.gov.ge
7	ნიკოლოზ ჩიქლიძე	სს. ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების სამსახური / სს. ეკონომიკის და მდგრადი განვითარების სამსახური	599 30 45 30 n.chiklidze@imereti.ge

8	მედიკალიზაცია	ქ. შავთვი მუნიციპალიტეტის მთავარი კვების უსაფრთხოების განყოფილება	577492512 medeatchakiani@gmail.com
9	ბავშვების განვითარება	ქ. შავთვი მუნიციპალიტეტის მთავარი კვების უსაფრთხოების განყოფილება	599407328 khatuna@hotmail.com
10	მშენებლობა	ქ. შავთვი მუნიციპალიტეტის მთავარი კვების უსაფრთხოების განყოფილება	599 58 26 96 mashvili@gmail.com
11	საგარეო ურთიერთობები	ECOVISION	57473 8 871 msukhenishvili@ecovision.ge
12	საგარეო ურთიერთობები	საგარეო ურთიერთობების განყოფილება	5-99-53-2611 rusudan.simonidze@gecons.ge
13	საგარეო ურთიერთობები	საგარეო ურთიერთობების განყოფილება	595070444 njangalashvili.mdforg.ge
14	საგარეო ურთიერთობები	საგარეო ურთიერთობების განყოფილება	577 38 0303 Chomakhidze@yaho.com
15	საგარეო ურთიერთობები	საგარეო ურთიერთობების განყოფილება	577744088 begiashvili@isr.ge

საგარეო ურთიერთობების განყოფილება
საგარეო ურთიერთობების განყოფილება
საგარეო ურთიერთობების განყოფილება
საგარეო ურთიერთობების განყოფილება
საგარეო ურთიერთობების განყოფილება

16	հայկազգի ամբաստան	Լոյսահայցում Լազարյանից շնորհ թղթի քաղցր (հա. թիվը - Բ. Բ. Բ. Բ.) Լ. Լ. Լ. Լ.)	599 214048 rusudani@gmail.com
17	Բուս 3-ձևով	Լուսահայցում շնորհ թղթի քաղցր շնորհ (հա. թիվը - Բ. Բ. Բ. Բ.) Լ. Լ. Լ. Լ.)	593 32 30 77 maja_vastnaidze@yahoo.co.uk
18	Թուրք սպիտակ	ՁԳՑ Լուսահայց - շնորհ Լ. Լ. Լ. Լ.)	555 345713 SKOKOCHASHVILI@mdf.org.ge
19	Գրեմ Բարձրագույն	ՁԳՑ Գրեմ Բարձրագույն (Լ. Լ. Լ. Լ.) Լ. Լ. Լ. Լ.)	h.nadashvili@mdf.org.ge
20	Բարձրագույն	Գրեմ Լուսահայց շնորհ	regionaluri@yahoo.com
21	Բարձրագույն	REC Caucasus	keti.jibladze@rec-caucasus.com
22	Գրեմ Բարձրագույն	WB, Լուսահայց Գրեմ Բարձրագույն	mmetruzel@worldbank.org
23	Գրեմ Բարձրագույն	Գրեմ Լուսահայց շնորհ	am.stavishvili@mail.ru
24	Գրեմ Բարձրագույն	ՁԳՑ Գրեմ Բարձրագույն (Լ. Լ. Լ. Լ.) Լ. Լ. Լ. Լ.)	arukh+dec@mdf.org.ge
25	Գրեմ Բարձրագույն	ՁԳՑ Գրեմ Բարձրագույն շնորհ	nikhasvili@mdf.org.ge
26			

დანართი 7. საჯარო კონსულტაციის ამსახველი ფოტომასალა

დანართი 8. ზემოქმედების ქვეში მყოფი პირებისა და კერძო ბიზნესების აღწერის ცხრილები და ფორმები

1. ზემოქმედების ქვეში მყოფი ოჯახებისა და შინამეურნეობების დახასიათება

ოჯახი #.	ოჯახის უფროსის სახელი, გვარი	წევრების რაოდენობა	13 წელზე უფროსი ბავშვების რაოდენობა	60 წელზე უფროსი წევრების რაოდენობა	სოციალურად დაუცველ პირთა რაოდენობა (უმუშევარი, ვეტერანი, სტუდენტი)	შემოსავლის წყარო და ოჯახის წევრთა საშუალო წლიური შემოსავალი	იურიდიული სტატუსი (მფლობელი), მფლობელი, შესაბამისი დამადასტურებელი დოკუმენტაციის გარეშე, მოიჯარე, სხვა)	დაკავებული ქონება (ფართობი, ოთახების რაოდენობა, პირობები, სხვა)	შენიშვნები

2. ზემოქმედების ქვეში მყოფი ბიზნესების და აქტივების დახასიათება

ბიზნესის ნომერი	ბიზნესის მფლობელის სახელი	საქმიანობა	დასაქმებულთა რაოდენობა	საშუალო თვიური შემოსავალი	ბიზნესის წარმოების ხანგრძლივობა ამ ადგილზე	იურიდიული სტატუსი (მფლობელი), მფლობელი, შესაბამისი დამადასტურებელი დოკუმენტაციის გარეშე, მოიჯარე, სხვა)	დაკავებული ქონება (ფართობი, პირობები, სხვა)	შენიშვნა

3. განსახლების შედეგად წარმოქმნილი ზემოქმედება (შინამეურნეობა)

შინამეურნეობა #	საცხოვრებელი ქონების დაკარგვა	შემოსავლის შემცირება ან დაკარგვა	განათლების შესაძლებლობის დაკარგვა ან განათლებაზე ხელმისაწვდომობის გართულება	საზოგადოებრივი ჯანდაცვის სამსახურებზე ხელმისაწვდომობის დაკარგვა	კომუნალურ მომსახურებაზე ხელმისაწვდომობის დაკარგვა	სოციალური კავშირების დაკარგვა	შენიშვნა

4. განსახლების შედეგად წარმოქმნილი ზემოქმედება (ბიზნესი)

ბიზნესი #	ბიზნესის ადგილის დაკარგვა	შემოსავლის დაკარგვა ან შემცირება	ეკონომიკური კავშირების დაკარგვა	შენიშვნა